ЛННБ України ім.В.Стефаника
00485931 (U)

2912

ГОМЕРОВА ОДИССЕЯ

ЧАСТЬ II.

ГЕКСАМЕТРОМ НА МОВУ УКРАЇНСЬКО-РУСЬКУ

перевіршував

ПЕТРО БАЙДА.

Ціна 1 р. а. в.

Накладом редакциї „Правди".

У ЛЬВОВІ 1892.

З друкарнї тов. імени Шевченка
під зарядом К. Беднарського

B. 988/2

ГОМЕРОВА ОДИССЕЯ

ЧАСТЬ II.

ГЕКСАМЕТРОМ НА МОВУ УКРАЇНСЬКО-РУСЬКУ

перевіршував

ПЕТРО БАЙДА.

Ціна 1 р. в. а.

Накладом редакції „Правди“.

У ЛЬВОВІ, 1892.

З друкарнї Товариства імени Шевченка
під зарядом К. Беднарського.

1 р 60

Збірка М. С. ВОЗНЯКА

ЛЬВІВСЬКА БІБЛІОТЕКА
АН УРСР
№ И- 35314

ЗМІСТ.

		стор.
Пісня XIII.	Одиссей прощається с Феаками і вертається в Ітаку	1— 12
„ XIV.	Одиссей у Евмея	13— 26
„ XV.	Телемах, вертаючись, вступає до Евмея .	27— 41
„ XVI.	Одиссей одкривається Телемахові . . .	42— 54
„ XVII.	Телемах з Одиссеєм в палатах . . .	55— 70
„ XVIII.	Одиссей з Іром бються навкулачки . .	71— 81
„ XIX.	Бесїда Одиссея с Пенелопою. Ериклея пізнає Одиссея	82— 97
„ XX.	Перед тим, як побивати женихів . . .	92—108
„ XXI.	Заклав з луком	109—120
„ XXII.	Вбивство женихів	121—133
„ XXIII.	Одиссея пізнає Пенелопа	134—143
„ XXIV.	Офіри	144—157

Одиссеї N.

ПІСНЯ ТРИНАДЦЯТА.

Одиссей прощається с Феаками і вертається в Ітаку.

Так говорив Одиссей, і дивуючись речі чарівній,
Всїх, мов води в рот набравши, сидїли в покоях тїннявих,
Трохи вже згодом почав Алкиной ёму так говорити:
„Вже, коли ти, Одиссею, прибув оце в мідний високий
„Дім мій, тобі не прийдеться, я думаю, більше блукати:
„Вернесся прямо в господу, бо й так ти вже бід натерпівся.
„Вам-же, гостям моїм от що я маю і мушу сказати
„Кожному, хто тут в покоях зо мною давнішне червоне
„Завше вино пє і слухає гарних пісень кобзарських:
„Вже і одежу для гостя поскладано в точену скриню,
„Й золото коване штучно, і інчі усї подарунки,
„Скільки сюди поприносили мудрі на радах Феаки
„Але давайте дамо ёму ще й по триножнику кожний,
„Доброму та з казанком; опісьля ми усе те з народу
„Виберем: трудно одному було б дармувать, невернувши..."
Так-от сказав Алкиной, і вподобали всї ёго слово;
Всї повставали і кожний до дому пішов спочивати.
Тільки лиш рання рожева Зоря сьвітова занялася,
Всї поспішали на човен і зносили мідні дарунки.
Всю данину Алкиноєва сила свята поскладала
В човен на дно під лавками, що б часом вона не мішала
Й жадному з бравих гребцїв, як орудовать веслами будуть.
Потім вернулися до Алкиноя, обід що б справляти.
Сила сьвята Алкиноя телицю забила в офіру
Зевсові ввік чорнохмарому, що над усїми царує:

Стегна спалили, вони принялися за чесну трапезу
І вдовольнялись: сьпівав перед ними кобар богорівний,
Що був в почоті у всїх, Димодок; Одиссей-же частенько
Голову й очі свої обертав на блискучеє сонце,
Що б то скорійше зайшло: ёму дуже хотїлося їхать. —
Як-от вечери бажа чоловік, що ввесь день попрацює,
Ходячи з ранку до вечера в полї з волами за плугом,
Як була радий, побачивши, що вже спочинуло сонце,
Й як ото втомленний вік поспішає в господу вечерять;
Так Одиссеєві мило зробилось, як сонце спочило.
Зараз почав ото весло любивим Феакам казати,
А особливо він річ обертав свою до Алкиноя:
„О, Алкиною, меж всїми людьми володарю славетний!
„Ну, виряжайте-ж мене, а самї зоставайтесь здорові,
„Вже, бачте, сповнилось то, чого милоє серце бажало.
„Проводи й сї от дарунки нехай менї Боги небесні
„Звернуть на радість, а в дома нехай, повернувшись, застану
„Жінку свою непорочну в здоровю і всїх серцю милих.
„Ви-ж, що зістанетесь тут, утїшайтесь своїми жінками
„Й дїтьми, хай боги пошлють вам почот і все добре на сьвітї,
„Та що б нїяка біда до вас і не зазирнула навіть!“
Так він сказав, й всї слово ёго похвалили й звеліли
Гостя скорійш виряжати, бо мудро й до ладу він мовив.
Зараз гонцеві тут сила сьвята Алкиноя сказала:
„Ей, Понтоною! розбав нам у кухві вина на міцнїйше
„І обнеси всїх, що б нам, по молитві Зевесу отцеві,
„Випровадити як сьлїд свого гостя до рідного краю“.
Так він сказав, і почав Понтоной всїх вином частувати:
Кожному гостеві дав по килїшку, і ті з свого місця
Богам блаженним, що небом широким владнують, вчинили
Чесну Фіру винову. Підвівсь Одиссей богорівний,
Килїх дводонний з вином дав в правую руку Ариті
І, поклонившись, почай їй крилатії речі казати: [доки
„Ну, будь здорова, царице, й щаслива ввесь вік свій аж
„Старість й смерть, неминучая доля людей, не настигнуть.
„Я від їжаю; втїшайся по вік в своїм домі гостливім
„І дїточками, і челяддю й добрим царем Алкиноєм!“
Так от сказавши, пішов за поріг Одиссей богорівний;
В сьлїд за ним сила сьвята Алкиноя гонця посилає,
Що б проводити ёго аж на море до човна прудкого.
Разом з гонцем і Арита послала своїх покоёвок

Трох: одну з убранням новим, коштовним і с чистим хітоном,
Другу — що б несла за ним з подарунками замкнену скриньку,
Третя червоне вино понесла і харчі на дорогу.
От, як уся компанія до моря прийшла, де був човен,
Зараз усю ту данину віддали товаришам бравим,
А ті, принявши харчі і вино, поскладали на човні.
Потім задля Одиссея на кермі постіль послали:
Килїм з льняним простиралом, що б спав супокійно в дорозї.
Далї і сам він на човна вступив, на постіль положився
Мовчки; гребцї по лавках посїдали собі біля весел,
І, одвязавши кермовий Канат од дюравого камня,
Стали орудувать веслами дружно, аж спінилось море.
Тут незабаром навіявся сон Одиссею на очі
Тихий, солодкий, міцний непробудний, на смерть дуже схожий.
Як от по полю несеться з візком четверня добрих коней, —
Як їх займе й поганяє погонич гарапником ляским, —
Й, гриви піднявши, басують й бистро дорогу кінчають;
Так підіймалась високо і керма човенна, а ззаду
Бивн у човен шпілясті хвилї ревучого моря.
Човен летів без опаски вперед, та вперед, навіть сокіл,
Птах за усїх найбистрійший, не міг би его наздогнати;
Так ото прудко той човен летїв, розганяючи хвилї
Ніс він того чоловіка, що розумом богам був рівня, —
Скільки він горя зазнав, скільки бід натерпівся в чужинї:
В сїчах з зюдьми і на морі з страшенними хвилями бився, —
Спав він тепер супокійно, забувши всї біди і горе.
От, появилась на небі зоря дуже ясна, що сходить,
Лиш тільки рання рожева зірниця занятися має;
Саме тодї-то й прибився до острова човен той бистрий.
Форкина сага затишна там є, дїдугана морського,
Остров-же зветься Ітака; дві скелї високі, шпілясті
Геть видаються од саги у море далеко-далеко
І захищають од хвиль єї з моря й од вітрів брехливих.
Там байдаки, та і інший всяк човен великий, без котви
Можуть стояти безпешно, як буря на морі лютує
Рясна маслина там віття розкинула саме в заливі,
А біля неї печера глибока, широка, тинява,
Німфам панянкам посьвята, котрі от „Русалками“*) звуться.
Там стоять килїхи і камяні з двома вухами кухви.

---

*) νηιάδες — наяды.

В сих ото кухвах і килїхах бджоли свій мед виробляють.
Там-же розставлені й веретаки довгенясті, і Німфи
Тчуть на них пряжу срібнясту, щó любо дивиться.
Єсть і криниці погожі і двоє дверей у печері:
Перші на північ, к Б о р е ю: крізь них смертні люде проходять;
А другі к Н о т у, се б то на полудень, вже божеські більше;
Люде не ходять крізь них: то дорога одних лиш безсмертних.
В це-ото місце й приплили Феаки, бо раньш ёго знали;
З розмаху човен їх виперся всїм своїм носом на берег, —
Так ёго веслами прудко гонили гребцї-Феакійцї.
Зараз на берег усї повиходили с човна міцного,
Знесли і сонне ще Одиссея із керми легенько
Вкупі з постіллю — на килімі і на тонкім простиралї
Тай положили ёго на піску бережливо, тихенько;
Знесли теж і подарунки, котрими ёго Феакійцї,
Випроважаючи, надгородили, по волї Атени,
Знесли все чисто і під корнем маслини тинявої склали
В сторону трохи з дороги, що б часом хто-небудь з прохожих
Вздрівши не вкрав чого, поки-ото Одиссей буде спати;
Потім на човна, — й майнули до дому. Землї-ж потруситель
Знову згадав своїх пострахи, котрими на Одиссея
Сперш похвалявсь, і почав-от випитувать Зевсову волю:
„Батьку Зевсе! мабуть вже мені між безсмертними більше
„В чести не бути, коли вже і люде мене зневажають,
„Й хто-ж би, ти думав? А хто-ж Феакійцї, моїж таки кровні!
„Ти певним словом давно обіцяв возворот Одиссею,
„Й я возвороту ёго не лишав, а сказав, що б до дому
„Він повернувсь лиш тогдї, як натерпиться горя багато.
„Се-ж от ёго Феакійцї таки перевезли в Ітаку
„Й сонного там положили, наддавши ёму подарунків:
„Золота, мідї і всякої дуже багато одежі;
„Стільки добра він напевно нїколи не вивіз би з Трої,
„Ідучи прямо, свою получивши там долю здобичну“.
Хмари збіраючий Зевс на це так Посидонові мовив:
„Сильний землї потрусителю! дивно мені твоє слово;
„Боги-ж пак завше тебе поважають: було б незвичайно,
„Що б зневажати найстаршого й луччого бога нї за що
„А коли хто із людей твою певну державу і силу
„Не поважа, то скарати такого єсть завш в твоїй власти.
„Так і зроби, як сам хочеш, і як твому серцю приємно“.
Знов почруситель землї Посидон так Зевсу одвітив:

„Зараз би я і зробив, чорнохмарий, як ти отсе кажеш;
„Тільки, бач, завш твого гніву боюся, — його стережусь я!
„Хочу отсе я розбити Феакам у темному морі
„Гарного човна їх, що́ із Іѳаки до дому вертає,
„Що б себе здержували й пересталиб людей перевозить.
„Город-же їх я великою хочу горою заставить".
Знов ёму хмари збираючий Зевс так промовив:
„Друже мій! саме найкраще по моєму ти зроби от-що́:
„Як-от побачать із города всї, що вертається човен,
„Ти, од землї не далеко, озьми й оберни того човна
„В скелю на човна похожу, що б всї дивувалися люде;
„Город-же їм заслони таки справдї горою якою".
Тільки почув отсе слово сердитий землї потруситель,
Зараз метнувся у Схерію, де проживали Феаки,
Тай визира того човна. От човен під веслами став припливати
Близче і близче. Тогдї потруситель набзизився до човна
Тай обернув ёго в скелю і, хлопнувши з верху рукою,
Вбив ёго міцно в дно моря, а сам до господи поплинув.
І почали говорить промеж себе крилатії речі
Веслолюбиві Феаки, до моря гаразді й дотепні,
Хто б, де й коли б не зустрінув сусїду, то зараз і каже:
„Лишенько! хто-ж отсе нашого бистрого човна на морі
„Там прикував? він вертався до дому: всїм нам було видко".
Так говорили усї, бо не відали, як воно сталось.
От, Алкиной, що б їм виявить правду, почав їм казати:
„Кепсько, панове! збуваються й справдї слова мого батька,
„Котрий не раз було каже, що бог Посидон розгнївився
„Дуже на нас, що ми всїх перевозимо завш так беспешно,
І похвалявсь Феакійського гарного човна розбити
„В темному морі, як той буде плинуть назад з перевозу;
„Що нам і город горою великою з всюду заслонить
„Так говорив мій старий, і ёго-от збувається слово.
„Але давайте, зробімо всї так, як отсе я скажу вам:
„Вже перестаньте людей перевозить, хто б там не заїхав
„В гості до нас; Посидонові-ж зараз давайте, заріжем
„Самих одборних биків, чи не змилується потрусилель
„Й города нам довгенястою вже не заслонить горою".
Так він сказав; полякався народ і биків приготовив.
Ставши круг олтаря, всї Феакійські князї і старшини
Жалостне офіровать почали кождому владицї
Тою порою прокинувся і Одиссей богорівний;

Спав він на рідній землї, й не пізнав еї овсїм сердешний,
Довго в чужинї пробувши, до того-ж Паллада Атена
Зевса дочка, еї вкрила туманом, що б то і самого
Теж невидомим зробить і все чисто ёму розтлумачить,
Що б не пізнала жона, ні приятелї, ні городяне
Перше ніж він женихів гордивих за кривди скарає.
Тим-то цареві й здавалось усе тепер в іншому видї —
Й стежечки довгі, і пристані, гарні, широкі й затишні,
Й скелї високі шпилясті, і дерева рястом повиті.
От, він, прокинувшись, став придивлятись до рідного краю;
Довго дивився бідолаха кругом і, заллявшись гіркими,
Вдарив руками об поли й почав сам до себе казати:
„Горенько гірке! у вемлю яких це людей я прибився?
„Може цї люде жорстокі та дикі й не відають правди,
„Чи, мо, прихильні, гостинні і в них богобоязне серце?
„Де-ж я добро заховаю своє, куди й сам помандрую?
„Лучче було б, як би бур я остався таки там у Феаків:
Я собі міг би піти і до другого там володаря
Знатного; той би мене і згостив і до дому б відправив.
Це-ж от не знаю, куди б все покласти, а тутки боюся
Кинути, що б воно другим здобичою часом не стало.
Ех! не зовсїм-то розумні були, не по правдї й зробили
І Феакійські князї усї та й народні старшини,
Що́ мене в іншую землю завезли, а там говорили,
Що одвезуть на Іѳаку, і слова свого не здержали,
Хай-же за це їх Зевс покарає, заступник бездольних,
Що назирає всїх і карає, хто в чім проступився б.
Врештї-ж давай, перелїчу свої подарунки й подивлюсь,
Чи не украли чого Феакійцї, як спав я на човнї.
Так-от сказавши, почав він лїчити трохножники гарні
Золото, срібні миски і одежу з дивовної ткані,
Все було цїле. І, гірко по рідній землї заридавши
В тузї бродив він вздовж берега сильно ревучого моря.
Й нудився серцем. Аж ось підступила до нёго Ѳеина
Постаттю зхожа на чередникá, молодого ще хлопця
Дуже тендітного, як-ото дїти царськії бувають.
Мала Ѳеина на плечах вовняну барвисту керейку,
Була обута в сандали і спис коротенький держала
Дуже зрадїв Одиссей, еї вздрівши, пішов їй на зустріч
І, підїйшовши, почав їй крилатії речі казати:
„Друже шановний! тебе зустрічаю я першим в цїм краї,

„Ну, будь здоров та прийми мене серцем ласкавим, прихильним!
„Ти збережи отсе все, та спаси і самого; тобі я
„Просто як богу молюся й колїна твої обіймаю.
„Ну, роскажи-ж мені все достоменно, що б знав я і відав,
„Де, у якій я землї, і які проживають тут люде?
„Чи отсе острів який серед моря лежить, чи се берег
„Єсть суходола та тільки далеко так видавсь у море?“
І синоока богиня Аѳина ёму так сказала:
„Ти, чоловіче, або божевільний, або з стран далеких,
„Що про сю землю розпитуєш, край отсей овсїм не безвість;
„Славен він всюди: ёго добре знають всїлякі народи —
„Й ті, що́ живить відсїля на схід сонця й зірниї,
„Відом, він тепер і народам, що́ мешкають на захід сонця.
„Правда, земля камениста і кіньми в нїй їздить не можна,
„Але не дуже й дика й неовсїм такий і безплодна.
„Родит пшениї багато, багато вона й винограду
„Має: єї завше кроплять дощі й плодотворнії роси,
„Водиться кіз в нїй багато і добрих биків, єї лїса
„Всякого досить; сцїлющую воду криниї сточають.
„Ймення Іѳаки по сїй-от причині досягло й до Трої, —
„Троя-ж, як кажуть, лежить од Ахаїї десь далеченько“.
Так-от сказала вона, і зрадїв Одиссей богорівний:
Мило ёму було слухати речи про рідную вемлю
Од синоокої Зевса дочки, від Паллади Аѳини.
Став він і сам говорить синоокій крилатії речи;
Правди однакож він їй не сказав, а принявся хитрити,
Завше звертаючи в сторону реч свою непомилишно:
„Чув про Ітаку і я на далекому острові Критї,
„Ген за морями; тепер-же сюди я приїхав на човнї
„З цими багаствами, стільки ще й в дома зоставивши дїтям.
„Втїк-же я з дому, бо вбив там Орсилоха Ідомененка;
„Сей по всїм острові славився бистрими надто ногами
„І хоть над самим прудчійшим, то завше брав верх своїм бігом
„Він хтїв у мене заграбити всю ту здобичу Троянську,
„Ради котрої я стільки біди натерпівся та горя,
„В войнах з людьми і на морі з страшенними хвилями бючись.
„Під командерством отця ёго я не хотїв воювати
„В Трої, а бився, як старший над другими вояками, славно.
„От, я засїв, і як з поля Орсилох вертався до дому,
„То ї убив ёго списом під вечір з товаришом другим.
„Темна-темнїсенька випала нїч тогдї, й жаден з прохожих

„Нас не примітив, і вбивця зоставсь задля всїх невідомим.
„От я, убивши Орсилоха зразу своїм гострим списом,
„Зараз узяв тай на човен пішов Финікійцїв славетних
„Та подарунками різними став їх благать, підмовляти,
„Що б мене взяли на човна і в Пилос пісчаний завезли
„Або в Ілїду сьвяту, де царюють славетні Епії;
„Та на біду мою звідти їх вітри бурхливі відбили, —
„А, сказать правду, вони не хотїли мене обманути.
„Так-от блукаючи, ми і прибились сюда сеї ночї.
„Човна втягнули ми в пристань на веслах; нїхто з нас
„Навіть на думцї не мав, що б вечерять, хоть хтїлось всїм їсти:
„Вийшовши з човна, ми так без вечери усї і заснули.
„Більщ од усїх був наморений я і заснув мов убитий;
„А Финікійцї багатства мої позносили на берег
„Та біля мене оттут на піску, де я спав, поскладавши,
„Сїли на човна й назад у Сидонію людну поплили, —
„Так-от оден я одним і зоставсь тут з тугою на серци".

Так він сказав; синеока богиня Аѳина всьміхнулась, —
Станом вона тепер вже удавала на жінку стрункую,
Гарну, високу, не простого роду; вона Одиссея
Вдарила злегка по виду і так почала говорити:

„Був би лукавий та хитрий вельми, хто тебе переміг би
„В хитрощах всяких: з тобою і богам сперечити трудно.
„Дуже падкий і гараздий на видумки завш, та не зміг-от
„Навіть тепер, в свою землю доставшися, кинути брехнїв
„Та нїсенітниць, котрі тобі любі ще змалку.
„Ну, перестаньмо об сїм говорить: ми хитрити обоє
„Вміємо добре: ти-от меж людьми над усїх гараздійший
„Розумом тай розказнями, а я межи богами всїми
„Славлюся гадками й хистом; а все-ж не збагнув ти,
„Що я Паллада Аѳина, Зевса дочка, котра завше
„В халепах всяких була при тобі й раз-у-раз захищала:
„Я й Феакійцям зробила тебе гостем милим, жаданим,
„Та і сюди-от прийшла, що б совіт тобі щирий подати;
„Я і багатства сховаю, що́ дали тобі Феакійцї,
„Як од'їзжав ти до дому, — з мого-ж то наусту і волї;
„Ска́жу і скільки недоля судила тобі в твоїм домі
„Бід перенести, і ти мусиш витерпіть то проти волї.
„Не виявляй-же, гляди, нї жінкам, а нїже чоловікам,
„Що ти приїхав і єсь отой самий блуканець, а мовчки
„Кривди усякі свевілля терпи женихів загордящих".

Ій одвічаючи, так Одиссей хитромудрий промовив:
„Трудно, богине, пізнать тебе, хто б не зострінувсь с тобою,
„Навіть і найрозумнїйший; ти всякого постать приймаєш.
„Я памятаю, що ти була завше прихильна до мене,
„Поки-ото ми, Ахеяне, ще воювали у Трої;
„А тільки лиш зруйнували вже город Пріямів високий
„Та посїдали на човни і бог геть розвіяв Ахеян,
„То вже я більш тебе, дочко Зевеса, і в вічі не бачив.
„Не памятяю, що б сївши на човна, біду коли-небудь
„Ти одвернула од мене. І завш я с тугою на серцї
„В морі блукав, поки боги мене не спасли од напасти.
„Тільки-ото й памятаю, що в Схерії словом ласкавим
„Ти ободрила мене і сама проводила у город.
„Се-ж от тебе я благаю як батька, бо й досї не вірю,
„Що я в Іѳаку приїхав, а в іншій землї якій-небудь
„Я опинивсь, мнї здається, що ти з мене просто глузуєш.
„Сими речами, що б памороки менї овсїм забити.
„Ну, так скажи-ж, чи я справдї у рідную землю приїхав?“
І синеока богиня Аѳина ёму одповіла:
„Завше такі-ото в тебе на серцї і думки і гадки;
„Тим я тебе і не можу покинуть самого в напасті,
„Що ти покірний, хоч єсь кебетливий та й дуже розумний
„Всяк наблукавшись в чужинї і в рідную землю прибившись,
„Дуже бажав би, що б жінку й дїтей як скорійше побачить;
Ну, а тобі і байдуже от знать все й довідатись всёго,
Перше чим жінку свою просьлїдиш, а вона як і перше
Также сидить у покоях, гіркі проливаючи слёзи:
Плаче та тужить вона за тобою щó дня і щó ночі.
Я сумнїваться в усїм і не думала овсїм, бо знала,
Що ти повернешся, всїх утерявши товаришів милих.
Тільки менї с Посидоном не хтїлося суперечатись
З братом мого пан-отця, що розсердився дуже на тебе
За свого милого сина, котрому ти виколов око.
На-ж от Іѳаку тобі я показую, що б ти повірив
Пристань отся сама й єсть пристань Форкина, дїда морського;
А онде, бачиш? у самій залуквинї рясна маслина,
А недалеко од неї й печера приємна, тїнява,
Нимфам панянкам посьвята, которі Русалками звуться.
Се-ж от та сама печера підгорня, де часто і сам ти
Сим самим Нимфам в офіру приносив сьвяті гекатомби;
І на останку отсе гора Ниріт укутана лїсом“.

В гору піднявся туман на сїм слові й земля вся одкрилась
Мов на долонї. Зрадїв неборак Одиссей богорівний,
Вздрівши свій край, і почав цїлувати родючую землю.
Зараз став Нимфам молитися, руки у гору піднявши:
„Нимфи Русалоньки, дочки Зевеса! не мав я надїї
„Знов вас побачити. Радуйтесь впять на мої обіцянки
„Щирі: ми будемо знов вам офіри творить як і досї,
„Як що Зевеса дочка ще прихильною буде до мене.
„Віку пробавить самому й зростить менї милого сина“.
Знов синеока богиня Аѳина ёму так сказала:
„Будь супокоєн і в мислях своїх об сёму не турбуйся.
„Лучче давай-от позносим багацтва в глибоку печеру
„Та поскладаєм в куточку, що б цїлі вони зоставались,
„Потім собі поміркуємо, би нам дїло найлучче вчинилось“.
Так-от сказавши, богиня вступила в печеру тїняву
Тай почала всюду шарить, шукати потайного місця;
А Одиссей почав зносити золото, мідь і одежу,
Все, що́ ёму Феакийцї, як він од'їзжав, надавали.
От, Одиссей все гарненько уклав, а Паллада Аѳина,
Зевса егидодержавця дочка, камнем вход завалила.
Сїли обоє вони під сьвячену тїняву маслину
Тай стали радитись — як женихів загордящих згубити.
Першою реч повела синеока богиня Аѳина:
„Ну, Лаертенку, родино Зевеса, хисткий Одиссею!
„Думай-но, як женихів непотрібних, безстидних скарати,
„Що́ третїй рік уже госпoдарують у тебе в палатах,
„Сватаючись за жону твою й шлюбні даючи дарунки;
„Та-ж, об твоїм возворотї вбиваючись денно і ночно,
„Тільки надїю дає всїм та кожному з них обіцяє;
„Вісти до них засила, а сама інші думки кохає“.
Ій на се слово в одвіт Одиссей хитромудрий промовив:
„Певне і я в своїм домі погиб би так само зрадливо,
„Як-от загинув колись-то і Агаменон Атрієнко,
„Як би усёго менї ти, богине, як сьлїд не сказала.
„Вигадай-же і сама дай совіт, як менї відомстить їм,
„Стій біля мене сама і всели в мене силу й одвагу,
„Так як і в Трої, як ми руйнували високії мури,
„Як що стоятимеш также зичливо при мнї, синеока,
„Зможу напевне тогдї побороти хоч триста вояків
„Вкупі с тобою, шановна богине, як ти допоможеш“.
І у одвіт ёму так синеока Аѳина сказала:

„Завше я буду с тобою, із виду тебе не упущу
„Нїгди, як раз за се дїло приймемся; будь певен, що скоро
„Де-кого із женихів, що́ маєтки твої пожирають,
„Крівю та мізгом скаляється скрізь у палатах підлога.
„Дай-же но, я тебе зроблю таким, що нїхто й не пізнає.
„Зморщу на білому тїлї геть скрізь тобі гарную шкуру,
„Русе волося здійму з голови, зодягну у одежу
„Драну таку, що спротивієш всякому, хто тільки гляне,
„Очі тобі заструплю, котрі досї були такі гарні,
„Що б ти таким незвичайним усїм женихам показався,
„Й жінцї своїй та і синові, котрого в дома покинув.
„В видї такому самперед ти підеш-от до свинопаса,
„Що́ доглядає у тебе свиней: чоловік тобі вірний,
„Любить і сина твого і розумну твою Пинелопу
„Ти свинопаса при свинях найдеш, а всї свинї пасуться
„Аж на Воронім шпилю*), де й керниця стоїть Аретузська.
„В волю їдять свинї жолудів і пють погожую воду,
„І од того-то на свинях твоїх таке тлустеє сало.
„Там ти побудь, підожди та про все роспитай свинопаса;
„А я тим часом полину у Спарту, у гарножіночу,
„Що б Телемаха позвати, твого-ж таки любого сина:
„Він в Лакедемон широкий поїхав, що б у Менелая
„Там роспитати, що́ сталось с тобою, і де ти подївся“.
Ій одвічаючи, знов Одиссей хитромудрий промовив:
„Чом-же ти, знавши про мене все чисто, ёму не сказала?
„Чи, мо, затим, що б і всїм поблукав та біди натерпівся
„В морі бурхливім, а другі що б майно ёго пожирали?“
Знов синеока богиня Лѳина ёму так сказала:
„Ти вже за нёго тепер, Одиссею, забудь турбуватись;
„Я, бач, послала сама ёго, що б собі доброї слави
„Там роздобувся: не віда він горя й біди, невредимим
„В домі сидить Атріенка й нїякої нужди не терпить
Правда, ёго стережуть молодцї недалеко на човнї,
„Що б ёго стратити перш, нїж у рідную землю прибуде.
„Але дарма: скорійш прийме сирая земля кого-небудь
„Із женихів, що́ добро твоє марно псують, пожирають“.
Так от сказала і прутом до нёго тонким доторкнулась;
Зморщила гарную шкуру ёму крізь на білому тїлї,
Русе волося зняла з голови, і все повнеє тїло

*) *παρ κόρακος πέτρη.*

Стало таким, як буває воно в чоловіка старого;
Очи ёму загноїла, що навіть і глянути гидко,
І у дрантиву вдягнула одежу та в хитон дїрявий,
Порваний, ввесь у латках і прошмалений димом вонючим.
Через плече перекинула шкуру оленячу довгу,
Сунула в руку цїпок поганенький і торбу дїряву,
Те-ж у латках, і держалась на плечах та торба на лику.
Потім вони розлучились: богиня Аѳина побігла
Прямо в сьвятий Лакедемон за сином царя Одиссея.

Одиссеї Ξ

ПІСНЯ ЧОТИРНАДЦЯТА.

Одиссей у Евмея.

А Одиссей камянистою стежкою в верх од лиману
Попід байрак чагарами пішов, де казала Афіна,
Жив свинопас богорівний, котрий над усїх челядинцїв
Всёго добра доглядав, що надбано було Одиссеєм.
А свинопас у тім часї сидїв за причілком на призьбі,
Хата ёго на горбочку стояла, вкруг хати подвірє
Слалося гарне, просторе, обнесене тином-парканом.
Задля хазяйських свиней збудував свинопас те подвірє
Сам, що не відав нїхто, нї Лаерт старий, анї хазяйка.
Тин збудував він с каменю і зверху покрив ёго терном,
Попідпирав ёго звідси і звідти густим частоколом
С чорного дуба міцного, на двоє ёго росколовши,
Набудував ще й дванадцять просторих хлївів на подвірї
Задля свиней недалеко один од другого, і в кожнім
По пятьдесять годовалих свиней запиралося на нїч
Льох с поросятами, а кабани ночували на дворі;
Сих було менше далеко, бо їх забивали і жерли
Богопротивні що дня женихи: свинопас був повинен
Самого луччого їм кабана на обід посилати.
І от тепер всёго на всёго їх було триста с копою*).
Всїх тих свиней сторожили собаки, на звірів похожі,
Штири; зростив їх і вигодував свинопас богорівний.
Тут-то й сидїв свинопас та з міцної волової шкури

*) 360.

Морщив сандали, що по просту-от постолами зовуться.
Другії-ж три свинопаси ходили за свинями в полї.
Був свинопас ще й четвертий: ёго тепер послано в го́род,
Що б запровадить туди кабана женихам гордовитим,
Що б ті, забивши ёго, вдовольнили свій дух ёго мясом.
Здалека ще Одиссея почули собаки гавкучі
І забрехавши, побігли на зустріч ёму, Одиссей-же
Випустив з рук свій цїпок і приник до землї усїм тїлом;
А не зроби він сёго, то напевне набрався би лиха
Біля своєї-ж свинарнї. Побіг од собак боронити
Сам свинопас Одиссея, покинувши пильну роботу;
Він накричав на собак і почав в них каміннєм жбурляти,
Де у якого попаде, і так до хазяїна мовив:
„Дїду! чуть-чуть було злії собаки тебе не порвали!
„Мав би ти право за халепу сю позивати на мене;
„А мене боги вже й так надїлили бідою та горем:
„Я, день і ніч за хазяїном милим вбиваючись, мушу
„Задля других годувати свиней, що б їх жерли чужії.
„Сам-же хазяїн мій може де-небудь блукає голодний
„Серед народу чужого та по під тинами ночує,
„Та ще і то коли жив, коли дивиться ще на сьвіт сонця.
„Ну, тепер, дїду шановний, вставай та ходїмо в оселю,
„Там, себе їжою та і вином підкрепивши, роскажеш —
„Звідки ти, хто ти, і скільки прийшлось тобі горя зазнати“.
Так-от сказав свинопас і повів свого гостя в оселю,
Посадовив ёго на хворостинах зелених, заславши
Зверху козиною шкурою, наче перина мягкою, —
Він на тій шкурі і сам спав. Здалась Одиссеєві люба
Ґрешність така свинопаса, і він так почав говорити:
„Хай тобі Зевс і всї другі безсмертнії боги дарують
„Все, чого хочеш, за те, що приймаєш мене так прихильно“.
І у одвіт ёму ти, свинопасе Евмею, промовив:
„Гостю! як би хто і худший од тебе прийшов в мою хату,
„Я б і того не зневажив би: странники та неімущі —
„Всї од Зевеса. Убогий од нас тобі данок та щирий*).
„Ми, раби, надто вже щедрими бути не маємо права,
„Тай боїмось, бо тепер в нас хазяїни вже молодії.
„Що́-ж до старого, то боги ёму поворот завязали,
„А він напевне любив би мене і менї надавав би

*) *δύσις ὀλίγη τεφίλητε.*

„Всёго, чим добрий хазяїн слугу свого нагорожає:
„Рублену хату з двором і ділянку, і жінку жадану.
„Хто служить вірно й по правді, то й боги тому помагають.
„Діло моє, хвалить бога, іде і його я пильную,
„Й певне мене наградив би хазяїн, коли б тут старівся
„Та бач, погиб він... нехай би пропав був ввесь рід так Єлени,
„Бо через неї, загинуло лицарів стільки славетних,
„Бо й мій хазяїн за честь Агамемнона та Менелая
„В Ілїон кінний пішов, що б с Троянцями там воювати".
Так-от сказавши і поясом підперезавши хитон свій,
Взяв тай пішов до хлївів, де були позачиняні свині.
Звідти він підсвинків двох одлучив і обох заколов їх,
Та, осмаливши, покраяв в шматки, на шпички настромивши
Спік на печеню, присипавши ячною зверху мукою,
І на шпичках положив ще шкварчаще перед Одиссеєм.
Потім смачного вина та міцного в келїшки наллявши,
Сїв проти гостя і сам і почав ёму так говорити:
„Іж тепер, гостю; нам, бач, кабанців тільки й можно вжи-
„А кабанів тих годованих — то женихи пожирають, [вати,
„Не помишляючи, що їх за те люта кара постигне:
„Діл беззаконних блаженні боги од віку не терплять,
„Нагорожають лиш правду та чесні людські події
„Навіть на злодіїв та на грабителів, що у чужую
„Землю вриваються і, нагрузивши там з ласки Зевеса
„Човни свої скороходні здобичою, їдуть до дому, —
„Навіть, кажу, і на тих розбишак напада страх великий;
„А женихи певне голос почули кого-небудь з богів,
„Що Одиссей десь загинув, коли не хотять і своєго
„Чесно вести сватовства і вернутись до дому не мислять,
„А не жалкуючи, нищать чужеє добро без сорому.
„Скільки-от днїв єсть у Зевса і скільки ночей бува темних,
„Стільки вони, як не більше, забили і зїли скотини.
„А що вина, то вона ёго просто як воду збавляють.
„Дуже велике в хазяїна мого було господарство,
„Як із людей у нї кого і тут таки в самій Іоаці,
„Так і на всїм суходолї, і стільки у нёго багатства,
„Скільки в других двадцятёх вкупі; я тобі все перелїчу.
„Слухай-же: гуртів волових в хазяїна мого дванадцять,
„Та по дванадцять овечих отар та й козиних, свинячих
„Теж по дванадцять; пасуть пастухи їх чужі і тутешні,
„Окрім того єсть козиних отар одинадцять,

„І вже за сим и особнії ходять в горах козоводи.
„От, кожен з них і що-дня женихам по козї приганяє,
„Вибравши саму тлустїйшу і саму найлуччу в отарі.
„Я-ж отсе в нёго свиней доглядаю і піклуюсь за ними,
„І на обід женихам кабана мушу те-ж посилати".
Так говорив свинопас, а гість слухав, вживаючи мясо
Хижо й вином запивав: женихам замишляв він погибель.
От, повечеряли й їжою душу свою вдовольнили
Дав свинопас Одиссеєві чарку, с которої сам пив,
Повну вина; Одиссей тую чарку приняв з радим серцем
І, поклонившись, почав говорити крилатії речи:
„Друже мій! хто-ж такий єсть той хазяїн, котрому ти слу-
„Що такий дуже багатий і можний, як ти отсе кажеш? [жиш,
„Ти говорив, що́ за честь Агамемнона він десь загинув.
„Ти ёго ймення скажи менї, може ёго я де й бачив;
„Сьвідчити може Зевес та і другі безсмертнії боги,
„Що, коли бачив, то скажу, бо й я таки довго скитався".
І свинопас, над всїма пастухами найстарший, одвітив:
„Дїду! нїхто вже тепер, хто б сюди не прийшов із чужини,
„Вістю про нёго нї жінки ёго не обманить нї сина,
„Що б попоїсти та випить, заходять, бувало, бродяги
„Та тільки брешуть усе, а що б правду сказати, не кажуть.
„Хто б нї прийшов на Іѳаку, що скрізь геть по сьвіту шатався,
„Зараз до нашої йде господинї і ка' зна, що́ бреше;
„Та-ж брехнїв тих приймає ласкаво й вислухує пильно
„Брехнї їх, а сама плаче, що слёзи з очей так і ринуть,
„Як то буває з жінками, в яких чоловік де загине.
„Ти-от і сам дїду, певне якусь нїсенїтницю сплїв би,
„Як би тобі дарував хто хитона, чи іншу одежу.
„Мабуть хазяїну мому собаки та хижії птиці
„Навіть і шкуру с кісток вже обгризли, й душа одлетїла, —
„Чи може риби ёго поклювали у морі, а кістки
„Може гниють де на березї порохом вкриті гарячим.
„Я-ж то і кажу: загинув господарь, зоставивши тугу
„Всїм, а найбільше менї; вже другого такого нїколи
„Доброго я не зострїну хазяїна, де б нї пішов я по сьвіту,
„Хоч би до рідного батька вернувсь і до милої неньки,
„Де я родився, де зріс, де прожив лїта парубоцькі,
„Я не вбиваюся стільки за ними, хочай і жалкую,
„Хоч і бажаю буть в рідній землї і усїх своїх бачить.

„Жаль менї, жаль Оддисея, що́ марне в чужинї загинув.
„Я ёго, дїду, хоч вiн i далеко, не сьмiю й назвати
„Прямо на ймення; о, як вiн за мене раз-враз пiклувався!
„Зву ёго завше ласкавим, хоч тутки ёго i немає".

Знов свинопасові так Одиссей хитромудрий промовив:

„Друже, коли уже вiри не ймеш ти нїкому, й говориш,
„Що вiн не вернеться, i коли серце твоє таке вперте,
„То i менї вже казать тобi нїчого; але божуся,
„Що Одиссей таки вернеться; ти-ж за отсю мою звiстку
„Потiм, як вiн вже приїхавши, буде у себе в господї,
„Добру бекешу даси менї й хитон i iншу одежу.
„Доти-ж, хоч нужда велика в одежi, нїчого не прийму;
„Бо i менї ненавистен, нїби-от ворота Аїду,
„Той, хто по бiдностi та по нуждї починає брехати.
„Хай-же от сьвiдками будуть Зевес, ся гостлива трапеза
„Й чесна господа отся Одиссея, в котрiй-от сижу я,
„Що доконешне все станеться так, як отсе говорю я:
„Сёго ще самого року прийде Одиссей, твiй господар;
„От вже кiнчається мiсяць, i тiльки новий лиш наступить,
„Як Одиссей буде в дома i кожного тяжко скарає,
„Хто зневажа ёго жiнку шановну i славного сина".

Знов, свинопасе Евмею, ти гостеві свому промовив:

„Дїду! й менї не прийдеться платити за радiстну звiстку,
„Тай Одиссей вже нїколи не вернеться, — будь супокоєн:
„Ний-от вино, та почнем про щось iнше балакать, про сев-ж
„Навiть i не споминай: дуже важко становиться серцю,
„Як спомяне хто господаря славного та дорогого.
„Нїчого й клятися теж, що нїби Одиссей пак приїде,
„Як того всї ми бажаємо: я, Пинелопа премудра,
„Батько старенький Лаерт та i син Телемах боговидий.
„Я тепер дуже вбиваюсь за сином ёго Телемахом,
„Котрого боги самi, як ту квiтоньку гарну зростили;
„Мав я надїю, що вiн мiж людьми буде овсїм незгiрший
„Милого свого отця, буде дивен i видом i станом.
„Се-ж от якийсь iз безсмертних ёму помутив ёго розум,
„Чи, може, хто iз людей, i поїхав вiн в Пилос пiсчаний,
„Що б про отця там провiдать. Засїли на нёго на чатї
„Де-якi iз женихiв, що б як буде вертатись до дому,
„Рiд знаменитий Аркезія*) славного щез iз Iѳаки.

---

*) Ἀρκεΐσιος батько Лаерта, дїд Одиссея, а Телемахiв прадїд.

ЛЬВІВСЬКА БІБЛІОТЕКА
АН УРСР
№ И-35 314

„Ну, а тимчасом покинем ёго; чи то буде він вбитий,
„Чи утїче й Кронїєнко над ним свою руку простягне.
„Ти менї, дїду, тепер роскажи про своє бесталанне,
„Тільки росказуй по правдї все, як воно є, що б я відав,
„Хто ти, і звідки ти? де твоя дома, де батько і мати?
„Як на якому ти човнї приїхав? Якії матроси
„Везли тебе на Іθаку, і що то за люде вони єсть? [острів".
„Вже-ж пак не пішки та ще й по водї, ти прибув на наш
І свинопасові от-що сказав Одиссей хитромудрий:
„Я тобі зараз усе роскажу достоменно, ось слухай:
„Як би ото ми с тобою у двох запасли собі харчу
„На цїлий рік, та сидїли б і смачне вино попивали
„Денно і нічно, що б другі усї на роботу ходили,
„І як би став я тобі все росказувать та викладати,
„То не хватило б і цїлого року, що б все росказати,
„Скільки я горя та бід натерпівся по волї безсмертних.
„Я коли знаєш і чув, од Критян веду рід свій почесний;
„Син я заможного батька: у нёго в роскошних палатах
„Є ще і другі сини, ёму їх породила й зростила
„Жінка законна ёго, а я син покупної рабинї,
„Але й мене одинаково, як і синів тих законних,
„Кастор багач Илакенко любив, бо і я ёго син був.
„Вельми Критяне ёго поважали, неначе б-от бога,
„І за вельможність ёго, й за богатство, й синів ёго славних:
„Але й ёго до Аїду спровадили Кири*) пекельні.
„І як помер ото батько, то дїти добро проміж себе,
„Кинувши жереби, все подїлили: менї досталася
„Овсїм маленька дїлянка й на нїй невеличка хатина.
„Я оженився, взяв жінку красую з заможного роду,
„Бо я і сам був завидний женіх: волочилась копійка,
„Та й войни не цурався, але все те тепер вже минулось:
„Бачиш ще добру солому, вважай-же — який-то був колос...
„Ех, тепер лихо прибило мене та і бідність заїла.
„Правда, осталась ще, з ласки Ареса й Афини, одвага
„І забіячество: як і на чату було вибирав я
„Самих що найсьміливійших вояків, що б ворога збити,
„То моє серце невпинне нїколи на смерть не вважало:
„Завше я первим в перед вибігав було з шаблею, з списом
„Й завш полоню, було кожного, хто був на ноги плохенький.

---

*) Κῆρες — Парки; вони випрядали, скілько кому прожити на свїтї.

„От, яким зухом я був на війну, — а орати у полї
„Та господарничать, що б харчувати дїтей, се байдуже!
„Завше були менї любі: с хорошими веслами човни,
„Войни та сїчі, та довгії списи, та стріли смертельні,
„Що все на інших людей тільки страх та жаханнє наводить;
„А менї все оте миле було і в тім завш я кохався.
„Все так на сьвітї: той в сёму кохається, сей у другому.
„Раньше далеко, чим в Трою пішли сини славні Ахеян,
„Девять разів я на човнах водив скороходних в чужину
„На ворогів товариство, і завше собі вибирав я
„Луччу здобичу, багато й по жеребу теж доставалось.
„Розбагатїв скоро дім мій, і став я заможним, могутним
„Межи Критянами, котрі мене поважали й боялись
„А як-ото вже замислив всевидця Зевес ненависну
„Тую дорогу, котора багато людей підкосила,
„То повелїли й менї і славетному Ідоменею
„До Илїона на човнах плисти, і не було способу,
„Що б увільнити як-небудь, бо сильне народ намагався.
„Девять там років ми славні Ахейські сини воювали;
„А на десятий, столицю Троян зруйнувавши, до дому
„Вже повертались назад, та нас боги геть всїх розлучили.
„Місяць оден лиш одним довелось менї в дома пробути
„Та любуватись на дїток, на жінку й богатством втїшатись:
„Завше кортїло мене і тягнуло, що б їхать в Єгипет.
„Вибрав я жвавих товаришів та оснастив девять човнів
„Добрих; і от, як зібрались товариші, як вже і човни
„Були готові, то шестеро суток ми бенкетували
„Денно і нічно; казав я зарізать багато скотини,
„Всякої, що б-от і богам безсмертним офіру вчинити,
„Та і товаришам що б було чим вдовольнить свою душу.
„Семого дня, посїдавши на човни, одплили ми с Крити
„І понеслися по морю під вітром попутним Борєєм
„Хутко та легко нїби-ото на-виллю, і жаден із човнів
„Не зопсувався; ми, руки згорнувши, сидїли беспешно,
„Вітер човнів нам гонив уперед та керманичі браві.
„На пяті сутки достались ми в половодий Єгипет
„І у Єгиптї ріцї свої загнуті човни спинили.
„Тут я не гаючись зараз приказ дав товаришам милим,
„Що б при човнах зоставались та пильно що б їх вартували,
„А декотрих съміливійших послав, що б пішли та з горбочка
„Сторону всю огляділи. Товаришів буйність напала:

„Стали вони Єгипетські пустошити ниви роскішні,
„Стали в полон забірати жінок і дїтей немовляток,
„А чоловіків вбивати. Донїсся вже ґвалт аж у город,
„І городяне на крик, лиш зоря занялась, позбігались,
„Поле широке у крок запрудили і піші і кінні
„В бронях мідяних блискучих, і Зевс, що́ кохається в громах,
„Холоду дуже нагнав товариству, й вони повтїкали...
„Не устояв нї один, і біда від усюди нависла.
„З наших багато було позабивано гострою міддю;
„Котрі-ж зостались живими, полонено в тяжку неволю,
„Круто прийшлось і менї, та мене сам Зевес надоумив, —
„Лучче було б задля мене померти і долю настигнуть
„Там у Єгиптї, коли мало знов мене лихо спіткати.
„Зараз я взяв, з голови зняв шишах із собачої шкури,
„Скинув с плїч щит та у купі все з списом і кинув на землю.
„Потім оттак без нїчого підбіг до царевої брички
„Й став цїлувать ёму ноги й колїна, і зглянувсь на мене
„Цар милосливо: велїв менї сїсти з собою на бричцї
„Тай попровадив до себе в палац, а за нами тьма-тьмуща
„З списами бігло Єгиптян, — вони зарубать мене хтїли,
„Бо були дуже розсерджені, та защитив таки цар сам:
„Гнїву боявся він гостелюбивого Зевса, которий
„Сердиться вельми й карає, як хто зобіжа чужостранцїв.
„Там я сїм лїт зоставався, зібрав собі грошей багато
„Проміж Єгиптянами, бо усї мене надгороджали.
„Так-то прожив я в Єгиптї сїм лїт; а по восьмому року,
„Де не возьмись, приїзжає туди Феникієць фиглярник,
„Сущий глитай: натворив він багато біди скрізь по людях,
„Сей то й мене підманув, що б поїхати з ним в Финикію,
„Де в нёго кілька домів було і господарство велике.
„От, я і там в Финикії цїлїсенький рік аж до весни
„В домі таки Финикийця отого прожив, і лиш тільки
„Рання настала весна, то брехун підманув мене їхать
„В Ливію, буцїм би що б помагать ёму там торгувати,
„Справдї-ж — що б там запродати мене за великії гроші.
„Серце менї віщувало біду, але мусїв я їхать.
„Сїв я на човна із ним, тай поплив; попід вітром Бореєм
„Човен понїсся вперед, а Зевес халазію готовив.
„От, як минули ми Крит і як стало невидно другої
„Вже нїякої землї, тільки небо блакитне та море,

„Зразу сердитий Зевес Кронїєнко нагнав чорну хмару
„Саме над човном як раз, тодї море як ніч потемнїло,
„Грімнув страшенно Зевес, і стрілою ударило в човна;
„Човен затрясся увесь од стріли громової Зевеса
„И сїрочним димом наповнився; попадали люде у море
„І мов чайки ті вкруг чорного човна на хвилях носились,
„Поки на дно не пішли всї, — бог всїх їх лишив возвороту.
Тільки мене бідолагу якось сам Зевес надоумив —
„Щоглу найдовшу розбитого човна вхопити руками,
„Мабуть таки, що б я ще й на сей раз од халепи спасся.
„Так я на щоглї носився девять днїв по бурхливому морю
„Буйними вітрами, і аж десятої темної ночи
„Хвилї великі гойдаючи в землю Θеспротів прибили;
„Там мене Фидон, цар-лицар Θеспротський без плати
„Ґрешно згостив, бо єго любий син менї вийшов на зустріч
„І мене, втомою й голодом вельми здоланого в дім свій,
„В царські отцеві роскішні палати привів попід руки,
„Та одягнув у одежу мене — у хламиду і хитон.
„Там то й провідав я про Одиссея, бо Фидон казав всїм,
„Що загощав єго, як той вертався у рідную землю;
„Він і багатства показував, щó Одиссеєм надбано:
„Золото, срібло, червоную мідь і блискуче залїзо, —
„Хватить для внуків і правнуків навіть в дасятім колїнї.
„Все те на схованку там Одиссей у палатах оставив.
„Сам-же поїхав, казали в Додону *), що б там запитати
„Зевса, й с під дуба високого Зевсову волю почути,
„Як ёму лучче, через стільки років, в Іθаку вернутись —
„Чи то таки у одкриту, чи може як небудь потайно.
„Цар, за офірою випроважаючи, сам менї клявся,
„Що вже і човна ёму оснастили, й готові вже люде,
„Щó Одиссея провадити мають у рідную землю.
„А мене раньш він відправив од себе, бо човен Θеспротський
„Саме тогдї і виходив у Дулїхіон по пшеницю,
„От сим матросам приказано в Дулїхіон мене везти
„Прямо таки до царя до Акаста; Θеспротам-же спала
„Думка недобра на мене, що б знов у біду мене вбгати.
„Тільки-ото бистрий човен одплив од землї кілька гонів,

*) *Δωδώνη* — город в Епирі славився знаменитим в старину оракулом Зевса.

„Зараз вони і рішили мене у неволю продати.
„Взяли та здерли геть з мене одежу — хламиду і хитон
„Та одягнули в отсе-от бруднє драптивеє шмаття,
„Котре тепер на менї і сам бачиш своїми очима.
„І як у вечері ми на Іѳаку плодющу прибули,
„Зараз Ѳеспроти мене таки там-же на човнї звязали
„Міцно верёвкою, а самі вийшли оден по одному на берег
„Та розложивши вогонь почали готувати вечерю.
„Мабуть десь боги самі помогли менї: я розвязався
„Хутко, і вкутавшись геть з головою у свитку драптиву,
„З човна по демену струганому я спустився у море,
„И грудями в води випраючись, став загрібати руками,
„Як гребуть веслами; так-от при березї я й опинився.
„Тут я вкарабкавсь на берег і там в гущиню заховався.
„От, і сижу собі, скорчившись, а мої вороги с квиком
„Бігають скрізь та шукають; пробігавши довго задаром,
„Кинули зиски даремні і, в човен назад посїдавши,
„В море одплили; мене самі боги од них захистили,
„І привели мене прямо у станцію до чоловіка
„З розумом та з щирим серцем, бо ще менї суджено жити.“
І у одвіт ёму ти, свинопасе Евмею, промовив:
„О, бідолаго дїдусю! ти дуже вразив моє серце
Оповіданнєм про все — де блукав і чого натерпівся.
Тільки не вірю я, що ти сказав менї про Одиссея;
То твої вигадки тільки. І на що б тобі в таких лїтах
Так безсоромно брехати?! Я добре і сам усе знаю
Про возворот Одиссея, що́ став дуже пак ненавистен
Богам усїм, що вони не дали ёму нї від Троянцїв
Вмерти, нї пісьля війни на руках своїх родичів милих;
Бо і самому б тогдї Панахейцї високу могилу
Висипали б, та зоставив би й синові славу велику.
А от тепер ёго Гарпії*) злії безславно зглитнули.
В мене то тільки й роботи — свиней доглядати, а в город
Овсїм не хожу, окрім хиба, як Пинелопа премудра,
Звістку про мужа почувши, сама присилає по мене.
Гостї обсядуть її і випитують в неї все чисто:
І одні дуже сумують, що бариться довго хазяїн,
Другі-ж радїють, бо вільно їм дармо добро пожирати.

*) *Ἅρπυιαι* — миѳологічні хижії дївчата.

А от менї вже про нёго й роспитувать навіть не мило,
Як мене раз Етолієць брехач ошукав росказнями.
Він чоловіка губив і, прошвендявшись довго по сьвіту,
До мого дому прибився; я згостив ёго щиро, прихильно.
В'н то й збрехав, що нїби Одиссея він бачив на Критї
В Ідоменея, де лагодив той свої човни розбиті
Бурями, що як не лїтом прибуде, то осїню певне,
З славним своїм товариством і дуже великим багатством
И ти, сїромахо дїдусю, коли навернув тебе демон
В хату мою, мене зрадити брехнями навіть не думай,
Бо не за се я тебе поважатиму й буду згощати,
Але гостливого Зевса боюсь і тебе через те я і жалкую".
Знов свинопасові так Одиссей хитромудрий промовив:
„Ну, тай невірне-ж яке там у грудях твоїх сидить серце,
Що й пісьля того, як я і поклявся, не ймеш менї віри!
Ну, коли так, то давай, побємося ще в заклад; обом нам
Сьвідками хай будуть боги самі, що́ Олимпом владнують:
Як що хазяїн твій вернеться й буде вже тут у сїм домі,
Ти подаруєш хламиду й хитона менї і одправиш
В Дулїхіон, куди серце давно вже бажає поїхать;
А коли він та не вернеться, як я отсе тобі кажу,
То прикажи мене слугам з високої скелї зіпхнути,
Що б тебе й другий нищук так морочити остерегався".
І у одвіт ёму знов свинопас богорівний промовив:
„На тобі! се пак і справдї вчинивши оттак, як ти кажеш,
Я між людьми собі доброї слави здобув би і ймення,
Що, запросивши тебе у оселю й гостинцїв тобі надававши,
Потім би взяв тай убив, духа милого винявши с тебе,
Ще й пісьля сего посьмїв би Зевеса молить Кронїєнка!
От вже й вечеряти час; надійдуть-от товариші зараз
С поля, і ми тут в оселї зготуємо ласу вечерю".
Так-ото в двох Одиссей з свинопасом собі розмовляли;
Підсвинопаси тимчасом свиней попригонили с поля
И зараз-ото почали усїх на ніч в хлїви заганяти.
Свинї товпились та хрюкали, й хрюк аж лунав по подвірю.
Гучно Евмей свинопас до товаришів крикнув з оселї:
„Виберіть тлустого там кабана, що б забити для гостя
Странника, та і самим таки нам варто в смак попоїсти:
Ми-ж зза свиней сих іклатих мордуємось денно і нічно,
А труд крівавий наш другі що дня пожирають за дармо".
Так-от сказавши, сокиру узяв і став дрова колоти;

Підсвинопаси годованого кабана пятилїтка
С хлїву пригнали й поставили биля самої кабицї
Не позабув свинопас і безсмертних, бо набожний завш був:
Вирізав з лоба свинї, офіруючи, жмуток щетини,
Та у вогонь її кинувши, став всїм безсмертним молитись,
Що б Одиссей вельми мудрий скорійше до дому вернувся.
Потім у лоб кабана зацїдив враз дубовим полїном,
Той поваливсь; пастухи доколовши єго, ошмалили
І росчинили; Евмей для офіри від кожної части
Взяв по шматку, обмотав кожний салом, посипав
Ячменю зверху мукою і кинув в вогонь. Свинопаси
Пошматували свинятину і на шпички настромили.
Як попеклася свинина, вони, із шпичок позділмавши,
На тарілках розложили усю, і Евмей, підступивши,
Став тее мясо дїлить, — бо він відав усякі порядки, —
І роздїлив на сїм рівних частин всю печену свинину;
Першу часть Нїмфам назначив в офіру і синові Меї *)
Ермію, а усї другі почав між гостями дїлити
І Одиссея куском найситїйшим із спини споважив.
Серце в хазяїна затріпотїло с такої поваги,
І свинопасові от-що сказав Одиссей хитромудрий:
„Що б ти, Евмею, по вік і Зевесові був таким любим,
Як-от менї, що мене бідолаху так ґрешно приймаєш!“
І у одвіт ёму так свинопасе Евмею промовив:
„Іж на здоровє і пий, вдовольняй свою душу, мій гостю,
Всїм, що́ тепер у нас є; по своїй власній волї безсмертні
Інше дають нам, а інше то й нї, бо вони всемогучні.“
Так він сказав і початки**) перш богам одклада вічносу-
Потім червоного в килїх наллявши вина, Одиссею [щим,
В руки подав, той приняв, та і сїв проти миски своєї:
Хлїб за столом підносив їм прислужник Месавлїй, котрого
Сам свинопас вже купив, як хазяїн у Трою поїхав,
Так що й хазяйка не знала, мимо й Лаерта старого;
Він у Тафійцїв купив ёго і за свої таки гроші.
(Гостї на страву готову лиш руки свої простягали.)
Потім, як всї вже наїлись до ситу і вемак напилися,
Страву Месавлїй з стола поприймав, поставали і гостї,

---

*) *Μαΐα.*

**) *καὶ ἄρχματα θῦσε θεοῖς αἰγενέτῃσιν.*

Хлїба та мяса у смак попоївши, й пішли собі спати.
Ніч тодї випала темна й вельми хуртовная: дощем Зевс
Лив як з відра, тай Зефир завивав вохковатий.*)
От, тут почав Одиссей говорити до всїх (свинопаса
Пробував: може бекешу дарує ёму таки з себе,
Чи з свинопаса якого, — примітив ёго, бач, прихильність.)
„Ну, тепер слухай, Евмею, тай ви всї товариші другі:
Слово цїкаве про себе скажу вам; менї розвязало
Рот вино пяне: воно й дуже мудрого завше заставить
Й гучно кричати, й сьміятись не в міру, і навіть скакати,
Й слово таке з рота вирве, що лучче було б промовчати;
Та вже коли-от почав говорить, то не буду таїтись.
Ех! як би знов менї помолодїти, коли б менї силу
Першу, давнїшню, як в Трої широкій бувало на чатах
Ми ватажками були: Одиссей, Менелай, Атрієнко
Й я з ними третїй, бо завш і мене вони брали з собою.
Раз якось під городянські підкрались ми мури високі
Й біля самої твердинї де-хто в чагарах, а де-котрі
В очеретах на болотї лежали, щитами прикрившись.
Випала ніч непогодна: свистав опівночний холодний
Вітер, а зверху тонкою порошою сипав тай сипав
Сьнїг, що щити наші зверху нїби крижталем затягнуло.
Другі товариші всї у кереях, або у бекешах
Спали собі супокійно, покрившись щитами по плечі;
Я-ж, як на чату ішов, то кирею лишив товариству,
Тільки з одним лиш щитом і пішов та взяв пояс блискучий,
Дурень: я думав, що їсти менї дріжаків не прийдеться.
От, як запіли-ото третї півнї і зорі склонились,
Я Одиссеєві й кажу, — лежав він близенько од мене,
Локтем штовхнувши, і зараз таки він прокинувсь.
„Ох, Лаертенку, родино Зевеса, хисткий Одиссею!
Певне отсе вже менї таки прийдеться згинути: холод
Душить мене, бо не взяв я киреї: надав менї дїдько
Вийти в одному хитонї, тепер вже пропав я на віки“.
Так я сказав, і він зараз збагнув своїм розумом певним, —
Тільки оден він і був в нас — як раяти, так воювати, —
Та менї голосом тихо-тихеньким над вухо і каже:
„Цить-бо! що б часом хто другий з Ахеян тебе не підслухав“.
Потім піднявся, і голову локтем підперши, промовив:

---

*) ἔφυγρος

„Слухайте, браття товариші! Сон менї дивний приснився:
Дуже далеко зайшли ми від човен; як би з вас хто-небудь
Збігав-от до Агамемнона, що б Атрієнку сказати,
Хай він ще більше людей та скорійше пришле нам на поміч".
Так він сказав, і схопився тут Θой оден Андремоненко,
Миттю зняв з себе кирею червону і кинув на землю,
Та і метнувся до човнів. А я тодї — хап ту кирею,
Вкутався добре, тай лїг і проспав до восходу зірницї
Ех, як би був я отсе молодий, коли б лила колишня,
Дав би напевне бекешу менї з свинопасів хто-небудь
І од приязнї і що б чоловіку почот учинити;
Се-ж от мене зневажають, бо в мене одежа драптива"...
І у одвіт ёму ти, свинопасе Евмею, промовив:
„Дїду! отся твоя реч і похвала, що ти-от сказав нам,
Щира й прихильна: нема в нїй залишнёго й жадного слова;
Отже за се і одежу ти матимеш та і все інше,
Чим бідолашних сїром, неімущих старцїв надїляють.
Тільки-но от-що: ти завтра поносиш іще своє дрантя,
Бо не багато одежі і в нас — нї бекеш що б залишнїх,
Анї хитонів: у кожного тільки по одній одежі.
А як з чужини прибуде назад любий син Одиссеїв,
Сам тобі дасть і бекешу й хитона та й іншу одежу,
І тебе випровадить, куда серце твоє забажає".
Так-от сказавши, устав і близенько ёму од кабицї
Постїль послав, простеливши овечую шкуру й козину.
Там-то і лїг Одиссей: свинопас ёму зверху накинув
Товсту велику кирею, котра про запас в нёго була,
Що б одягатись, як люта зіма й хуртовина ударить.
Так на мягкій тій постелї й заснув Одиссей, а вкруг него
І молоді спочивали усї челядинцї. Евмей-же
Не захотїв ночувати у хатї, далеко від стада:
Він одягнувсь і пішов собі спати на двір. Дуже радий
Був Одиссей, що добра ёго той пильнував так без нёго.
Спершу Евмей через плечі повісив свою гостру шаблю,
Потім вдягнувсь у кирею товсту й дуже теплу,
А зверх киреї мохнатую шкуру козину накинув;
Взяв на собак та на злодїїв довгого мідного списа
Та і пішов туди на ніч, де спали іклатії свинї,
В темній печері під скелею, в добрім од вітру затишку.

Одиссеї О.

ПІСНЯ ПЯТЬНАДЦЯТА.

Телемах, вертаючись, вступає до Евмея.

Тою порою Паллада Аѳина ішла-поспішала
У Лакедемон широкий до сина царя Одиссея,
Що б натякнути ёму, що пора вже й до дому вертатись;
А Телемах з Нестеренком обидва собі спочивали
В сїнях білявого й славного вельми царя Менелая.
І молодий Нестеренко собі спочивав супокійно,
А Телемах то цїлїсеньку ніч і очей не заплющив:
Думки — що́ сталось з ёго́ пан-отцем ёму спать не давали.
Ставши близенько, ёму синеока Аѳина сказала:
„Е, не гаразд, Телемаче, так довго в чужинї баритись!
Та й господарство покинув своє і людей дуже злючих
В домі своїм, що б вони тобі часом-ото не пожерли
Всёго добра, і даремна тодї ся далека дорога.
Встань-же й проси Менелая в дорогу себе виряжати,
Що б непорочною дома тобі ще застать свою матїр,
Бо і отець і брати вже велять їй виходити заміж
За Евримаха, бо то, бач, заможний і перемагає
Всїх женихів подарунками й шлюбним посагом багатим,
Як би ще й долї твоєї з насьлїддя не вивезла з дому.
Ти-ж таки знаєш і сам, що́ за серце у грудях жіночих:
Завше про дім вона дбає того, за якого виходить
Замуж і знов, а про перших дїтей та про першого мужа,
Що́ вже помер, то не тільки не дбає, а й не споминає.
От, ти, до дому приїхавши, препоручи свою долю
Тій із рабинь своїх, котра здається тобі найвірнїйша,
Поки самому тобі боги виявлять чесну дружину.
Ще тобі й от-що скажу, — ти-ж гляди — памятай мого слова:

Де-які із женихів і засаду на тебе зробили
Межи Іѳакою й Самом шпилястим як раз у проливі,
Вбити хотять тебе перш, ніж на рідную землю ти ступиш.
Але усе то дурниця, бо перше земля в себе прийме
Де-кого із женихів, що́ так знищують дім твій і майно.
Ти держи човна своєго од тих островів як найдальше;
Ніччю проїдь мимо них, і пошле тобі вітер попутний
Той із безсмертних, котрий захищає тебе і спасає.
А як до першого берега вже на Іѳаці пристанеш,
То накажи всїм товаришам човна провадити в город,
Сам-же, не гаючись, ти насамперед зайди до Евмея,
Котрий свиней стереже в тебе й дуже до тебе прихильний.
Там собі переночуєш, пошлеш свинопаса у город
Радістну звістку подать Пинелопі розумній про себе,
Що ти ще жив та здоров і щасливо с Пилоса вернувся".
Так-от сказавши, пішла на Олимп синеока богиня;
А Телемах розбудив Нестеренка, штовхнувши ногою,
І розбудивши приятеля, слово таке ёму мовив:
„Ну, Нестеренку, вставай, запряжи скорійш однокопитих
Коней у бричку, тай будемо зараз рушати в дорогу".
І Пизистрат Нестеренко на се ёму от-що одвітив:
„Нї, Телемаче: хоч ти пак і квапишся, а виїзжати
Темної ночі не сьлїд; підождем трохи, скоро зірниця
Зійде; тим часом гостинцї позносить і в бричку впакує
Цар Менелай Атрієнко білявий, славетний вояка,
Та напутивши нас словом ласкавим, одпустить в дорогу.
Певне і ти-ж таки знаєш, що гостї ввесь вік споминають
Всякого, хто загостить їх, хто прийме їх щиро й прихильно".
Так він сказав, а тим часом зійшла й злототрона зірниця.
Тут підійшов до них сам Менелай, дивним голосом славний, —
Він встав давненько, покинувши ліжко красунї Єлени.
Тілько-ото запримітив ёго любий син Одиссеїв,
Зараз почав одягатись: надїв сперш хитон дуже гарний,
А зверх хитона накинув хламиду на плечі широкі
Та і пустивсь до дверей Менелаєві прямо на зустріч;
Там він із ним привитавсь і почав ёму так говорити:
„О, Атрієнку, царю Менелає, Зевесів коханцю!
Вже-от сёгодня відправ мене в милую рідную землю,
Бо моє серце вже дуже бажає до дому вернутись".
І на сю річ ёму так відповів Менелай, цар білявий:
„Я тебе довго задержувать тут, Телемаче, не буду,

Бачу, що ти возвороту бажаєш; і сам би я ганив
Того хазяїна, що пригостивши прихильно, занадто
Милим гостям обридає: найкраще, як всёму єсть міра.
Не хороше, коли хто проганяє гостей із господи,
Та й як задержує силою того, хто їхати прагне
(Гостя приймай, коли хоче, не хоче, то треба відправить.)
Трошки забавсь, поки я вам гостинцї впакую у бричку,
Ти оглядиш їх своїми очима, а я от тим часом
Скажу жінкам, що б обід зготували в покоях з усего,
Що тільки є, бо хазаїну слава, почот і шаноба,
Як він гостей відправляє в далеку дорогу по їжі.
А як що хочеш об'їхать Елладу, побути в Аргосї,
То й я с тобою поїду, підпрягши тобі й своїх коней.
В різні тебе городи повезу, і нїхто без гостинця
Нас не одпустить, а певне що-небудь таки подарує,
Або триніжок із чистої міді, чи срібну лоханю,
Чи пару мулів здорових, а то й золотий, може, килїх".
А Телемах вельми мудрий на се Менелаєві мовив:
„О, Атрієнку, царю Менелаю, Зевесів коханцю!
Хочу я прямо до дому вернутись; бо, їдучи з дому,
Я не зоставив нїкого, хто б попильнував господарства.
А як шукатиму довш пан-отця, або сам десь загину,
Або тим часом що-небудь коштовне з двора мого зникне".
Тільки почув Менелай цар білявий сю реч Телемаха,
Зараз пішов у покої й звелїв, що б цариця й рабинї
Смачний обід зготували, — запасу було в нёго досить.
Тут к Менелаю наблизився Етеоней Воїєенко,
Вставши с постелї, — а спав він не дуже далеко від нёго.
І Менелай наказав ёму, зараз вогонь роспалити
Й понапікати мясива. Не гаючись, взявсь він до дїла.
А Менелай у скарбницю пахучу по сходах спустився
І не оден, а пішли з ним і син Мегапенє і Єлена.
От, як спустились в скарбницю, де всякі багатства лежали,
То Менелай Атрієнко взяв килїх дводонний у руки,
А Мегапенєові сину казав взяти срібну лоханю,
Потім Єлена скринки почала одмикати, де були
Сховані сукнї і тканї всїлякі, котрі Єлена
Ткала сама і сама-ж гаптувала своїми руками.
Вибрала сукню найлуччу й найкраще гаптовану злотом;
Сяла вона мов зоря і лежала на самому споді.
Позабіравши, що треба, понесли вони у покої

До Телемаха, і першим ёму Менелай так промовив:
„Ну, Телемаче: Нехай-же Зевес грімоносний і Гера
Сповнять щасливо тобі повертанне, що маєш на мислі;
А с подарунків гостинних, що в мене лежать там в покоях,
Я-от дарую тобі самий кращий і самий дорожший:
От тобі килїх дводонний, він дивної дуже роботи,
С чистого срібла увесь, а по крисах скрізь злотом окутий
Се майстроване Гефеста; ёго дарував менї Федім,
Цар сидонїйський, як я у отчизну вертаючись с Трої,
В домі ёго гостював, і сей килїх тобі я й дарую".
Так-от сказавши, у руки подав ёму килїх дводонний;
За Атрієнком у сьлїд Мегапенѳ на середину вийшов
Й срібну лоханю с поклоном поставив перед Телемахом;
За Магапенѳом Єлена, між всїми жінками найкраща,
Так Телемахові стала казати, назвавши по йменню:
Се-ж і од мене тобі подарунок, дитя моє миле,
Память Єлениних рук; нехай вдягне ёго твоя краля
Люба в годину весїлля жаданого, ставши до шлюбу;
А до тієї пори хай лежить він у матері в скринї.
Ну, а тепер на прощанне тобі, Телемаче, я зичу
В дім свій роскішний і в рідную землю щасливо достатись".
Так-от сказавши, дала ёму сукню, а той з радим серцем
Сукню приняв. Нестеренко усї ті гостинцї у бричку
Позапаковував, спершу оглянувши все пильним оком.
Потім білявий на вид Менелай всїх просив до ванькиру,
Ті увійшли і на дзигликах та на лавках посїдали.
Їм покоївка води в золотому горнятї принесла
Руки умити й над мискою срібною стали зливати
Митник; за тим вона точений стіл перед кожним росклала;
Хлїба принесла шановная ключниця й страви багато.
Взявсь Воїѳенко розрізувать мясо на рівні шматочки,
А Мегапенѳ, любий син Менелаїв, вином всїх обносив, —
Гостї на страву готову лиш руки свої простягали.
От, як наїлись до ситу усї і у смак напилися,
То молодий Телемах і приятель ёго Нестеренко,
Коней запрягши в мережану бричку й самі посїдавши,
Виїхали с під високих сїней Менелаєвих тюпки.
Сам Менелай Атрієнко, білявий на вид, провожав їх,
Держачи в правій руцї золотий з вином смачним килїшок,
Що б на дорогу прощальну офіру з гостями вчинити,
Став-ото він перед кіньми і так привитав од'їзжавших:

„Дїтки! бувайте-ж здорові, та кланяйтесь там володарю
Нестору, бо задля мене він дуже ласкавим був батьком,
Поки-ото ми Ахейські сини воювали у Трої“.
І Телемах на сю річ Менелаєві так-от промовив:
Добре, ёму ми, Зевесів коханцю, як ти-от говориш,
Все доконешне, приїхавши, скажем; коли б то і я так,
Як повернувся в Іѳаку і там Одиссея заставши,
Міг похвалитись, якої дістав я від тебе гостини
Ґрешної й скільки везу я гостинцїв хороших, багатих“.
Тільки лиш він се промовив, як птиця над ним пролетїла;
То був орел і у кігтях держав здоровенную гуску,
Свійську с подвіря мабуть, бо за ним ззаду бігли й кричали
І чоловіки й жінки. Орел, близько до них підлетївши,
Поперед коней у право майнув; і зрадїли вгадавши,
Гості тай другим усїм стало дуже на серцї легенько.
От Пизистрат Нестеренко й почав говорити цареві:
„Ну, ростовмач-же тепер, Менелаю, Зевесів коханцю:
Чи отсе чудо для нас бог в'явив, чи для тебе самого?“
Так він сказав, і почав міркувать Менелай, лицар славний,
Як би то видумать краще і лучче до ладу сказати.
Поки він думав, Єлена, ёго впередивши, сказала:
„Слухайте, дїтки, на мене: се диво я вам ростовмачу,
Як менї в душу безсмертні вкладають, що й збудеться певне:
Як-от орел сей, з гори налетївши, вхопив отсю гуску
З двору, де бідна кохалась, де в неї кубелце і дїтки;
Так Одиссей, поблукавши в чужинї і бід натерпівшись,
Вернеться знов до господи й скарає злодїїв, а може
Вже він і дома і всїм женихам халазію готовить“.
І на царицину річ Телемах вельми мудрий одвітив:
„О, як би дав грімоносний Зевес, що б воно так і сталось,
Я б тодї завше на тебе за се, як на бога, молився б“.
Так-от сказавши, він пугою вдарив по конях; рванулись
Коні прожогом і побасували степком через город.
Бігли оттак цїлий день, хомутами трясучи та дишлом.
Сонце тим часом спочило і скрізь по дорозї стемнїло.
В Фири прибігши, заїхали прямо у двір Діоклея
Орсилохенка, а сам Орсилох то був сином Алфея.
Там вони ніч ночували, і той надавав їм гостинцїв.
Тільки лиш рання рожева зоря сьвітова занялася,
Коней запрягши в мережану бричку й самі посїдавши,
Рушили враз с під високої й вельми гучної повітки.

Ляснула пуга над кіньми, й гнїді понеслись мов на крилах.
Скоро-ото вони в Пилос достались, у город високий;
Тут Телемах Нестеренкові так от почав говорити:
„Як би-отсе, Нестеренку, менї обіцяв ти та сповнив
Дїло одно: ми-ж, здається, с тобою приятелї здавна
По щирій дружбі батьків, ще й до того єсьмо однолїтки,
А ся далека дорога ще більше нас здружить с тобою.
Ти мимо човна мене не провадь, а лиши таки тутки,
Що б твій старий не задержав насильно мене в своїм домі,
Маючи в мислях згостить, а менї доконешне тра їхать".
Так він сказав, і почав Нестеренко собі міркувати,
Як би то лучче й достоту приятеля волю вчинити;
І як подумав гарненько, то от-що здалось ёму луччим:
Коней звернув він ік берегу прямо до човна прудкого
Та і позносив на керму човенну усї подарунки —
Сукнї і золото, що́ Менелай дарував на прощаннє,
І, понукаючи, став ёму речі крилаті казати:
„Хутко-ж сїдай-от у човен з усїм товариством тай їдьте
Перш, нїж достануся я до господи і скажу старому,
Бо знаю добре й не раз таки вже я пізнав своїм серцем,
Що́ то за норов у батька крутий: він тебе не одпустить;
Сам таки прийде сюди, що б тебе запросити, і певне
Дармо назад вже не вернеться тай ще й розсердиться дуже".
Так-от сказавши, заняв він гнїдих своїх вилисковатих*),
Та незабаром в Пилосї у себе в дворі опинився
А Телемах понукав товариство збіратись в дорогу:
„Браття! мерщій лиш налагодьте снасті на чорному човнї
Та і самі, давай, сядем на човна, тай рушим в дорогу".
Так він сказав, і товариші слову ёго покорились,
Вскочили миттю у човна і разом усї на лавках посїдали.
От, як на човнї се дїялось, а Телемах серед керми
Офірував синеокій, якийсь чоловік незнаємий
К човну наблизивсь: він з Аргоса втїк, чоловіка там вбивши.
То був віщун і по роду Мелампода славного правнук,
Котрий колись-то давно проживав у Пилосї, багатім
Вівцями, й межи Пилосцями всїми був найзаможнїйший.
Звідти він мусїв тїкать до другої чужої громади,
Що б од Нилея сердитого й славного де-небудь вкритись.
Той, бач, насильно владїв цїлий рік всїм ёго господарством,

*) καίτοιχας.

Сей-же тим часом сидїв, у міцнії кайдани забитий,
В пишних палатах Филака у скрутї, у тяжкій неволї,
Й то за дочку все Нилея, на злість через свій дурний розум,
Котрий ёму помутила Ериннія, страшна богиня.
Але-ж од смерті він втїк і, занявши биків круторогих,
В Пилос пригнав із Филаки й Нилеєві добре оддячив
За іого кривду велику, а братові любую жінку
Знов до господи вернув, сам-же помандрував у чужину,
В Аргос, щó славився кіньми, і там ёму сужено жити
Та над Аргивянами славно вік свій увесь царювати.
Там він собі оженився, поставив високий будинок;
Мав двох синів Антифата і Мантія, знатних вояків.
У Антифата родився теж син Оіклей, лицар славний,
А Оіклеєві жінка родила бунтовника Амфіарая,
Котрого дуже любили й Зевес сам, егидодержавець,
І Аполлон; тільки віку дожити ёму не судилось:
Ще молодим він загинув у Θівах від чарів жіночих.
В нёго родились на сьвіт два сини — Амфилох і Алкмеон.
Мантій теж само родив двох синів — Полїфида і Клїта;
Тільки, бач, Клїта вхопила собі злототронна Зірниця,
Що б проживав між безсмертними в небі, бо був дуже гарний.
От, як помер-ото Амфіарай, Аполлон Полїфида
Гордого славним зробив віщуном межи смертними всїми.
Сей в Іперізію переселився по ремстї на батька;
Там-то собі проживаючи, він віщував усїм людям.
Сего-ж то син і стояв от перед молодим Телемахом,
Θеоклімен було імя ёму; він застав Телемаха,
Як той молився на човнї й офіру винову приносив;
От, підступивши, почав говорити крилатії речи:
„Друже! коли за офірою саме тебе я знахожу,
То ради бога, і ладану, і голови теж своєї,
Тай товариства усёго твого, щó-от їздять с тобою,
Прошу — сказать менї правду, об чім тебе буду питати:
Хто ти, і звідки ти? Де твої батько і ненька, тай город?“
І Телемах вельми мудрий ёму відповів і промовив:
„Чом-же, мій друже, чому й не сказать? Все скажу, достоменно.
Я на Іθацї родився; Одиссей, коли чув, то — мій батько,
Був-то колись, а тепер вже десь марно загинув в чужинї.
Й я, товариство зібравши, поплив з ним на чорному човнї,
Що б про отця-от провідать, щó довго так десь забарився“.
Знов Телемахові Θеоклімен боговидий промовив:

„Се-ж-от і я із отчизни утїк, чоловіка убивши,
Свого сусїду а родичів в нього й братів кільканадцять;
В Аргосї кіньми багатому всїм і всїма заправляють.
То-ж-то вони й напосїлись мене, що б зі сьвіта зогнати;
Я і утїк звідтіля, і от мушу по людях скитатись.
Се-ж-то й прошу я й благаю — візьми ти мене на свій човен,
Що б не убили мене вороги, бо женуться за мною".
Знов Телемах вельми мудрий на сю річ ёму так промовив:
„Що-ж? як ти хочеш, то я боронить тобі човна не буду:
Йди-ж, та сїдай! ми тебе ще й втрактуємо, що́ тільки є в нас".
Так-от сказавши, приняв із руки в нёго мідного списа
Тай положив ёго в човен на дно, до дошок притуливши.
Первим він сам увійшов у свій човен прудкий мореходний
І, умостившись на кермі високо і, Θеоклимена
Посадовив біля себе; гребцї одвязали канати.
Потім товаришів всїх, як хазяїн, він став понукати,
Що б за роботу приймались, і ті принялися за дїло:
Щоглу соснову підняли і в дірку середню встромили
Та до дошок бокових і туди і сюди привязали,
І натягнули ремінними пугами білі вітрила,
А синеока Аθина їм вітер послала попутний:
Різкий, бурхливо крутив він, еθиром, що б як найскорійше
Човен дорогу свою поскінчив по солоному морю.
(Скоро вони і „криницї"*) минули й криничну „Халкиду")**)
Сонце тим часом спочило і скрізь навкруги потемнїло.
Човен під вітром Зевеса попутним проплив вже і Феї***)
І богохранну Ілїду, в котрій панували Епії.
Звідси направив він човна на острови гострошпилясті
І розважав: „чи втїче-то од смерти, чи, може, загине".
Тою порою вечеряли в двох Одиссей з свинопасом
В хатї, а з ними вечеряли й другі челядинцї;
І як-ото всї наїлися добре і в смак напилися,
То Одиссей і сказав їм, що б спробувать знов свинопаса,
Чи то він щиро приймає, чи буде просити зостатись
Тут на свинарнї, чи, може, велить мандрувати у город:
„Слухай-но, пане Евмею, і ви всї товариші другі!
Хочу я завтра раненько-раненько піти вже у город

---

*) Криницї — κρουνοί, річка в Ілїдї.
**) В Халкидї й тепер багато хороших річок і криниць.
***) Город в Ілїдї.

Жебрати, що б і тебе і товаришів не об'їдати.
Дай-же пораду менї й поводатора доброго, в город
Що б запровадив, по городу-ж сам вже я мушу блукати:
Все-ж таки дасть хто-небудь сухара, чи пшенишний окраєць,
Я й до високих палат Одиссеєвих там доберуся —
Радістну звістку про мужа подать Пинелопі премудрій,
Та присуєжусь таки і до тих женихів гордовитих,
Може вони, як заможні, дадуть хоч наїстися добре.
Я їм і всяку роботу справляв би, яку б захотїли;
Бо, що б ти знав, — я-от скажу, а ти памятай не забути:
Волею Єрмія, богів посланця, которий всїм людям
І ремество, і красу, і приємність і славу дарує, —
Жаден з людей сперечатись зо мною в роботї не зможе;
Чи то вогню роспалити, чи дров наколоти сухеньких,
Чи порозрізувать мясо й спекти, чи вином частувати, —
Все то зробить я умію, що й слуги спритнїйші не зроблять".
Дуже розсердившись, ти, свинопасе Евмею, промовив:
„О, милий гостю! Яка-ж тобі думка химерна на мислі
Спала, ти сам доконешне, як бачу, бажаєш пропасти
Там, коли втиснутись хочеш у гурт женихів необачних,
Котрих гординя та здирство до мідного неба доходять.
Нї, дїду; ті, що́ прислужують їм, не такі, як от ти єсь:
Все то народ молодий, всї в жупанах та в гарних хитонах;
Завше причесана в них голова тай з лиця дуже гарні, —
От, які слуги їм служать. Тесові столи перед ними
Хлїбом пшеничним і мясом кишать, а вина — хоч купайся!
Так зоставайся-ж: нїкому бо з нас ти у прикрість не будеш,
Нї-от самому менї, нї товаришам скільки їх є тут.
А як приїде с чужини син любий царя Одиссея,
Той тебе вдягне в хламиду, у хитон і іншу одежу,
І тебе випровадить, куди тільки бажа твоє серце".
Знов на сю річ неборак Одиссей богорівний промовив:
„Що б ти, Евмею, по вік і Зевесові був таким любим,
Як-от менї єсь, що більш бідувати й блукати не буду.
Гіршого зла у людей не бува, як бездомне скитанне:
Скільки згнущання зза того проклятого черева терплять
Люде, коли доведеться їм вештаться й жебракувати.
Ну, а тепер, коли кажеш, що б я єго тут дожидався,
То роскажи менї про Одиссеєву матїр шановну,
Тай про отця, котрих він, від'їзджаючи, в дома зоставив,
Чи ще живенькі обоє старі і їм сонце ще сьвітить,

Чи вже померли і в темному царстві Аїда вітають".
І свинопас богорівний почав ёму знов говорити:
„А, коли так, то послухай: скажу тобі все достоменно;
Що́ до Лаерта, то він ще живе і все молиться Богу,
Віку б скорійше дожити свого, та в своїм таки домі;
Дуже він тужить за сином, що десь забарився в чужині,
Тай за премудрою жінкою, котра ёго впередила
Смерттю своєю й старого покинула вік доживати;
Вмерла вона теж з нудьги та с печалї по милому сину
Тяжкою смертею, як умірать не дай боже нїкому,
Як і приятелю щирому, так навіть ворогу злому.
Поки жива ще була, то, бувало, як сильне затужить,
Завше любила свою тяжку тугу зо мною розважить;
Се через те, що сама, бач, мене ще маленьким зростила
Вкупі с Ктименою гарною, самою меншою з дочок;
З сею я виріс у купі, й любили мене з нею в рівнї.
А як обоє дождалися тих молодощів жаданих,
То дочку заміж віддали у Саму за посаг багатий;
А мене мати в хламиду, і в хитон, і в іншу одежу
Дуже хорошу вдягнувши і в гарні сандали обувши,
Вислала в хутір сюди, а любила все так, як не більше.
Тільки тепер вже усе те минулось. Менї пак безсмертні
Боги ще благословляють роботу, котрої пильную:
Маю що зїсти і випить, і добрих людей надїлити;
Тільки вже від господинї прихильного слова не чую,
Й ласки не бачу с тієї пори, як в хазяйському домі
Лихо засїло — недобрії люде; а слугам приємно
Й поговорить з господинею, і усе знати про неї,
Істи і пить за хазяйським столом, а то де-що́ й принести
В хутір, — так от-що́ найбільш челядинському серцю приємно..."
І свинопасові знову сказав Одиссей хитромудрий:
„Господи! се-ж тобі, друже Евмею, ще з малку, як бачу,
Кинути рідную землю прийшлось і родителїв милих!
Так роскажи-ж-от, будь ласкав, менї та по правдї по щирій,
Чи то таки було город великий зруйновано овсїм,
Де проживав твій отець і шановная мати, чи може
Просто одного тебе де з волами, або с чередою
Хапнули злодії кляті, і човном привезли в палати
Сёго хазяїна, котрий їм дав добрі гроші за тебе?"
І свинопас Одиссеєві знов так почав говорити:
„Дїду! коли ти цїкавий все знати й роспитуєш надто,

То сиди-ж мовчки й солодким вином весели свою душу;
Ночі тепер такі довгі, що можна і виспатись в волю
Та і билиць в смак наслухатись; ну, а тобі той не гоже
Раньше пори лягать спати, бо довгий сон завше шкодливий;
А кого тягне до сону, і манить постїль на спочинок,
Той хай іде тай лягає, а завтра як стане сьвітати,
Добре посьнїдавши, в поле хазяйських свиней нехай гонить.
Ми-ж собі в двох тут у за́тишку будемо їсти і пити,
Та, давнину споминаючи, душу свою звеселити;
Бо і в напастях давнїйших усяк собі знайде розвагу,
Хто і біди натерпівся, тай в смак наблукався по людях.
Ну, так-от слухай, коли вже такий ти цїкавий все знати.
„Єсть, — як що чув ти коли, — один острів, Сирією зветься,
Вище Ортигії трошки, де сонце звертає на осїнь.
Острів не дуже-то, правда, і людний, коли-от плодющий:
Гарні там вівцї й воли, там багато вина і пшениці;
Голоду люде на тім острову навіть слухом не чули,
Та і нїяка хороба погана туди не залазить
І як-ото наживуться вже люде й постаріють надто,
То Аполлон срібнолукий, прийшовши з Діяною вкупі
Візьме й своїми стрілами легенькими всїх повбиває.
Єсть там два городи, — та і подїлено все там на двоє, —
І як над тим, так над другим один царював панотець мій,
Ктисієм звали ёго Орменeнком, він рівня безсмертним.
Раз приїзжають якось Финикійцї, отті дуросьвіти,
Що́-от цяцьки і всю іншу дурницю розвозять на човнах.
Була у нас одна жінка, таки Финикійська кобіта,
Гарна, висока, й така рукодїльниця, що й не зіськати.
От, Финикійцї пройдохи і стали її улещати.
Раз, як вона прала хуста, один підлабузивсь та з нею
Вспів і поспати у любощах, а вже жінок така справа,
Навіть саму недоторку, запевне, кортить і лоскоче.
Потім почав він випитувать — хто вона й звідки взялась тут?
Та ёму зараз усе про господу отця й росказала:
„Я, як балакають люде, з Сидону, що славиться міддю,
Я Ариванта дочка, я заможного роду дитина;
Ще молодою мене полонили Тафійцї злодії,
Як я верталася с поля, й на човнї мене притаскали
В дім сёго мужа, котри́й їм за ме́не дав ви́куп багатий“.
Знов Финикієць, що спав з нею, так їй почав говорити:
А коли хочеш, то можеш-от з нами до дому поїхать,

Що б панотця знов побачити й неньку в високих палатах;
Ще вони живі обоє, й велике у них господарство".
І Финикіянка знову пройдисьвіту так-от сказала:
„О, я згодилась би зараз на се, як би ви поклялися
Богами, що завезете мене безвередно до дому".
Так-от сказала, і всї присяглися, як жінка бажала.
От, як вони поклялися усї і клятьбу вже скінчили,
Ім Финикіянка зараз от так почала говорити:
„Ну, так мовчіть-же: нїхто з вас до мене нехай не говорить,
Де б не зустрінув мене — чи на вулиці межи дївками,
Чи при керниці, що б часом хто-небудь того не підгледїв,
Та не сказав би старому, бо той, як почує, в кайдани
Зараз мене закує, тай вам певну вготує погибель.
Ну, так глядїть-же, зробіть, як я кажу: спродайте товар свій
І як-ото вже свій човен добра всёго повний набєте,
Звістку менї хай хто-небудь подасть як найшвидче в палати;
Я принесу вам і злото, як попадеться під руку,
Та де-що й інше, що б вам було за перевоз заплатити.
Я, бачте, сина хазяйського, дуже маленького, няньчу, —
Жвавий такий та завзятий: раз-в-раз вибігає с покоїв;
От, я й ёго із собою на човен возьму, він вам буде
Добра пожива, куди б в чужу землю ёго не привезли".
Так-от сказавши, пішла Финикіянка в пишні палати;
А дуросьвіти купцї цїлий рік ще у нас зоставались,
Та помаленьку свій човен усяким добром наповняли,
І як-ото уже човен зовсїм був готов у дорогу,
В дім панотця і приходить один с тих купців найхитрійший;
Мав він з собою на продаж нїби дорогії коралї
В злото оправлені; от, і пішли по руках ті коралї,
Не налюбуються ними нї мати моя, нї рабинї:
Мацають, цмокають та придивляються здвідси і звідти,
Не доберуть їм цїни, а купець і моргнув потихеньку
Няньцї моїй і, забравши коралї, посунув на човна.
Нянька, за руку узявши мене, повела їз покоїв.
Там у передній сьвітлицї знайшла вона стіл вже накритий
Задля старшин, котрі в салї радовій з отцем засїдали.
(Довго вони засидїлись там в салї, бо все сперечались.)
Тут вона згарбала три дорогії килїшки й сховала
В пазуху, а я дурний поспішаю за нею раденький...
Сонце тим часом спочило і вулиці всї потемнїли
Ми, поспішаючи, скоро прибули на славную пристань,

Де у заливі готовий вже човен стояв Финикійців.
От, вони посадовили нас в човна, самі посїдали
Та і майнули у море; Зевес послав вітер попутний.
Шестеро суток носилися ми по хвилястому морю;
А як Зевес Кронїенко звелїв, що б занявся день семий,
То мою няньку Діяна своїми стрілами вразила,
Й та на демен так і гепнула, наче-от чайка морська.
Кинули няньку у море тюленям та рибам в здобичу,
А я нещасний зостався один і вельми засмутився.
Скоро їх човна і вітер і хвилї пригнали в Іѳаку,
Де і купив мене у Финикійців Лаерт богорівний;
От яким побитом, друже, я в сїй сторонї опинився!“
Тут Одиссей богорівний ёму одповів таким словом:
„Ох, мій шановний Евмею! ти дуже вразив моє серце
Сими речами про горе своє, про гірке безталанне;
Але, як бачу, Зевес при бідї тобі дав і хороше:
Ти, хоч і горя зазнав, а достався таки в дім чоловіка
Дуже ласкавого, котрий і поїть тебе і годує;
Ти як у Бога живеш за дверима: всёго в тебе досить;
Я-ж безталанний прошвендяв ввесь вік тай до вас-от прибився“.
Поки вони собі в двох то про те, то про се розмовляли,
Та пісьля бесїди добре заснули, хочай не на довго;
То й бучнотронна зійшла вже Зірниця, й на човнї прудкому
Всї Телемахові браві товариші і парус спустили,
Виняли щоглу і човна у пристань прогнали на веслах,
Й кинувши котви, до скелї ёго привязали линвами.
Потім по черзї усї повиходили с човна на берег
Й стали вечерю варить і вино розбавляти червоне.
От, як усї вже наїлися добре і в смак напилися,
То Телемах вельми мудрий до них так почав говорити:
„Ви тепер чорного човна, товариші, в город провадьте,
А я піду навпростець собі полем та лугом зеленим,
Та, оглядївши хазяйство, у вечері в дім повернуся.
Зáвтра-ж у ранцї я вам заплачу за далеку дорогу;
Бенкет зроблю задля вас: буде й ззїсти, щó й випити добре“.
Тут знов почав Телемахові Ѳеоклимен говорити:
„Ну, а куди-ж отсе, я, милий друже, піду? До якого
Тут с хазяїв менї вдятись, щó тут проживають в Іѳацї?
Чи, може, йти таки прямо у дім твій і неньки твоєї?“
І Телемах вельми мудрий на се ёму от-щó одвітив:

„В іншому часї я й сам би тебе запросив до господи, —
Є чим приймати гостей; та самому тобі, бач, не гоже
Там появлятися: раз що мене там не буде, а в друге —
Матери ти не побачиш; не дуже вона учащає
До женихів, а сидить собі в горниці й тче на верстатї.
Я б тебе міг до другого отсе чоловіка направить:
Є тут у нас Евримах, син Полиба розумного славний:
Всї Іѳакійцї ёго поважають як бога й шанують;
Він, бач, собі чоловік дуже знатний і надто бажає
Неньку мою собі взяти, а з нею й царськую повагу
Та тільки Зевс Олимпієць, що́ в хмарах віта, про те знає,
Що́ ще там випаде тим женихам — чи то шлюб, чи погибель...“
Тільки от він се сказав, пролїтає у праву руч птиця,
Сокіл, посланець прудкий Аполлона; держав він у кігтях
Голуба й так ёго шарпав, що пірʼя летїло на землю,
Й падало промежи човном і проміж самим Телемахом.
Ѳеоклимен ёго о́сторонь од товариства одкликав,
Стиснув ёму праву руку, назвав по іменню й промовив:
„Ну, Телемаче, сей сокіл сюди прилетїв не без бога:
Я, придивившись до нёго, пізнав, що то віща єсть птиця;
Лучче од вашого роду царського нема і не буде
Між Іѳакійцями: маєте тільки собі царювати!“
І Телемах вельми мудрий в одвіт на се став говорити:
„Ох, як би, друже, отсе твоє слово та сповнилось справдї!
Мав би за се ти од мене такого почоту й дарунків
Стільки, що всяк, хто б с тобою не стрівся, напевне б позаздрив“.
Потім він річ обернув до Пирея, приятеля свого:
„Любий Пирею Клїтенку! ти завш мене слухавсь в дорозї,
Більш нїж товариші другі, що́ в Пилос зо мною ходили.
Ти тепер сёго менї чужестранця возьми до господи,
Гарно прийми, привітай і шануй ёго, поки прийду́ я“.
І Телемахові славний вояка Пирей так одвітив:
„Скільки б годин, або й днїв, Телемаче, ти там не барився,
Добре про ёго я дбатиму й буду вітати, як зможу“.
Так-от сказавши, він вскочив у човен, казав і всїм другим
Що б садовились на човна і линви скорійш одвязали
Ті зараз в човна по черзї ввійшли й на лавках посїдали.
А Телемах підвязав собі гарні сандали під ноги,
Й взяв свого сина важкого та довгого з шпеником мідним
З демену човна. Тим часом вже й линви гребцї одвязали

І, одпихнувши од берега човен, у город,
Як повелїв-ото їм Телемах, любий син Одиссеїв.
Прудко пустивсь на впростець Телемах і прийшов на свинарню,
Де в нёго тисячу тисяч свиней годувалось, которих
Там доглядав свинопас до хазяїна вірне-прихильний.

Одиссеї П.

ПІСНЯ ШІСНАДЦЯТА.

Одиссей одкривається Телемахові.

От, Одиссей з свинопасом у двох богорівним в оселї
Сьнїданнє з ранку собі готували, огонь роспаливши
Й виславши з свиньми підпасачів ще аж у досьвіта в поле.
Тут Телемаха кругом обступили собаки гавкучі
А не брехали зовсїм. Догадавсь Одиссей, що собаки
Лащаться там до когось, бо ходу було чути чиюсь-то,
Й зараз почав говорити Евмеєві речи крилаті:
„От-же, Евмею, отсе сюди йде якийсь певне приятель,
Чи неодмінно знаємий який, бо собаки не брешуть,
А тільки лащаться й скачуть: виразно я чую, що йде хтось“.
Ще не скінчив він і речи своєї, як син єго любий
Вже на порозї стояв. І схопивсь свинопас, здивувавшись
Так, що й посудина випала з рук, над котрою він поравсь,
Чорне вино розбавляючи. Кинувся зараз на зустріч,
Поцїлував єго в голову, поцїлував в ясні очи
Й в руки обидві; з радощів в нёго аж ринули слёзи.
Як-ото батько голубить, милу́ючи, рідного сина',
Щó повернувся с чужини далекої лїт через десять,
Одинчака і послїдка, що й виплакав очи зза нёго;
Так-ото і Телемаха тепер свинопас богорівний
Все цїлував, обіймаючи, наче б устав той із гробу,
Й гірко ридаючи, речи крилаті почав говорити:
„Се-ж ти вернувсь, Телемаче, мій сьвіте ти ясний! а я вже
Не сподївавсь і побачить тебе, як ти в Пилос поїхав.
Ну, увійди-ж, дитя любе, нехай надивлюсь я на тебе,
Гостя такого жаданого, та своє серце натїшу!
Ти-ж пак не часто приходив побачить мене й свинопасів:

Все ти сїдав собі в городї, — так було серцю твоєму,
Мило дивитись на пакосний гурт женихів тих негідних.
І у одвіт ёму так Телемах вельми мудрий одвітив:
„Ну, нехай так буде, дїду! сюди-ж я прийшов ради тебе,
Що б і с тобою таки-от побачитись, та і почути,
Чи стара неня в палатах іще зостається, чи може
Вийшла вже заміж за другого, і Одиссеєве ліжко,
Тим що нїхто вже на нёму не спить, повилось павутиннєм".
І свинопас, над всїми свинопасами старший, промовив:
„Так пак! запевне, що ще зостається вона у палатах
Там у твоїх таки й серденьком нудить; тяжкі, невеселі
Днї пак проводить і ночи в слёзах: усе плаче та плаче".
Так-от сказавши, він мідного списа взяв з рук Телемаха,
Й той зараз через поріг камяний увійшов до господи.
Батько устав перед ним, що б ёму уступить своє місце.
А Телемах і собі дуже кречно впрошав ёго сїсти:
„О, не турбуйтесь, прошу вас, сидїть; задля нас буде ме-
В нашій оселї: дїдусь-отже найде, де нас посадити". [сце
І Одиссей зараз сїв. Свинопас тодї для Телемаха
Хмизу гнучкого накидав і вкрив кожушиною зверху, —
Там-от на хмизу мнякому і сїв любий син Одиссеїв.
Постановив перед кожним із них свинопас по тарілцї
З мнясом печеним, що позоставалось у них од сьнїданку;
Хлїба принїс у кошалцї і теж перед кожним поставив,
Потім вина їм солодкого в кухлї водою розбавив.
Все спорядивши як сьлїд, сїв і сам супроти Одиссея, —
Гостї на страву готову лиш руки свої простягали.
От, як всї троє наїлися добре і в смак напилися,
То Телемах і почав зараз у свинопаса питати:
„Звідки се, дїду, у тебе сей гість? хто були морякй ті,
Щó на Іѳаку ёго привезлй? щó за люде були то?
Вже-ж пак не пішки, я думаю, він-от прийшов сюди, морем?
І ти на се ёму так, свинопасе Евмею, одвітив:
„Зараз, дитя моє любе, скажу тобі всю щиру правду.
Родом він, як говорив менї сам, із широкого Криту, —
Каже, що довго блукав, та тинявся по різних країнах
І що оте все нїби б то судив ёму демон якийся.
Ще-ж-от, утїкши с Теспротського човна, сховався у мене
В хатї, але я тепера тобі ёго препоручаю:
Він під твою оборону стать хоче, зроби-ж, як сам знаєш".
Знов свинопасові так Телемах вельми мудрий промовив:

Слово сумне і для серця вразливе сказав ти, Евмею.
Як-же менї у свій дім сёго чужестороннця приняти?
Сам я пак ще молодий, і на руки свої не здаюся,
Що б ёго зміг боронити, як би хто на нёго напався,
А моя мати, як сам добре знаєш, на двоє міркує:
Чи при менї їй зостатись і домом усїм заправляти
І шлюбне ліжко своє вберегти пак від тих пересудів,
Чи таки заміж виходить за того з Ахійцїв, хто луччий
Й хто, як пришле-ото, що б її сватать, дасть більше посагу.
Все-ж таки чужестороннця сёго, що́ у тебе сховався,
Сам одягну я в хламиду, в хитон та і в іншу одежу;
Дам ёму шаблю з обох боків гостру і гарні сандали
Та й відпроважу туди, куди серце й душа ёго хоче.
А поки що́, ти об нїм попіклуйся оттут на свинарнях;
Я і одежу пришлю сюди й їжи усякої досить,
Що б і самого тебе тай товаришів не об'їдав він;
Йти-ж у палати, до тих женихів, я ёму збороняю,
Дуже, бач, люде вони й нерозумні й безстиди великі,
Що б з нёго не глузували, що́ вельми мене запечалить.
А з усїма з ними впоратись хоч би то й дужому надто,
Трудно, одно — що їх більше, а друге, що дуже вже спритні".
Тут вже почав Телемахові і Одиссей говорити:
„Друже! тепер і менї мабуть можна вже слово сказати.
В мене аж серце в шматки розривається в грудях, що чую,
Як женихи ті дуріють, які непотрібства вчиняють
Там у палатах; господар-же ти там, і вже не дитина.
Ну, а скажи, чи отсе самохіть ти їм терпиш, чи люде
Всею громадою ремствують з волї богів невмирущих,
Чи, може, скаржився в чім на братів, на котрих уповає
Завш чоловік, навіть як меже ними йде сварка велика?
Будь молодим я на стільки, на скільки у мене одваги,
Будь я от син Одиссея чесного, або будь я сам він
(С краю чужого вернувшись, — а вернеться він беспремінно),
То я б дав зараз с плечей собі голову стяти, коли б-от
Не повбивав я отих женихів геть усїх до одного
Там-же на містї, таки у палатах царя Одиссея.
Навіть як би вони вкупі мене побороли одного,
То вже напевне я хтїв би скорійше у власних палатах,
Вмерти, нїж мав би що-дня на такі непотрібства дивитись:
Як випихають за двері гостей, як жіночу всю челядь
Нївечать безмилосердно в таких гостевливих палатах.

Хлїб чужий жруть, як у прірву й росточують вина без міри".
І Телемах вельми мудруй на се ёму знов так промовив:
„Я тобі, странниче, зараз усе роскажу достоменно.
Анї громада на мене не ремствує, бо нема за́ що,
Та і не скаржуся я на братів, на котри́х уповає
Завш чоловік, навіть як межи ними йде сварка велика,
Бо Кронїєнко Зевес, увесь рід наш робив з одиначків:
Прадїд Аркисій і мав одного тільки сина Лаерта,
Сей теж одного родив сина, батька мого Одиссея,
Тай Одиссей те-ж одного мене ще маленьким покинув;
От через що́ тепер сила така ворогів в нашім домі:
Скільки тут по островах навкруги є тих князїв вельможних —
В Дулїхіонї, у Самі й Закинтї порослому лїсом,
Та скільки їх набереться і в самій Іѳацї гористій, —
Всї-ото сватають матїр мою й моє майно збавляють.
Та-ж не цурається, бачиш, і шлюбу того навісного,
Й дать кінець дїлу не може; а ті собі знищують жручи
Дім мій, того й сподївайсь, що й самого в шматочки розірвуть.
Отже і се, як і все-пак на сьвітї од богів залежить.
Дїду! а ти йди мерщій Пенелопі премудрій сказати,
Що я тут в тебе, с Пилоса вернувся живим і здоровим;
Я на свинарнї побуду, а ти проворнїйш повертайся,
Ій лиш одній давши звістку, а з других Ахейцїв і жаден
Що б не провідав, бо всї вони зло замишляють на мене".
І Телемахові знову сказав свинопасе Евмею:
„Знаю я, й сам розумію, як сповнити треба наказ твій.
Але ти от-що́ скажи менї тільки, будь ласкав, по правдї:
Чи не зайти за одно по дорозї й дать знати Лаерту
Бідному; він спершу, хоч і вбивавсь, правда, за Одиссем,
Але-ж усе було дїла глядить і з рабами в оселї
Завше бувало трапезує, як час обіднїй настяне;
Отже тепер, с того часу, як ти-пак поїхав у Пилос,
Він вже нї їсти, нї пити не хоче й, як кажуть, не може,
Тай на роботї ёго не видати: сидить та сумує,
Й плаче гіркими, а висох — то тільки кістки лиш та шкура".
І свинопасові так Телемах вельми мудрий одвітив:
„Шкода! але-ж хоч і жаль, ёго мусимо кинуть допоки;
Бо як би в нашій се волї було вибірать, що́ найлучче,
То перш од всёго я вибрав би, що б мій отець повернувся.
Ну, дїду, йди-ж тай вертайся, а гаїтись в полї з Лаертом

Нїчого; ти натякни тільки матері словом на здóгад
Що б найскорійше послала потайно вона до Лаерта
Клюшницю, а та з'уміє вже оповістити старого".
З сими словами піднявсь свинопас, взяв у руки сандали,
Та підвязавши під ноги, у город пішов; а Афина
Зараз і спотерегла, що Евмей уже с хутора вийшов.
От, підійшла вона близько, тепер вже подобная жінцї
Гарній, високій і до рукодїлля штучнóго дотепній.
Стала-от перед дверми, Одиссеєві тільки з'явившись,
Сам-же його Телемах її овсїм і не запримітив, —
Бо пак не всякому-то і являються боги безсмертні
Вздріли богиню й собаки, але-ж не брехали, а з гарком
В ростіч пішли, підобгавши хвости, й по кутках поховались.
От-же моргнула вона Одиссеєві; той догадався,
Зараз з оселї-от вийшов і став серед двору під тином
Біля Афини, і та почала ёму так говорити:
„Ну, Лаертенку, родино Зевеса, меткúй Одиссею!
Вже от-тепер ти од сина не тайсь, роскажи ёму — хто ти;
Вмовтесь собі, як би смерть женихам і погибель вчинити,
Та і ідїть вкупі в город славетний; не довго й сама я
Буду баритись: прийду, бо кортить помогти вам у сїчі".
Так-от сказавши, вона золотим ёго прутом торкнула:
З разу на нёму знайшлась чисто випрата бурка і хитон;
Стан ёго вúрівнявсь в струнку, вернулися і молодощі
Знов став брунявим з лиця, та огрядним, а зморщини щезли,
Чорна зробилася знов борода, почорнїли і вуси.
Все се зробивши, богиня пішла; Одиссей-же вернувся
В хату. І тут Телемах, увидавши ёго, здивувався;
На бік і очи звернув, бо злякавсь, — чи не бог се який є.
Далї, набравшися духу, почав ёму так говорити:
„Інчим зовсїм ти став, чужесторонче, нїж був-от недавно:
Інча на тобі одежа, тай тїло уже не те саме.
Ти певне бог якийсь с тих, щó широким володають небом.
Будь-же до нас милостивим! а ми тобі любу офіру
Справим і злотом тебе обдаруємо, — змилуйсь над нами!"
І Телемахові от-щó сказав Одиссей богорівний:
„Нї, я не бог; і чому ти мене до безсмертних рівняєш?
Я... я твій батько, по нїм що ти тужиш, вбиваєшся, плачеш;
І через кого ти витерпіть мусив згнущеннє і здирства".
Так-от сказавши, він сина обняв і почав цїлувати;
Слёзи, що здержував досї насилу, поринули раптом.

А Телемах, — бо він все ще не вірив, що б був ото батько, —
Речи такі Одиссеєві став говорити й промовив:
„Не Одиссей ти — мій батько, а демон: мене ти морочиш,
Що б іще більше жалю завдавати менї й сумування;
Бо чоловіку своїм власним розумом дива такого
Зроду не вдїять, коли-от сам бог не захоче, прийшовши,
Легко й од разу зробить молодим чоловіка старого.
Ти-ж ще недавно старим був, одежину мав непутящу;
А от-тепер вже подібен до богів, що́ небом кермують".
Знов Телемахові став Одиссей хитромудрий казати:
„Е, Телемаче! нема чого овсїм тобі дивуватись,
Що ось твій батенько рідний вернувся й сидить в себе в дома.
Другий сюди Одиссей вже напевне, не прийде нїякий;
Се-ж бо я самий — твій батько таки, через двадцять-от років,
Бід натерпівшись в чужинї, у рідную землю вернувся.
Сї-ж обертання мої се єсть справа богинї Афини,
Котра мене і зробила таким, яким їй захотїлось;
Бо вона може зробить чоловіка й на старця похожим,
І обернуть ёго знов в молодого в хорошій одежі.
Легко і вільно безсмертним, що́ небом широким кермують,
Як і прославити з смертних кого, так і в халепу вкинуть".
Так-от сказавши, він сїв. Телемах тодї кинувсь до батька,
Став цїлувати, обнявши, й гіркими-гіркими заллявся.
Взяв їх обох жаль великий — і сина і батька старого:
Плакали гірко оби́два і довше, нїж птицї, сказать би, —
Хижі скигля́ть — пазюристі й шулїки, в котрих із гнїзда їх
Видерто геть голопуцїв, що́ й в колодочки́ не ще вбились.
Так і вони голосили, гіркі проливаючи слёзи,
Й так би проплакали певне, аж поки б і сонце спочило,
Як би не заговорив Телемах був до батька од разу:
„Ну, на якім-же ти човнї сюди, милий тату, приїхав;
Хто й моряки́ теж отті, що́ привезли тебе на Іѳаку?
Вже-ж пак не пішки прийшов ти сюди по солоному морю!"
І у одвіт ёму знов Одиссей бідолашний промовив:
Зараз, дитя моє любе, скажу́ тобі все достоменно:
Славні човна́ми Феаки мене привезли́, що́ і других
Всїх перевозять людей, хто б до них і коли б не приїхав;
Сонного винесли с човна на беріг мене й положили
Тут на Іѳацї, і добрих менї надавали дарунків:
Й золота, й міді багато, й гаптоване вбрання роскошне
Все те добро у печерах сховав я з наказу богинї,

Та і сюди-от прийшов теж з наказу самої Афини,
Що б нам у-купі умовитись, як женихів повбивати.
Перелїчи-но менї женихів геть усїх до одного,
Хай буду знати — і скільки їх й що́ то за люде вони є;
А опісьля вже я розумом певним своїм поміркую,
Чи-ото зможем самі ми у двох тільки з ними боротись,
Чи таки треба нам буде ще й других шукать на підмогу".
І Телемах вельми мудрий почав ёму так говорити:
„Тату! не раз, правда, чув я про славу твою надзвичайну,
Що й воювати руками мастак ти й совітом розумний;
Але-ж велике ти слово сказав, — менї стало аж страшно.
Нам двом не можна нїяк ту юрбу юнаків побороти:
Тих женихів не десяток, не два, але більше далеко.
Я тобі їх полїчу́, і ти знатимеш — скільки їх лїком.
З Дулїхіоса їх пятьдесять два, молодцї все добірні
Та ще й прислужників шестеро завше з собою приводять;
Двадцять чотирй затим чоловіка із острова Сами,
А із Закинта лїсистого по двадцять хлопцїв Ахейських,
Тай із самої Іѳаки дванадцять, усе з дуже славних;
Межи отсими є й Медон: він звістник і дивний сьпівака,
Та двоє служок, дотепних розрізувать всяку печеню.
От-же, як з ними всїма тільки в двох ми зітнемось в сьвітлицї,
Не претерпіть би тобі в своїм домі гіркого насильства;
В решті-ж ти сам поміркуй, може й справдї кого пригадаєш,
Хто б нам обом у сїй справі міг поміч подать щирим серцем".
І Телемахові от-що сказав Одиссей богорівний:
„Ти-от послухай, та добре собі зрозумій, що́ скажу я;
Досить з нас буде Афини, та ще й з її батьком Зевесом,
Чи, може, справдї б то інчого треба шукать оборонця?"
І у одвіт ёму знов Телемах вельми мудрий промовив:
„Славні обидва помічники сї, про яких ти говориш;
Тільки високо сидять вони, в хмарах, — от тим-то й царюють
І над людьми на землї тут і над безсмертними в небі".
Знов Телемахові став Одиссей богорівний казати:
„Знай-же: не довго обидва вони і баритися будуть
В хмарах на небі, як тільки між нами та між женихами
Там у палатах моїх колотнеча вчинйться і сїча.
Ну, а тепер, лиш займеться Зірниця, іди ти до дому
Та з гордовитими там женихами нїби забавляйся.
А мене потім уже свинопас припровадить у город;
Старцем я знову зроблюся нїкчемним, старим та обдертим,

І як що може мене в моїм домі з'обідять, ти волї
Серцю й рукам не давай, а терпи, що́ б менї не робили;
Хоч би за ноги мене волокли за поріг по підлозї,
Хоч би й стрілами пускали у мене, ти мусиш терпіти.
Ти їх спиняй, говори, що б вони перестали дуріти,
Але-ж пак словом ласка́вим; вони не послухають, правда,
Бо вже для них час пригоди приспів, день їх наглої смерти.
Ще тобі от-що́ скажу́, памятай тільки, що б не забути:
Скоро лиш я своїм серцем почую, що близько Афина,
Зараз до тебе мотну головою, а ти, догадавшись,
Броню вояцьку, що́ висить, і всю, що лежить, у ванкиру,
Винеси, тай поскладай у сьвітлиці у схо́внім куточку;
А женихам, як почнуть вони в тебе цїкаво питати:
„На-що́ се ти повиносив?“ скажи, піддурившн ласкаво:
„Се я од диму сюди поскладав; бо не тою вже стала
Броня, якою лишив Одиссей, од'їзджаючи в Трою:
Пилом припала й од диму поржавіла вся й почорнїла;
Тай задля того ще, що Корнїєнко мене надоумив,
Що б часом ви, повпивавшись та сварку піднявши загальну,
Не покалїчились, не осоромили б бенкету, дому
Й сватання; бо те залїзо — кортячка: само тебе тягне!...“
А задля нас двох зоставиш дві шаблї, два списи й щитів два
З шкури волової кожному, що б у руках нам тримати,
Як-от накинемось на женихів; їм Паллада Афина
Та замишливий Зевес їх вгамують і розум помо́тять.
Ще тобі й ось-що скажу, памятай тільки, що б не забути:
„Як що ти справдї мій син, притоменної крови моєї,
То що б нїхто не довідався, що Одиссей у палатах,
Анї Лаерт що б не знав про се, нї свинопас що б не відав,
Нї с челядинцїв і жаден, нї навіть сама Пенелопа.
Будем самі собі в двох приглядатися до покоёвок
Тай до твоїх челядинцїв — які-то тепер у них думки:
Чи ще й тепер нас обох вони мають в шанобі й бояться,
Чи їм байдуже, й тебе, що́ вже в лїтах таких, зневажають.
І у одвіт ёму знов славний син так почав говорити:
„От незабаром ти, тату, спізнаєш, яке в мене серце
Бється у грудях; бо я, хвалить богів, уже не дитина.
Тільки шкода! „З сёго збитку, як кажуть, не буде прожитку“.
Задля обох нас; подумай лиш сам, поміркуй, той побачиш.
Часу чима́лого треба, що б кожного думки вгадати,
А вороги у палатах тим часом познищують майно,

Все позбавляють ній за-що без жалю і шани безкарно.
Що́-ж до жінок, то кажу: придивися до них таки добре,
Хто з них соромить тебе і які межи ними невинні;
А чоловіків, що́-от живуть в хуторі та при кошарах,
Нам назирати не сьлїд: се пак можна і посьлї зробити,
Як що і справдї було тобі чудо 'д Егидодержавця".
Так-ото батько старий з любим сином собі розважали;
А до Іѳаки тим часом уже підпливав оттой човен,
Що́ Телемаха із Пилоса віз з ёго всїм товариством.
Як припливлй́-ж то вони у пристань глибоку, затишну,
То перше витягли чорного човна свого тут на беріг,
Потім і снасті човенні позносили служки моторні,
А подарунки багаті геть всї до Клитія однесли.
Зараз послали і звістника в город, у двір Одиссея,
Радістну звістку подати скорійш Пенелопі премудрій,
Що Телемах пішов до свинопаса на хутір, а човна
В город провадить казав, що б шановная мати-царица
З ляку даремного серденька свого собі не вялила.
Звістник дорогою ще пострічавсь з свинопасом, котрого
Послано в город, що б звістку ту саму подати царицї.
І як-ото вони в купі вступили в палати цареві,
Звістник почав перед всїма рабинями так говорити:
„Вже любий син твій, царице, щасливо з дороги вернувся"
А свинопас собі нищечком переказав Пенелопі
Теѳ, що син її любий ёму наказав оповідать.
Переказавши-ж як сьлїд те, що син наказав господарський,
Знявсь тай пішов собі знов до свиней із сьвітлицї й с подвіря.
А женихи, то й носи вже повісили, — так засмутились!
Вийшли с покоїв на двір, під барканом високим с причілку
В ряд на камінних, обтесаних гарно, лавках посїдали.
Первим до них Евримах Полибенко почав говорити:
„Браття! велике тай сьміливе вчинено так Телемахом
Дїло — отся-от дорога, а ми говорили: не вчинить!
Треба не гаючись нам наготовить найлуччого човна,
Та і гребцїв назбірати дотепних, що б як найскорійше
Оповістити тамтих, хай вертаються зараз до дому".
Ще і не все було сказано, як Амфином, придивившись,
Човна побачив у пристанї серед глибокої саги;
Бачив, як паруси й весла знїмали гребцї і ховали.
От, засьміявшися, став до товаришів та: говорити:
„З оповіщеннєм уже не турбуймось: вони-он вернулись.

Мабуть їх бог напутив, а чи може самі додивились
Човна, що плив мимо них та не встіли ёго наздігнати".
Так він сказав. От, товариші с човна один по одному
Вийшли на беріг, меткі-ж служки на суходіл перше човна
Витягли, потім всї снасти човенні однесли до дому.
Всї пісьля того юрбою пішли на майдан, і нїкого
Другого нї з молодих, нї з старих не приймали до ради.
Раду такими словами почав Антиной Евпитенко:
„Шкода, що боги сёго чоловіка спасли́ від нещастя
Дивно: по дню вартовії сидїли по ро́гах шпилястих
Купами завш; а як тільки-от сонце бувало спочине,
То ми на бе́резї й жадної ночи не спали, а в морі:
Завш було в бистрому човнї стрічаємо божу Зірницю,
На Телемаха у чатах, що б злапать ёго й доконати;
Мабуть таки, що сам демон ёго запровадив до дому.
Нумо-ж: давайте тепер-от придумаєм знов Телемаху
Певную згубу, що б він вже од нас не утїк, бо я знаю:
Поки він буде живий, наше дїло — даремная праця.
Сам він уже не дитина: і розум є в нёго й дотепа;
А Іѳакійська громада давно вже до нас не зичлива.
Треба спішить, поки ще він не скликав на раду Ахейцїв.
Знаю я, — ох, знаю добре, що дїла він так не покине,
А розлютується: встане і всїм громадянам роскаже,
Що ми убити ёго замишляли, та бачте, не встіли;
Й люде почувши, не бійсь, не похвалять лихого наміру,
Ще не зробили б якої біди, і всїх нас не прогнали б
З нашого-ж краю, і підем тодї вітра в полї шукати...
Треба ёго або в хуторі злапать, або по дорозї
В го́род. Худобу ёго і багатство собі заберімо,
Рівно те межи собою усе подїливши, палати-ж
То оддамо ёго матері й тому, за кого там вийде.
А як моя ся порада вам не до сподоби, й ви б хтїли,
Що б він був жив, та що б сам володарив дїдизною всею,
То вже нам більше у купі смачних ёго страв не вживати,
Тутки збіраючись, а вже з своєї господи ми мусим
Свататись і присилать подарунки весїльні, й вона-пак
Вийде за того, хто більш подарує й до серця їй буде".
Так він сказав; всї мовчали, мов в рот води понабірали.
Трохи вже згодом піднявсь Амфіном і почав говорити, —
Син славний Ниса, володаря мудрого — Аритієнка,
З Дулїхіоса, де трави роскішні ростуть і пшениця.

Він видавався між всїма женихами найбільш Пенелопеї
Уподобався речами розумними й серцем прихильним.
Він-от, добра всїм бажаючи, став женихам так казати:
„Браття молодцї! не хтїв би я, що б Телемах був убитий:
Дїло страшне се — вбивати царів і царського хто роду.
Перш ми богів давайте спитаєм, попросим поради,
І як що Зевса закони великого се нам дозволять,
Сам я убю Телемаха та й другим скажу: убивайте!
А коли боги не зволять, кажу я вам — киньте сю думку".
Так-от сказав Амфином, і вподобалось всїм ёго слово;
Зараз усї, повстававши, в палати пішли Одиссея,
І увійшовши в покої, всї в ряд на лавках посїдали.
А Пенелопа премудра тим часом надумала інче —
Вийти з своєї сьвітлоньки й явитись перед женихами
Гордими; бо перечула, що сина замислили вбити:
Звістник їй Медон сказав: він підслухав, як ті умовлялись.
От, вона входить в сьвітлицю, жінок-покоёвок забравши,
І появившись перед женихами, жона богорівна
Біля стовпа, підпирав що-от стелю мережану, стала,
Лиця густою наміткою з веби тонкої закривши.
Грімнула на Антиноя сердито і так-от сказала:
„Слухай-но ти, Антиною лукавий! про тебе говорять,
Що на Іоаці ти між однолїтками самий найлуччий
Серцем і розумом; ти-ж пак зовсїм не такий, як-от кажуть.
Дурню! за-що ти замислив погибель і смерть Телемаху,
Тай на прощан*) не звертаєш уваги, за котрих Зевес сам
Сьвідок? То гріх — свому-ж ближнёму серцем лихе замишляти.
Не памятаєш хиба, як прибув на Іоаку твій батько?
Як од громади тїкав він, злякавшися пімсти на себе,
Що до Тафійських пристав розбишак, та у купі із ними
Добрих Теспротів ограбив, що з нами були завжде дружні?
Як ёго хтїли убити і вирвати серце із грудей,
А ёго майно багате вельми по шматочку рознести?
Як Одиссей зупиняв і здержав розлютовану гурму?
Ти-ж тепер дім ёго нищиш, безстидо, а сватаєш жінку!...
Сина вбиваєш, менї-ж то вже й надто таки досаджаєш.

---

*) ἱκέται — прощане (проща), богомольцї, що просять прощення за які-небудь гріхи; за таких прощан заступався Зевес, котрого Гомер і називає: μάρτυρος — сьвідок і ἱκετήσιος — прощальник (XIII, 213). „Тай на прощан не звертаєш уваги... і д. «οὐδ' ἱκέτας ἐμπάζεαι, οἵστιν ἄρα Ζεὺς μάρτυρος». Сьвідок (сьвідчити — заступатись).

Краще, кажу, схаменися, перестань; схаменїться усї ви!“
Їй одвічаючи, от-що́ сказав Евримах Полїбенко:
„Ікаріївно, царице й премудра жоно — Пенелопо!
Та ти не бійсь, не турбуйся душею об сїм, не вбивайся.
І не було чоловіка, й нема, тай не буде такого,
Що б-от на сина твого Телемаха посьмів піднять руку,
Поки на сьвітї живу я та поки на сонце дивлюсь ще,
Я тобі ось-що скажу, і воно таки сповниться справдї:
Зрадця такого у крок чорна кров заструмиться вкруг списа
Мого, бо часто й мене Одиссей, городів розоритель,
Пестив: посадить було на колїнах у себе й печенї
Ткне менї в ручку й солодким вином було завше напоїть.
От, через що менї і Телемах над усїх однолїтків
Єсть наймилїйший: ёму, кажу-ж, нїчого смерти боятись
Од женихів, а од богів — то вже заховатись не можна“.
Так він її розважав, а сам синові коїв погибель.
Смýтна пішла Пенелопа в сьвітлицю на вишках роскішну;
Плакала по Одиссею, по мужу жаданому, поки
Їй не склїпила очей міцним сном синеока Афина.
Добре вже смерклося, як свинопас на свинарню вернувся,
Де Одиссей с Телемахом у двох готували вечерю,
Годовика кабанця заколовши. Тим часом Афина,
Ставши близенько біля Лаертенка свого, Одиссея,
Знов ёго прутиком вдарила й дїдом старезним зробила,
В шмаття брудне одягнула ёго, що б Евмей, увидавши,
Часом ёго не пізнав та пішовши про все б Пенелопі
Не обявив, — язика він не вмів за зубами держати.
Перший ото Телемах свинопасові слово промовив:
„Вже, ти, Евмею, вернувся? ну, що́-ж там у го́родї чути?
Чи женихи оті зрадцї уже повернулися с чатів,
Чи ще сидять таки там і мене-ото підстрегають?“
І у одвіт на те слово Евмей свинопас ёму мовив:
„В городї я не мав часу, та правду сказать, й не хотїлось
Вештатись проміж людей та роспитувать: я поспішав лиш
Звістку подати й скорійше на хутір до вас повернутись.
Я пострічавсь на дорозї з одним із твого товариства,
Звістником: він-ото перший про тебе й сказав твоїй неньцї;
Друге-ж то ось-що́ я знаю, бо бачив своїми очима:
Вже я під городом був на горбочку, Єрмейському, — знаєш?
Як спостеріг скороходного чорного човна, що́ входив
В пристань у нашу; багато людей там на нёму сидїло:

Ввесь він кишів од щитів і од списів з обох кінцїв гострих.
Я і подумав: мабуть, се вони! а чи правда — не знаю".
Так він сказав. Телемахова сила сьвята засьміялась,
Глянувши батькові в вічи мельком, крадькома од Евмея.
От, як скінчили роботу вони, зготувавши вечерю,
То й посїдали всї троє за стіл і вечеряли смачно;
А як наїлися добре, до ситу і в смак напилися,
То й про спанє вже тодї спогадали й про сон, божий данок.

Одиссеї Р.

ПІСНЯ СЇМНАДЦЯТА.

Телемах з Одиссеєм в палатах.

Скоро лиш рання рожева Зоря сьвітова занялася,
Встав Телемах, любий син Одиссея, коханця безсмертних;
Вмився, вдягнувсь, підвязав під підошви хороші сандали,
Взяв в руки списа важкого, що́ зру́чно так в жменї тримався,
І, виряжаючись в город, сказав свинопасові своему:
„Дїду! отсе-ж я у город іду, що б мене сама мати
Бачила; бо, як я мислю, не перше вона перестане
Плакати та убиватись, гіркими слїзми обливатись,
Нїж як побачить самого мене. Тобі-ж от-що́ велю я:
Ти проведи сёго странника бідного в город, нехай там
Хлїба випрошує, певне подасть ёму всяк, хто лиш схоче,
І паляницю й вина, а менї нема снаги гостити
Всїх, хоч би й странників: в мене самого болячка на серцї.
А як почне старий сердитись надто, то гірш задля нёго
Буде самого: я завш люблю правду у вічі казати".
Тут Одиссей хитромудрий на се ёму зараз промовив:
„Друже! і сам пак не дуже я тут зоставатись бажаю.
Старцеві лучче запевне у городї, ніж тут в пустинї,
Хлїба прохати: там завше подасть ёму всяк, хто лиш схоче.
А проживати оттут при хлївах, я не в тих уже лїтах,
Що б у послугах старшо́му попихачем завше коритись.
Йди собі, а мене сей проведе от ёму що велиш ти,
Зараз, — погріться б но трохи та що б і на дворі степлїло:
Дуже невчасна у мене одежина, так не здолав би
Ранній морозець, бо город, ви кажете, звідси далеко".
Так він сказав. Телемах-же пішов собі зараз із хати

Й, поспіхом йдучи вперед, женихам все придумував кару, —
Так і дійшов він до власних палат і тіннявих й роскішних.
Списа важкого свого притулив тут до ґанку, а потім
Сам у покої пішов, камяний поріг переступивши.
Перша його запримітила мамка стара Евриклея,
Що застеляла минякими овечими шкурками стільці;
Тільки побачила, так і заллялась слїзми. Тут і друга
Челядь жіноча царя Одиссея уся позбігалась, —
І почали цїлувать його в голову, в руки і в плечі.
Трохи згодя у сьвітлицю ввійшла й Пенелопа премудра, —
Станом вдавала вона на Діяну або на Венеру;
С плачем упала обома руками на милого сина,
Поцїлувала в голївку дитя своє та в ясні очі
І почала, гірко плачучи, речи крилаті казати:
„Вже ти прибув, Телемаче, мій сьвіте ти ясний? а я вже
Не сподївалась і бачить тебе, як поїхав ти в Пилос
Нишком од мене на човнї прочути про милого батька.
Ну, роскажи-ж менї, де ти бував де що чув і од кого?“
І їй на се так сказав Телемах трохи-трохи не с плачем.
„Ненечко! не завдавай бо жалю менї й серця у грудях
Не засмучай: я-ж-от спасся од певної пагуби злої.
Лучче візьми покоёвок, піди собі в верхню сьвітлицю,
Вйтри там слёзи, умийся та, в чисту сукеньку вдягнувшись,
Всїм помолися богам; обіцяй непорочну принести
Їм гекатомбу, то Зевс нам поможе за все відометитись.
Я-ж се піду на майдан чужоземця одного покликать,
Що-от сюди із далекого краю зі мною приїхав.
Ёго раніш я послав сюди в город з усїм товариством
І наказав, що б Пирей ёго взяв до своєї господи,
Що б й частував ёго, кречне шануючи, поки прийду́ я“.
Так-от він мовив, і сказано слово се їй не на да́рма*):
Зараз пішла вона, вмилася, чисту сукенку вдягнула
І непорочні безсмертним усїм гекатомби принести
Пообіцяла, що б Зевс допоміг їм за все відометитись.
Трохи згодя й Телемах, взявши списа, з високих тїннявих
Вийшов палат, а за ним і собаки побігли гавкучі.
Дивною надто красою ёго наділила Афина,
Так що усї громадяне, уздрівши ёго, здивувались.
З гомоном тут обступили ёго женихи гордовиті

*) τῇ δ' ἄπτερος ἔπλετο μῦθος = не пролетїло мимо, неп ропало задаремне.

З словом прихильним до нёго на губі, а з зрадою в серцї;
Та Телемах не тулився до них, сторонився од їх гурми, —
Взяв тай пішов, де сидїли отцеві приятелї давні:
Ментор, коханець богинї Афини й Амфит з Алїтерсом;
Там межи ними він сїв і про все росказав, що лучилось.
Потім до них надійшов ще й Пирей, своїм списом славетний
З города йдучи, з собою привів на майдан чужоземця.
Встав Телемах з свого місця, побачивши з далека гостя,
Й як привітались, то першим Пирей почав так говорити:
„Зараз пошли, Телемаче, жінок у мій дім, що б забрати
Ті подарунки, тобі що їх дав Менелай Атрієнко“.
А Телемах перебив ёго й став ёму от-що казати:
„Друже! не знаєм ще ми, який буде кінець сёму дїлу;
Як-що мене женихи гордовиті убють у палатах
Тайно, то й батьківщину мою всю проміж себе подїлять:
Лучче нехай-же тобі вже достануться ті подарунки,
Нїж кому-небудь із них; а як я женихів повбиваю,
То ти на радощах сам тодї і принеси ті дарунки“.
Так-от сказавши, повів чужоземця до себе в палати.
В інші покої вступивши, вони собі пороздягались
І на стільцях та кріселках хламиди свої розложили.
Потім в гладенько обтесану лазню пішли та скупались:
Мили обох їх рабинї і маслом обох намастили
Й поодягали в хитони і у волохаті хламиди.
Вийшовши з лазнї, вони на крісе́лках мияких розмістились.
Гарним горням золотим покоёвка зливала їм воду —
Руки умить, над лоханею срібною, і перед кожним
Столик обтесаний гарно складний розложила, принїсши,
Далї ввійшла стара клюшниця с хлїбом в кошалцї і страви
Всякої досить принесла з усёго, що було в господї.
Мати-ж сидїла насупроти їх при високім одвірку
Теж на кріселку і вовну тоненьку на кужілї пряла, —
Ті-ж до готової страви лиш руки свої простягали.
От, як вони і наїлися добре і в смак напилися,
Так почала говорити до них Пенелопа премудра:
„Ну, Телемаче, піду-ж я отсе до сьвітлицї на вишках,
Тай положусь на постїль, що для мене жалібною ста́ла.
Завш обливаю слїзми її с тої пори, як твій батько
В Трою поплив з Атрієнками; ти-ж — який добрий! не хочеш,
Перш нїж прийдуть женихи гордовиті сюди у покої
Про Одиссея мінї росказати, що чув ти й від кого“.

І Телемах велемудрий на се їй почав говорити:
„Ну, нене, слухай-от: я тобі зараз скажу усю правду.
Їздили ми аж у Пилос до Нестора, пастиря люду*).
Нестор ласкаво приняв мене в пишних високих палатах
І частував та так щиро, нїби-от отець свого сина,
Щó то пісьля́ кільканадцять аж років вернувся с чужини;
Так само щиро мене він вітáв тай сини ёго славні.
А про отця бідолашного він говорив, що нїколи
Навіть не чув нї од кого — чи він ще живе, чи помер вже.
Він мене до Атрієнка, на спис мастака**) Менелая,
Кіньми своїми послав на своїм-же цьвяхованім возї.
Там я ввидав Аргивянку Єлену, за котру багато
Бід натерпілися, с попуску богів, Аргивцї й Троянцї
І запитав мене сам Менелай, знаменитий вояка,
Ради якої потреби прибув я в сьвятий Лакедемон;
І я ёму росказав достоменно усю щиру правду.
Він пісьля оповідання мого так до мене промовив:
„Горе! коли на постїль чоловіка запеклого в сїчах
Силоміць хочуть залїзти негідні почвари безсилі...
Се б-то: як би олениха, в печері страшенного лева
Дїток маленьких своїх, оленяток, покинувши спати,
В гори побігла б сама, чи то в лїс, чи в діброви зелені
Пастись, а лев у печерю без неї свою навернувся, —
Склалася б гірка недола і їй і її оленятам,
Так неминучу біду й Одиссей принесе невгомонним.
Я не від себе скажу́ тобі, ти-ж не лякайсь, не збрешу я.
Як би се, — батьку Зевесе, Афино і ти, Аполлоне, —
Та Одиссей посеред женихів появивсь таким самим,
Як в супереччцї він стявся раз с Филомелїдом в Лесбосї
Й гепнув ним об землю так, що аж всї здивувались Ахейцї;
Так, що б таким він явився серед женихів, у їх гурмі, —
Всїм би гірке-прегіркеє їм склалося разом весїлле!
Ну, а про те, про що пильно питаєш, чого так бажаєш,
Я не від себе скажу́ тобі, ти-ж не лякайсь: не збрешу́ я:
Все, що я буду казать, говорив менї знахар правдивий,
Морський дїдусь, і що чув не втаю с того я нї словечка.
Батька дїд бачив на острові, в гарних палатах, Калїпси
Нїмфи; вона ёго силою вдержує, а бідолаха

---

*) ποιμένα λαῶν. Зр. Словар Желехівського: Люд — народ, люде = Volk.
**) δουρικλειτὸν Μενέλ.

Плаче гіркими й не може нїяк у свій край повернуться:
В нёго нї човнів, нї весел нема та нема й товариства,
Що б у отчизну ёго провожати по темному морю".
От-що сказав менї цар Менелай Атрієнко білявий.
Потім поїхав-ото я назад; ходовий*) менї боги
Вітер послали: їх ласкою я і дістався до дому".
Так він сказав, а у матері тёхнуло серце, забилось.
Потім почав говорити і Теоклимен боговидий.
„Вельми шановна жоно Одиссея царя, Лаертенка!
Він, як я бачу усёго не знає, мене ось послухай:
Я вам обом все одкрию, як єсть, не втаю нїже йоти.
Хай-ото сьвідками будуть: Зевес, ся гостлива трапеза
Й чесна господа царя Одиссея, в котрій-от сижу я,
Що Одиссей безпремінно є тут на Іоаці: сховавсь десь
Та крадькома і вивідує скрізь про тутешнї мерзенні
Справи і нишком собі женихам всїм виковує кару.
Я таку, бачте, прикмету видав, ще пливучи на човнї,
Віщую птицю, і дав Телемахові знати, гукнувши".
І Пенелопа премудра на се ёму от-що сказала:
„О, як би, гостю, отсе твоє слово та сповнилось справдї,
Мав би за се ти од мене й почоту та і подарунків
Стільки, що всяк, хто б с тобою не стрінувсь, напевне б позаздрив".
Так-от у трох вони стиха собі розмовляли в покоях;
А женихи забавлялись на дворі як раз перед ґанком:
Мідні кружала та списи короткі пускали у мéту
Серед подвіря, де завше у них бучні грища справлялись.
А як настала обідня пора й поприходила с поля
Дрібна скотина, котору їм завш на обід приганяли,
То джура Медон сказав женихам (а вони сёго джуру
Дуже любили і завше з собою за стіл садовили):
„Хлопцї-молодцї! ви грищами добре себе вдовольнили;
Ідїть-же тепер до покоїв та будем обід готувати:
Дїло не кепське, по правдї сказать, пообідати в пору".
Так він сказав; женихи повставали, послухавшись зову,
І, увійшовши в покої роскішні, вони поскидали
З себе хламиди й роскидали скрізь по стільцях та ослонах.
Тай заходилися різати і баранів і кіз ситих,
Кілька кнурів закололи й вола гуртівного забили, —

*) ходовий (вітер), укаїнський термін = попу́тний (див. Манжури: „Сказки" etc. стор. 148).

Все то собі на обід. А тим часом із хутора в город
Лагодились — Одиссей з свинопасом у двох богорівним.
Перший почав говорить свинопас, ватажок над всїма́ пастухами:
„Друже! тобі забажалось таки-от доконче сёгодня
В город піти, як господар наказував; а, сказать правду,
Лучче б хотїв я оттут тебе сторожем хати лишити;
Та-от не сьмію, боюсь, бач, господаря, що б не полаяв
Потім мене, господарська-ж лайка — та-ж халепа, — гірше!
Ну, так ходїмо-ж мерщій, бо і вечір от-от незабаром,
А в сїй свитинї під вечір тобі буде холодно дуже".
І свинопасові так одповів Одиссей хитромудрий:
„Знаю я і розумію: с тямущим бо маєш ти дїло...
Й справдї, ходїм-но, а ти вже, будь ласкав, показуй дорогу;
Та чи нема тут у тебе де-небудь якої ґирлиґи,
Що б підпиратись, бо, кажуть, дорога непевная дуже".
Так він сказав, перевісив на скоси с плечей стару торбу
Всю у латках, а замісць ремінця відбувала мотузка,
А свинопас ёму ткнув в праву руку цїпок сучковатий, —
Так і пішли вони в двох, а на хуторі пси с пастухами
Позоставались на вартї. Евмей він господаря в город
Старцем бач певним і дуже старим; він тепер вже здавався
Згорбленим в брудній, поганій, зовсїм не звичайній одежі.
От, каменистою стежкою йдучи, вони опинились
Вже й коло города, біля криниці, куди городяне
Завше до воду ходили; криниця була на цямринах
Ітак її збудував і брати́ — Полїктитор та Ниріт.
Навкруг криниці роскинувся гай водозростних тополїв,
Де с під високої скелї погожа вода протїкала;
А поверх скелї на самім вершечку вівтар був збудован
Нїмфам, де всї подорожні офіри приносили завше.
Там наздігнав їх обох козовід Долієнко Мелантій, —
Кози у город він гнав, які луччі були у кошарах,
Для женихів на обід, — за ним ще двох ішло козоводів.
Тільки-от вздрів Одиссея з Евмеєм, той став соромйцький
Лаять обох, і вельми прогнївив Одиссеєве серце:
„От, як тепер у нас: негідь той водить з собою ледащо.
Кажуть-же люде; кривий до кривого, сьлїпий до сьлїпого".
Ну, а тепер-же куди се ведеш, свинопасе скажений,
Старця сёго-от, набри́ду уїдливу і блюдолиза,
Що́ і на бенкетах чухає плечі каншиві одвірком
Та все випрошує лишень недоїдки, а не що друге.

Ти б дав менї ёго: хай би-ото вартував при кошарах
Та замітав нам хлїви і підстїлки носив козенятам.
Їв би сироватку там і гладким би зробився напевне.
Що-ж? він не дурень: позвик до дурницї, і вже не захоче
Взятися знов до роботи, а вештатись буде по людях
Та так старцюючи пузо своє напихать ненаситне.
Я тобі от-що скажу, і воно таки сповниться справдї:
Як що посьміє піти він в палати царя Одиссея,
Дуже багато стільцїв полетить в ёго кучму капшиву,
З рук женихів; полатають боки ёму й ребра полїчать.“
Так він сказав, і проходючи поуз, брикнув Одиссея
В крижи пятою, мов кінь, та не зміг ёго з стежки зіпхнути.
Той нерухомо устояв на місцї й почав міркувати —
Вдарить од разу цїпком й дух поганий що б виперти з ёго,
Або, вхопивши за ноги, об землю шпурнуть головою.
Але, подумавши, здержався. От, свинопас на Меланта
Грізно зиркнув і молитись почав, в гору руки піднявши:
„Нїмфи криничані, Зевсові дочки! як що Одиссей вам
Стегна палив коли-небудь в офірy, покривши їх здором,
Чи козенят, чи ягнят, то отсю менї сповнїть молитву —
Що б повернувся господар; нехай би привів ёго демон,
Що б уже сю він пиху твою всю як полову розвіяв,
Єю що так ти несешся і швандяєш лиш от у город
Завш, а товар бідний хи́ріє й гине без до́гляду й паші“.
І свинопасові звову сказав козовід Долієнко:
„Тю, на дурного! бач, що загарчав пес скажений, проклятий?!
Я коли-небудь ёго одпроважу на чорному човнї
Геть од Іѳаки, нехай менї здобичі там роздобув би*).
Ех, як би ще й Телемаха убив Аполлон сріблолукий
Нинька в покоях, або що б ёму женихи вкоротили
Віку так само, як згинув і батько ёго на чужинї.
Так-от сказавши, погнався вперед, а тих з заду зоставив,
Бо йшли не швидко. В хвилину прибув до палат господарських
І, увійшовши в сьвітлицю, проміж женихів умостився
Насупроти Евримаха, с которим дружив він найбільше.
Поралники**) перед ним на столї пайку мняса поклали,
А стара клюшниця хлїба принесла і іншої страви
Істи. Тим часом уже надійшли й Одиссей з свинопасом

*) ἵνα μοι βιοτὸν πολὺν ἀλφοι.
**) οἳ πονέοντο.

Й стали з надвору: до них досягнула луна голосної
Кітари, там бо у сьвітлоньцї сьпіви уже роспочав пак
Фимій. Узяв Одиссей свинопаса за руку, тай каже:
„Дуже хороші, як бачу, палати отсї в Одиссея,
І роспізнати їх легко од разу між інчими всїми;
Овсїм вони не похожі на другі: подвірє зубйстим
Тином обведено та ще й стїною, хорсша й подвійна
Брама міцна, що нїхто вже і збройно її не звоює.
Мабуть багато таки там в сьвітлицї людей бенкетує:
Дух од печенї доходить сюди та і чути, як грає
Китара, боги самі її бенкету дали в подружжя".
І у одвіт на те слово Евмей свинопас ёму мовив:
„Легко отсе угадав ти, до всёго у тебе дотепа.
Ке-лиш давай поміркуємо, як має бути ся справа:
Чи ти попереду ввійдеш в роскішні тїнняві палати,
Що б женихів тих побачить, а я підожду тут на дворі,
Чи може краще, що б ти тут зостався, а я піду перший;
Тільки пак не забарись, що б хто-небудь, тебе постерігши,
Чим не ударив, або не прогнав: стерегтись тобі кажу".
І неборак Одиссей богорівний ёму так одвітив:
„Знаю я і розумію: ти дїло с тямущим бо маєш.
Лучче йди ти, а я тут зостануся і буду чекати, —
Я вже спізнався з бідою: і бито мене й перебито!
Сьміливе серце у мене, бо горя зазнав я багато
В хвилях і в війнах, нехай на останку і се вже складеться.
Черево тільки не можно нїяк вгамувать ненаситне
Та проклятуще, що́ людям біди витворяє багато:
Й човни зза нёго шмигляють міцні скрізь по темному морю
Й халепу всїм без розбору — як злим, так і добрим розводять".
Так-от на дворі тихенько вони собі в двох розмовляли;
Пес, що́ тут спав, підняв голову й вуха у раз насторочив,
Аргос, — то вірний був пес в Одиссея, ёго він зростив сам,
Тільки ва влови ще з ним не ходив, бо поїхав у Трою;
Мо́лодь-же-от — парубки ёго часто водили з собою
На диких кіз, на стрибучих сайгів й на зайцїв те-ж цибатих;
Се-ж занедбаний лежав, — не було бо господаря в дома, —
Ввесь у багнї у товарячім, що ёго дуже багато
Біля воріт пороскидано, що б-ото потім рабинї
Вивезли та ним підгноїли ниви на панському полї.
Там-то й лежав бідний Аргос, клїщів увесь повний собачих,
І вже сердега тепер, хоч почув Одиссея близенько,

Тільки хвостом лиш махав та лиш вуха повісив обидва;
А до свого пана близче не зміг уже доплазувати.
Той-же отсе все ввидавши, слёзу крадькома собі витер,
Що і Евмей не примітив; і так-от почав говорити:
„Дивно, Евмею, менї, що отсей пес лежить у багнюцї;
Гарний такий він по стану здається, та тільки не знаю,
Чи і на вловах він бистрий такий, як на взір єсть хороший,
Чи може с тих паршуків, що́ все никають попід столами:
Їх для пихи тільки й держать пани й господарі де-котрі".
І одрікаючи от-що Евмей свинопас ёму мовив:
„Се пес того чоловіка, що́ вмер десь далеко, в чужинї.
Е, як би він і тепер був такий і на взір і у дїлї,
От яким, їдучи в Трою, ёго Одиссей тут покинув,
Ти б здивувався, побачивши і скорохвацтво і силу.
Жадна найзлюща звірина нї в пущах, нї в нетрах бувало
Вже не сховається, як він нагонить: висьлїджував лепсько.
Ну, а тепер-отсе хиріє, бо й сам господар загинув
Десь на чужинї, а служки, — вже, звісно, за пса і не дбають.
Всї — і раби і рабинї, коли-от пани перестануть
Ними рядити, уже до роботи не дуже охочі:
На половину снаги і дотепи Зевес одбірає
У чоловіка, як лихо ёго та недоля спіткає" *).
Так-от сказавши, вступив у роскішні тїняві палати
Й зараз пішов до сьвітлицї, в якій женихи забавлялись;
Аргоса-ж пса зараз доля холодної смерти зглитнула,
Лиш ото він Одиссея побачив в двадцятому роцї.
Перший далеко од всїх постеріг Телемах боговидий,
Що свинопас у сьвітлицю ввійшов, і моргнув ёму зараз,
Що б той наблизився до ёго. Евмей озирнувшись, взяв дзиґлик,
Що було завше на ёму сидить куховар і печеню
Крає і нею за бенкетом всїх женихів обдїляє.
Дзиґлика він підкотив до стола супроти Телемаха
Та і усївся на нёму, як гість; і ёму також звістник
Пайку печенї подав, дав і хлїба, набравши с кошалки.
Скоро у сьлїд за Евмеєм ввійшов Одиссей у сьвїтлицю
Старцем бак певним і дуже старим; він тепер всїм здавався
Згорбленим в брудній, поганій, зовсїм не звичайній одежі.
Сїв собі нищечком на ясиновім порозї у дверях
До кипарисового притулившись одвірка, що́ майстер

*) εὖτ' ἄνδιν κατὰ δοῦλιον ἦμαρ ἕλησιν.

Гарно його колись витесав та добре вирівняв шнуром.
От, Телемах підізвав свинопаса Евмея до себе
Й бохонець цїлий подав ёму, з гарного кошика взявши,
Й мняса на скільки у жменях обох умістилось, тай каже:
„На, понеси отсе все та віддай чужоземцеві; хай він
Всїх обійде женихів та у всїх хай попросить подання;
Бо старчукові вдаватися в сором зовсїм не пристало“.
Так він сказав; і пішов свинопас ёго вволити волю.
Ставши біля Одиссея, виразно сказав ёму от-що:
„Се Телемах тобі, старче, прислав і велїв, що б ти зараз
Всїх обійшов женихів та у всїх попросив би подання,
Бо старчукові вдаватися в сором зовсїм не пристало“.
І у одвіт ёму так Одиссей хитромудрий промовив:
„Зевсе владико! подай Телемахові долю щасливу:
Що б в ёго завше гаразд було все, чого серце бажає!“
Так-от сказав і обома руками прийняв те подання
Та і поклав коло себе на рваній простеленій торбі;
Потім став їсти і їв поки Фимій сьпівав у сьвітлицї.
Як той іззїв свій обід а сьпівець богорівний замовкнув,
То женихи галас знов почали. А тимчасом Афина,
Ставши потайно біля Лаертенка, ёго наущала,
Ще обійти женихів й попрохати у них паляниці,
Що б він довідавсь — хто з них милостивий, а хто є скупиндя,
Тільки не с тим, що б кого-небудь з них од біди захистити.
Встав Одиссей і почав от-прохати у кожного, руку
Простягаючи, наче б то й справдї був старцем із давна
Де-котрі з них милостиві давали, й дивуючись старцю,
Стали роспитувать звідки прийшов чоловік сей і хто він?
От їм на се одповів козовід Долїєнко, Мелантій:
„Я вам скажу, женихи браві славної вельми царицї,
Про чужоземця сёго, бо раніш я ёго уже бачив:
Старця отсего старого сюди свинопас припровадив;
Хто-ж він такий, з відкіля тут узявся, — про се я не знаю“.
Так він сказав, і почав Антиной свинарю дорікати:
Ох-же, свинар ти справдешнїй! на що ти старцюгу отсёго
В город привів? Хіба в нас заволок таких мало й без ёго,
Тих-от старцїв, лизунів осоружних, що нам набридають?
Ще тобі мало псяюх, що жеруть пак добро господарське
Тутки збираючись, й ти запросив ще й ёго за-для сёго?“
І у одвіт ёму от що сказав свинопасе Евмею:
„Ти, Антиною, дарма що розумний, недобре говориш.

Хто-ж таки зве без нужди чоловіка чужого до себе
Інчого, нїж-от ремесник, чи йнакше потрібний для дїла,
Як ворожбит, або лїкар, або і будóвник, чи муляр,
Та й голосний пак сьпівака, що сьпівами всїх розважає?
Сї всї — жаданії гостї геть скрізь по широкому сьвіту,
Старця-ж бідаху не позве, що б ще і самого не стрїскав...
Завше ти був, Антиною, лихим між всїма женихами
На Одиссеєву челядь, на мене-ж найгірш; та менї пак
Все те байдуже, поки ще живе Пенелопа премудра,
Тут у палатах, та поки живе й Телемах боговидий".

І Телемах вельми мудрий на се ёму от-що промовив:
„Лучче мовчи і не дуже-то з ним сперечайся словами;
Бо Антиной має звичай поганий — що б лаятись завше
Прикрими дуже словами, тай інчих підбити на сварку."

Так-от сказав і вже річ обернув тодї до Антиноя:
„Ти, Антиною, так дбаєш про мене, як батько про сина,
Щó так посварливим словом ти страннику кажеш, що б з дому
Геть собі йшов. Нехай Зевс не попустить сїй статися кривдї!
Дай ёму й ти, я тобі не бороню, навпаки-ж велю ще;
Матері те-ж ти не бійся за се, тай нїкого не бійся
І с челядинцїв, щó є тут в палатах царя Одиссея.
Але у тебе, бач, думка на серцї зовсїм таки інша:
Ти-от хотїв би пожерти все сам, не другому подати".

І Антиной у одвіт Телемахові злостно промовив:
„Що ти сказав, Телемаче, ох злюко ти гордоречива?
Як би ще стільки ёму й женихи всї дали, скільки ти дав,
То він три місяцї навіть і носа тут не показав би".

Так-от сказавши, він стільчик схопив с під стола, щó під
Завш підставляв собі, і посварився ним на Одиссея; [ноги
А всї останнї поданне давали й наповнили торбу
Хлїбом та мнясом, і вже був хотїв Одиссей піти знову
Сїсти собі на порозї й дурничку вживати Ахейську,
Та передумав; і ставши перед Антиноєм, промовив:
„Дай-же, будь ласкав! негірший ти, бачу, од інчих Ахейцїв,
А самим луччим здаєсся: зовсїм до царя ти подібен;
От через те-ж то повинен ти дать менї більше, нїж інчі,
Хлїба, а я прославлять тебе буду по всїх геть усюдах.
Й сам я колись-то господарем був, жив у власній господї,
Мав я велике багатство і часто давав неімущим,
Всякому, хто б він не був і чого б не прийшов попросити.
Було у мене тьма-тьмуща рабів та і іншого всёго,

Чим-ото люде бувають щасливі й багатими звуться;
Але Зевес Кронїєнко все стратив, — така єго воля!
З волї Зевеса-ж судилось менї з розбишаками вкупі
Їхать в далеку дорогу — в Єгипет, що б там і загинуть.
От, поспиняв я в Єгиптї ріцї свої човни загнуті
С керми і з носа; казав і товаришам, що б зоставались
Там-же таки біля човнів на березї й човнів глядїли;
А деяких сьміливійших послав, що б пішли та з горбочка
Сторону всю оглядїли. Товаришів буйність посїла:
Стали вони Єгиптянські пустошити ниви роскішні,
Стали в полон забірати жінок і дїтей немовляток,
А чоловіків вбивати: дійшов уже ґвалт аж у го́род,
І городяне на крик, лиш на сьвіт занялось, позбігались,
Поле широке навкруг вони вкрили і піші і кінні
В бронях мідяних блискучих, і Зевс, що́ кохається в громах,
Холоду надто нагнав товариству, й вони — ну втїкати;
Не устояв нї один, а біда звідусюди нависла.
З наших багато таки поубивано гострою міддю;
Котрі-ж зостались живі — полонено у тяжку неволю.
А мене взяли та в Кипр продали чужоземцю одному;
Дмитор Ясенко він звався і в Кипрі царем був могутним.
Звідтіль отсе я тепер і прибув сюди, бід натерпівшись".
Грімнув на єго тодї Антиной і промовив сердито:
„Гм! який дїдько принїс сю біду, ворохобню бенкета?
Стань собі там по серединї, дальше од столу й од мене,
Що б часом знов не попав ти в Єгипет і в Крит іще гірший;
Ти заволока настирний, старцюга єси безсоромний:
Сьміливо всїх ти обходиш, вони-ж подають задаремне,
Ім, бач, не шкода чужого добра: вони дуже пак щедрі,
Що б дарувати чуже, а єго перед кожним є досить".
І Одиссей хитромудрий, ідучи к порогу, промовив:
„То-ж бо то й горе, що в тебе лице та одмінне од серця;
Ти в себе дома нїкому і грудочки солі не дав би,
Коли тепер, за обідом сидючи чужим, пожалїв-от
Хлїба окра́єць подать, а лежить на столї єго скільки..."
Так він сказав, і розсердився знов Антиной та ще гірше;
Грізно с під лоба зиркнувши такеє промовив він слово:
„Ну, вже-ж тепер звідсїля ти не вийдеш живим, як я бачу,
Гидкий паскудо, коли-от ще й лаєсся та докоряєш!"
Так він сказав, схопив стільчика та і шпурнув в Одиссея
В праве плече; Одиссею-ж байдуже: стоїть мов та скеля,

Не зворухнувсь навіть, хоч Антиной пак і не промахнувся.
Мовчки собі покивав головою й недобре замислив
Знов він пішов та і сїв на порозї, поклав коло себе
Й повну вже торбу, і так-от почав женихам говорити:
„Слухайте-ж всї, женихи браві, славної вельми царицї!
Маю вам зараз я виявить все, що велить менї серце.
Правду сказати, й жалю б не було тай біда не велика,
Як би-ото чоловік, за добро своє посперечавшись,
Був би побитий, чи то за бики, чи за вівцї вовнясті;
А-от мене Антиной побив зза проклятущого пуза
Пагубного, що по людях багато біди витворяє.
Але-ж як є ще де й боги старцївські й Ериннїї карні,
То Антиноя до шлюбу ще встигне напевне час смертний".
І ёму знов у одвіт Антиной Евпитенко промовив:
„Їж та сиди собі мовчки, або утїкай-от де-інде,
Що б тебе хлопцї не виволокли як собаку за ноги
Звідси на сьмітник, що б не розірвали в шматочки як падло".
Так він сказав, і за се женихи вже розсердились дуже;
От-що сказав один з них молодий і вельми гордовитий:
„Ех, Антиною! не добре зробив ти, що старця ударив;
Халепа буде, коли, може, він та єсть бог який-небудь.
Боги, бач, людську поставу принявши, і завш чужоземця,
Ходять геть по сьвіту скрізь, в городи заглядають і в села
Та назирають усе: і гординю людей і їх добрість".
Так женихи говорили та він їх речей не послухавсь.
Жаль превеликий вразив Телемаха у серце за старця:
Слёзи, що ринути мали з очей, він на силу що вдержав;
Мовчки крутнув головою, а в серцї вигадував кару.
І Пенелопа премудра, прочувши, що в нижнїх покоях
Вбогого старця побито, сказала при всїх покоёвках:
„А що б самого й тебе так побив Аполлон славнолукий!"
А Еврінома, їх клюшниця, так їй на се відказала:
„О, як би нашим жаданням судилося завше сповнятись,
То нїхто з них вже і завтрішнёї не діждався б зірницї".
І Евриномі в одвіт Пенелопа премудра сказала:
„Правда, для нас вони всї вороги, бо всї зло замишляють,
Але отой Антиной то правдивий відьмак-характерник.
Бідний, нещасний якийся старчук прийшов в наші палати,
Звісно, по милостиню, бо примусили злиднї до того;
От, як всї інчі ёму надавали повнїсеньку торбу,
Взяв Антиной та у праве плече ёго стільчиком вдарив".

Так розмовляла собі Пепелопа з рабинями довго
В опочивальні, внизу-ж Одиссей богорівний обідав;
Далі позвала на верх свинопаса і так ёму каже:
„Слухай, Евмею! піди-но скорійш та поклич менї зараз
Старця: бо треба розважить сердешного тай роспитати:
Хто знає? може чував що де-небудь і про Одиссея,
Може сам ёго бачив: блукав він, здається, доволї".
І Пенелопі в одвіт ти сказав, свинопасе Евмею:
„Хай-но, царице, вгамуються трошки сварливі Ахейцї;
Те, що росказує він, буде любо вельми твому серцю.
Я пробесїдував з ним на свинарнях три днї і три ночі, —
Він, бач, до мене найперше ударився, с човна утїкши, —
Все-ж пак не вспів він менї доказать про своє бідування
І як, буває, сьпівця чоловік, запросивши до себе,
Що то од бога все знає й росказує людям цїкаве —
В день і в ночі все сидить з ним та слухає, як той сьпіває;
Так і мене чарував старий цїлих три днї і три ночі,
Каже, що і Одиссей по отцю ёму давнїй приятель;
Що проживав досї в Критї, де Мінос славетний родився,
Звідки тепер-ото він і прибув сюди, бід натерпівшись,
Що б старцювати, казав, забожившися, що Одиссей пак
Вже недалеко од нас, у сусїднёму краї Теспротів,
Жив та здоров, що багато і скарбу везе він до дому".
І свинопасові знов Пенелопа премудра сказала:
„Ну, так іди-ж та поклич ёго, хай менї сам все роскаже;
А женихи собі хай забавляються чи на подвірї,
Чи то в сьвітлицях, коли вже їм так до забави припало.
Їхнє, бач, власне добро все лежить по домах не почате,
Хлїб і солодке вино їх свої лиш вживають домашні;
Сї-ж дармоїди що-дня учащають у нашу господу,
Ріжуть биків і овець, вибірають і кіз собі ситих,
Та бенкетують: жерýть все й червóним вином запивають.
Так задаремне і гине добро, бо нема тут такого,
Як Одиссей, чоловіка, що б напасть таку одвернути.
А як прийде Одиссей, як прибуде у рідную землю
Зараз він з сином своїм за їх кривди помститься над ними".
Так-от сказала; а тут Телемах як не чхне, та так дуже,
Що аж в сїнях загуло. Засьміялась ото Пенелопа
Й зараз Евмеєві стала крилатії речі казати:
„Ну-ж бо, іди та поклич менї зараз сюди чужоземця;
Чи пак не чуєш, що син підочхнув на усї мої речі?

Се-ж бо єсть знак, що погибель постигне таки неминуче
Всїх женихів: не втече вже і жаден од наглої смерти.
Я тобі й друге скажу ще, а ти положи собі в серцї:
Як-от дізнаюсь, що він менї правду говорить, не бреше;
То одягну ёго в гарну одежу — в хламиду і в хитон".
Так-от сказала. Пішов свинопас її волю вчинити,
Став біля старця й почав ёму речі крилаті казати:
„Батьку! ходїм: тебе кличе к собі Пенелопа премудра,
Мати сама Телемахова; хоче тебе роспитати
Про чоловіка свого, бо за ним убивається дуже;
І як дізнається, що ти їй правду говориш, не брешеш;
То одягне у хламиду тебе і у хитон: ти маєш
В них таку нужду; підеш собі скрізь, старцювати по людях,
Й пузо своє нагодуєш: вона тобі дасть, чого схочеш".
І свинопасові так Одиссей богорівний промовив:
„Яб-от і зараз, Евмею, сказав би всю правду царицї,
Мудрій жонї Пенелопі, дочцї Ікарія старого,
Бо я ёго знаю добре: біди натерпілись ми вкупі;
Тільки боюся сердитих отих женихів навіжених,
Чия дурійка й пиха й до залїзного неба доходять.
Сам єси бачив, як ёлоп отой нї за-що, нї про-віщо
Стільчиком в мене жбурнув і так боляче вдарив у плечі,
Від ёго нї Телемах зборонити не зміг, нї хто другий.
От ради сёго й скажи Пенелопі, нехай в спочивальнї
Жде, хоч кортить її надто, аж поки вже сонце спочине,
Та вже тогдї хай питає мене про свого чоловіка,
Близче к вогню посадивши, що б грітись, бо в мене одежа
Кепська, як сам, здоров, знаєш: до тебе-ж самперед впросився".
Так він сказав; свинопас, такі речі почувши, вернувся.
Тільки-ото він ступив на поріг, Пенелопа й говорить:
„Як? ти без нёго вертаєсся? що він таке там подумав?
Може злякався страшного чого, чи ввійти посоромивсь
В опочивальню? сорóмливий старець бідує голодним!
Знов одвічаючи, так їй Евмей свинопас промовляє:
„Дїло говорить старий, щó сказав би й інчий усякий,
Хто од дурійки й пихи гордовитих людей утїкав би.
Але тобі він казав почекать, поки сонце спочине;
Та і для тебе самої таки воно лучче, царице,
На самотї слово мовити старцю й послухать, що скаже".
І свинопасові знов Пенелопа премудра сказала:
„Странник отсей, хто б не був він, розумно се дїло розважив;

Бо таки й справдї: хіба так буває де-небудь на сьвітї,
Що б непотрібства такі виробляв хто у домі чужому?“
Так-от сказала вона; і пішов свинопас богорівний
До женихів у компанїю, все росказавши царицї;
Зараз почав Телемахові речі крилаті казати,
Голову близько до ёго схиливши, що б інчі не чули:
„Любо! піду-ж я свиней доглядати тай іншого всёго
Твого і мого добра; а ти тут обовсёму піклуйся:
Перш од усёго-ж себе бережи і будь завше обачний,
Що б не лучилось біди; тут багато таких, щó зломислять, —
Хай би їх Зевс згубив перше, нїж нам яке лихо складеться“.
І ёму знов Телемах вельмимудрий почав говорити:
„Так воно й станеться, батьку. Іди-ж та, переночувавши,
Вранцї приходь, прижени для офіри й хорошу скотину;
А вже про інше все я попіклуюсь і боги безсмертні“.
Так він сказав, а той знов собі сїв на обтесаній лавцї;
Послї-ж, як їжою й трунком солодким прогнав він свій голод,
Встав тай пішов до свиней знов, покинув і двір і сьвітлицю,
Повну гостей, що-то танцями й сьпівами дух звеселяли.
Сонце тим часом спочило, кругом стола темно, — був вечір.

Одиссеі Σ.

ПІСНЯ ВІСЇМНАДЦЯТА.

Одиссей з Іром бються навкулачки.

Тут надїйшов усїм відомий старець, що з давних-давен вже
Все старцював на Іоацї і славився своїм прожорливим
Черевом — тріскати завше і випити добре; не мав він
Сили нїякої, хоч, поглядїти, — й високий був й дужий.
Арнеєм звався; се ймення дала ёму мати шановна,
Як він родив ся, а Іром то молодь ёго прозивала
Тим, що носильщиком був задля всїх, хто б куди нї послав би.
Сей-то, прийшовши, почав проганять Одиссея з ёго пак
Дому і, лаючись, став ёму речі крилаті казати:
„Геть, старчукý, од дверей, а то виволочу ще за ногу.
Не добачаєш ти, пандро, менї що підморгують всї тут,
Що б тебе виволокти? та менї і паскудитись сором.
Ну, уставай та йди геть, а то сварка до чуба ще дійде!“
Хмуро зиркнувши на ёго, сказав Одиссей хитромудрий:
„Дурню! тобі-ж зла нїякого я не кажу й не вчиняю
Та байдуже менї, як хто дасть тобі більше подання;
Сей-же поріг нас обох умістить, і потреба нам овсїм
Ка' зна завіщо сваритись; я бачу, що й ти такий старець,
Як от і я, а багатством лиш боги одні надїляють.
Лайся, а волї рукам не давай і мене не роздрочуй,
Що б я, дарма що старий, тобі пи́ки під час не заюшив
Крівю та грудей; і буде менї спокійнїйш на сїм самім
Завтра порозї, бо мислю, що ти вже не вернесся мабуть
Вдруге в палати отсї Лаертенка, царя Одиссея“.
Знов, вже розсердившись Ір, Одиссеєві так-от промовив:
„Чуєте, як цокотати гаразд сей прожора, мов справжня

Баба, стара цокотуха: провчити ёго доведеться:
Бехнуть ёго обома кулаками та вибить всї зуби
Геть к чорту з рота, як тій-от свиняцї, що́ риє в горо́дах.
Підпережись-же й виходь, хай побачать усї, як ми будем
Битись і як-то ти будеш справлятись зо мною молодшим".
Так-от обидва вони, од високих дверей недалеко,
На камяному гладенькім порозї, сердито сварились;
От Антиноєва сила сьвята, лиш почула їх сварку,
Зареготалась так щиро і се женихам всїм сказала:
„Браття! та сёго у нас ще до сеї пори не бувало!
Гарну, нема що́ й казати, забаву боги нам послали:
Странник та Ір наш заходять у сварку, і певне до бійки
Дїло дійде; так давайте-ж ми їх підцькуємо скорійше!"
Так-от сказав він, і з реготом всї з своїх місць повскакали
Та біля вдягнених драно старцїв навкруги поставали.
І Антиной Евпитенко до них так почав говорити:
„Знаєте що, женихи? Ось послухайте, що я скажу вам:
Там на кабицї печуться козиннї тельбухи ситі
Здором і кровю начинені, нам-же таки на вечерю.
Котрий із них двох поборе і видасться самим найдужчим,
Той хай іде та візьме собі тельбуха, якого схоче
Й завше ми будем того із собою за стіл садовити.
І не призволимо старцеві другому в нас старцювати".
Так-от сказав Антиной, і вподобалось всїм ёго слово;
Ім замишляючи зраду, сказав Одиссей хитромудрий:
„Милії! Важко старому в лїтах ще й прибитому лихом
На боротьбу з молодим виступати, коли-ж мене гонить
Черево прокляте битись, хоч знаю, що буду побитий.
Тільки ви всї менї пообіцяйтесь та заприсягнїться,
Що б нї один із вас, Ірові в поміч, рукою важкою
З дуру мене не ударив, бо сим він мене й переборе".
Так він сказав, і усї ёму заприсягнулись, як хтїв він.
(І як ото поклялись і клятьбу покінчили велику)
Так-от сказала їм всїм Телемахова сила сьвятая:
„Странниче! як що тебе побуджає душа твоя й серце
Сёго збороти, то з інчих Ахейцїв нїкого не бійся;
Бо тому битися с кимсь доведеться ще, хто тебе вдарить.
Я тут приймаю гостей і менї допоможуть старшини,
Як Антиной-от та і Евримах те-ж розумні обидва".
Так він сказав, і усї похвалили. Устав Лаертенко,
Оперезав срамоту, роздягнувшись, і виявив литки

Кріпкі і стегна здорові; одкрились широкії плечі,
Груди з лопату і руки жилаві; бо бачте Аѳина,
Ставши близенько, все тїло здоровим та дужчим зробила.
І женихи, як побачили все те, вельми здивувались,
А хтось із них сказав от-що, зирнувши на свого сусїду:
„Ох, буде Ір сей не-Ір, бо біду сам на себе накликав;
Бачиш, якії старий с під свитини показує стегна!“
Так говорили вони; похолонуло в Іра на серцї.
Але-ж другії взяли ёго тай роздягнули насильно;
Ір перелякавший всїм своїм тїлом дрїжав мов осика.
А Антиной ёму став докоряти і от-що промовив:
„Ну, вже тепер тобі Іре-невіро, не сьлїд би то навіть
Жити на сьвітї, коли ти дрїжиш і злякався так страшно
Сёго старого зовсїм чоловіка, прибитого лихом.
Я тобі ось-що скажу і воно таки справдиться певне:
Як що тебе сей старчук та поборе і вявиться луччим,
То запроважу тебе до Епиру на чорному човнї,
Та і продам там Ехету царю, що всїх смертних страчає,
Той тобі носа відріже і вуха тобі повтинає,
Тай срамоту чоловічу теж вирвавши кине собакам“.
Так він сказав, а у того ще гірш затряслися колїна,
Вивели на кін обох, і вони свої руки підняли
Тут Одиссей богорівний почав міркувати на двоє:
Чи то од разу торохнути так, що б і дух з нёго вийшов,
Чи тільки з ніг ёго збити, що б він простягнувсь по підлозї?
Думав-гадав і придумав, що лучче воно таки буде
Злегка ударить, що б зради ёму не вчинили Ахейцї.
От і стялись вони вдвох, і ударив у правеє плече
Ір, а той бехнув по шиї під вухо, та так, що і череп
Тріснув в тім місцї, і зараз кров дзюркнула з рота червона.
Ір, застогнавши, в пісок повалився і, сцїпивши зуби,
Совав ногами у діл; женихи то за боки аж брались,
Й зо сьміху просто вмірали. І от Одиссей того Іра,
Взявши за ногу одну, поволїк до сїней по підлозї
Аж на подвірє, і там, під барканом ёго посадивши,
Дав ёму палицю в руки, й неначе б ото вартовому;
Потім з усьмішкою став ёму речі крилаті казати:
„Тут-от сиди тепер і одганяй нам собак і свиноту,
А панувать над гостями-старцями не дуже-то квапся,
Будучи сам паршуком, що б ще гірш тобі лихо не склалось“.
Так-от сказавши, надїв через плечі погану торбину

Всю у дірках, а замісць ремінця мотузок одбувався.
Потім пішов та і сїв собі знов на порозї, а гостї,
Смачно сьміючись, ёго почали вихваляти й сказали:
„Хай тобі, старче, дарує Зевес і безсмертнії боги
Інчі чого тільки хочеш і що твому серцю єсть мило,
Що ти с прожори негідного вибив охоту чвала́ти
По людях, скоро, бач, ми ёго човном в Епір запровадим
Тай продамо там Ехету царю, що́ всїх смертних страчає".
Так-от сказали, і радий похвалї тій був Лаертенко.
Тут Антиной, взявши з ми́си, подав ёму тельбух здоровий,
Здором і кровю начинений, а Амфином принїс хлїба
В кошику два бохонцї і поклав їх перед Одиссеєм,
І золотою почав ёго чаркою поздоровляти:
„Будь здоров, странниче батьку! нехай тобі д' нинї й до віку
Щастя й богацтво, а ти пак тепер такий бідний, нещасний".
І у одвіт ёму так-от мовляв Одиссей хитромудрий:
„Ти, Амфиноме, здаєсся менї і розумним і добрим;
Та від такого-ж і батька родивсь, а я чув, що твій батько
Нис Дулїхієць, і знатного роду і дуже заможний.
То-ж то од него ти й, кажуть, родивсь таким щирим, прихильним,
І ради сёго скажу тобі ось-що, й мене ти послухай:
Що тільки плодить земля, чи жива то єсть твар чи билина,
Завше між тим геть усїм чоловік буде самий нїкчемний,
Правда надїється він, що біди не зазна́є нїколи,
Поки добром ще боги надїляють і сили ще служать;
А як ото вже нещастєм і боги блаженні скарають,
То хоч не хтїв би, а мусиш все те переносити мовчки.
Так, бачиш, ми земнороднії люде вже звикли терпіти
Все, що Зевес посилає, отець і людей і безсмертних.
Отже і я колись був чоловіком багатим, поважним,
Часто робив необачно в надїї на силу й одвагу
Та і на батька вповаючи і на братів своїх рідних,
От через те-ж то нїкому не сьлїд беззаконником бути,
Але покірно приймати все те, що боги надали нам,
Бачу, якії безпутства отут женихи виробляють,
Все господарство збавляючи та зневажаючи жінку
Того, который, — скажу-от — не довго од другів і рідного краю
Буде баритися: він вже тут близько. Як би б тебе демон
Звідси та вивів до дому, що б ти не зустрінувся навіть
З ним, як-ото він повернеться в милую рідную землю,
Бо не без крові зустрінуться з ним женихи, не без крові,

І розійдуться з ним, як він під рідную стелю вже вступуть".
Так-от сказавши, він чарку підняв, і вчинивши офіру,
Випив вина і оддав назад чарку народній старшині.
Взяв Амфином тай пішов, головою киваючи сумно,
Бо, мабуть, серце ёму віщувало біду неминучу.
Тільки він долї не втїк, бо ёго привязала Аѳина,
Що б од руки Телемаха і спісом того був убитий
Й сїв Амфином впять на тому креселку, с котрого піднявсь був.
Тут синёока богиня Аѳина вложила у душу
Мудрій жонї Пенелопі, дочцї Ікарія, явитись
Між женихами й собою ще гірше їх роздратувати
Серце й почесною стати перед чоловіком і сином.
Для женихів іще більш нїж до сеї пори то бувало.
І засьміявшись нї с чого, вона Евриномі сказала:
„Серце неволить мене, — чого ще не бувало і досї, —
До женихів піти, хоч осоружні вони менї дуже;
Синові слово сказати, що лучче воно таки буде,
Що б з загордящими він женихами не дуже водився,
Котрі говорять одно, а на серцї в них друге, недобре".
І Евринома на се у одвіт Пенелопі сказала:
„Все отсе ти, моє серденько миле, до ладу говориш;
Йди-ж-от і синові все роскажи, не втаївши нїчого;
Тільки-но перше умийся і щоки натри манією,
Бо не годиться з заплаканим видом туди появлятись
А сумувати раз-в-раз вже й зовсїм не розумнеє дїло:
В тебе-ж і син вже великий, такий, як сама ти просила
Богів безсмертних, що б швидче ёго бородатим побачить.
Знов Евримомі в одвіт Пенелопа премудра сказала.
„Ох, Евриномо, про се вже менї й не кажи, що б я стала
Купелї брати й лице манією своє натирати.
Бо всю красу мою боги, Олимпські владики згубили
З самої тої хвилини, як мій сїв на човни глибокі.
Йди-но та кликни менї Автоною і Іпподамію,
Хай лиш зо мною обидві ідуть вони в нижнї покої:
До чоловіків сама я одна не піду, бо соромлюсь".
Так-от сказала вона, і стара вийшла хутко з сьвітлицї
Волю вявить покоєвкам царицї й обох їх привести.
А синёока Аѳина тим часом придумала інше:
Кріпкого сина наслала вона на дочку Ікарія,
І та заснула схилившись на мягке кріселко: сустави
Всї в нїй неначе б замерли; тимчасом богиня Аѳина

Божі дари їй дала, що б на ню дивувались Ахейці,
Дивною спершу красою лице її гарно здобила.
Божою тою красою, якою Венера Китерська *)
Сяє було, як с Харитами водить танок веселенький,
Й станом вона стала вища, і постать була огрядніїша,
А що вже біла то навіть білїйш од слонової кості.
Все те зробивши, богиня з богинь на Олимп одлетїла;
Скоро ввійшли й білорукії дві покоєвки в сьвітлицю
С криком, і сонну царицю покинув у крок сон солодкий
Очі і щоки с просоня потерла вона і сказала:
„Ох, та який-же солодкий зморив мене сон та легенький,
Хай би менї таку й смерть Артеміда легеньку послала
Зараз, тепер-таки, що б вже я більше не нудилась сьвітом,
Не коротала б і віку у тузї по милому мужу,
Котрий дотепами й хистом од всїх видавався Ахейців".
Так-от сказавши, спустилася з верхнїх у нижнї покої,
І не одна, в купі з нею спустились і дві покоєвки.
До женихів у сьвітлицю ввійшовши, жона богорівна
Біля стовпа, що мережану стелю держав, зупинилась,
Щоки закривши густою наміткою з веби тонкої,
А покоєвки по правую руч і по лївую стали.
У женихів затримтїли колїна і хіттю їх дух роспалився:
Всїм заразом захотїлося з нею на ліжко покластись.
Та-ж почала говорить Телемахові, милому сину:
„Сину! нема в тебе, бачу, ні розуму вже ані хиби:
Більше ти тямив і лїпше судив ти, дитиною бувши;
А от тепер, як вже виріс і лїт парубочих доходиш,
І як сказав би чужий чоловік, навіть глянувши тільки
І на красу і на зріст, що ти пáросток славного роду, —
В тебе нема, як кажý я, ні розуму вже, ані хиби.
Дїло зовсїм нестатечне сегодня в палатах зробилось:
Ти допустив, що б отсей чужестранець та був так побитий
Сам розміркуй ти, коли вже-от странник у нашому домі
Нишком сидючи, ні за що, ні про що, та витерпіть стільки
Гріх тобі сину од бога та і від людей буде сором".
Їй Телемах засоромлений дуже, на сеє одвітив:
„Матїнко рідна! не ремствую я на сей докір твій щирий;
Я своїм розумом все розумію і добре все тямлю,

*) Κυθέρεα од острова Κύθηρα, тепер Черигo, де був храм Венери або Афродіти.

Що хороше і що овсїм негоже; а досї, то правда,
Був я дитина. Але-ж і тепер ще не все кебетую,
Бо отсї гостї мене обуряють по своєму кожний:
Всї вони мислять недобре й нїхто з них менї не підмога.
Бійка між Іром і странником не женихами вчинилась,
І неповинні вони: виноват у сїм дїлї хтось вищий.
О, як би дали-то бо́ги — Зевес, Аполлон і Аѳина,
Що б так тепер женихи теж сидїли у наших палатах,
Звісивши голови й добре побитії, чи на подвірьї
Чи у сьвітлицях, що б їм були поперебивані ребра,
Як-от тепер і той Ір сидить там під барканом на дворі,
Звісивши голову, знївечений і на пяного схожий,
Так, що не може нї прямо стояти, нї рушить ногами,
Що б от до дому піти — розійшовся по всїх геть суставах".
Так Телемах с Пенелопою бесїду вів потихеньку.
До Пенелопи тодї Евримах так почав говорити:
„Ікаріївно, премудра жоно, Пенелопо царице!
Як би тебе та побачили всї Іасийські Аргосьцї*)
Більше б у двоє збіралось би тут женихів в твоїм домі
Зранку на бенкет, бо ти між жінками всїма видаєсся
Видом своїм та і станом, тай розумом певним, дотепним".
І у одвіт ёму так Пенелопа премудра сказала:
„Де там вже тая краса, Евримаху! її загубили
Боги безсмертні с тієї пори, як Аргивцї поплили
В Трою, а з ними і мій чоловік, Одиссей мій жаданий.
Як би то він повернувсь та життя мого став охраняти,
Більше б я мала шаноби і слави тай все було б лучче.
Ниньки-ж я мучусь, бо горя багато наддав менї демон.
Він як-ото одпливав, покидаючи рідною землю,
Взявши за правую руку мене, говорив менї от-що:
Жінко! не думаю я, що б одважнії наші Ахейцї
Всї до одного с під Трої щасливо назад повернулись,
Бо, як говорять, Троянцї то сьміливі люде, завзяті:
Списами кидають метко і з луків стреляють не згірше,
А що вже їздить на конях такії метцї, що в хвилину
Так тобі і порішать, хоча б бій був який там завзятий.
Тим то й не знаю. чи бог мене винесе, чи, мо', загину
Там такі в Трої, а тутки вже ти обо всїм попіклуйся.

---

*) ἀν' Ἴασον Ἄργος Ἀχαϊοι — Ахейцї з Аргоса Іасийського, або просто с Пелопонеза.

Не забувай панотця та і матїр шануй у палатах
Як і тепер, а без мене пильнуй їх обох іще більше.
А коли сина побачиш уже на порі, з бородою,
То виходь заміж за кого там схочеш, покинувши дім свій".
„Так-ото він говорив, і тепер-от збувається все те
Прийде і ніч, коли бідну мене та нещасну спіткає
Те ненавистне весїлля, бо Зевс одібрав в мене щасттє.
Ще-ж менї й от яке страшнеє горе рве душу і серце:
Перше колись-то у всїх женихів не та справа бувала,
Котрі було сперечáлися, чи́ то за знатную жінку,
Чи за дочку багача: сперечались оден перед другим
Дрібну скотину свою тай биків теж своїх приганяли
Задля подружок на бенкет, і щедрі несли подарунки,
А не збавляли чужого добра без пуття та безкарно".
Так говорила вона і зрадїв Одиссей богорівний,
Що й подарунків бажала од них і мягкими словами
Їх улещала, а в серцї зовсїм інші думки кохає.
Знов Пенелопі почав Антиной Евпитенко казати:
„Ікаріївно, премудра жоно, Пенелопо царице!
Всї подарунки, які б хто з Ахейців захтїв тут принести,
Треба принять, бо не добре й не сьлїд відвабляти данину.
Ми-ж відсїля нї до дому не підем, анї куди инде,
Поки ти заміж не вийдеш за того з Ахейців, хто луччий":
Так говорив Антиной, і вподобалось всїм єго слово.
От і послали вони, кожний джуру свого, подарунки
Зносити; і Антиноєві джура принїс завивало
Довге, хороше, гаптоване, що байбараком зоветься;
Спряжок дванадцять на нему було золотих все з гачками.
А Евримахові низку коралїв блискучих принесли,
Золотом сяли вони і бурштином, ненече от сонце.
Евридамантови пару ковтків двоє джурів принесли,
В кожнім по три каміньцї ожинистих, як зорі блискучих.
А од Пизандера Полїкторенка, царя, теж коралї
Джура принїс, й коралї чудові й вельми дорогії.
Та і всї другі Ахейцї принесли цїнні подарунки.
Потім жона богорівна пішла в свою верхню сьвітлицю,
І покоєвки за нею понесли ті всї подарунки.
А женихи собі знов почали звеселять своє серце
Плясами й сьпівами й ждали, поки ото вечір наступить.
І, як ото забавлялись вони, наступив темний вечір.
Зараз поставили три задля сьвітла кабицї в покоях,

Дров положили дрібненько наколотих гострою міддю,
Здавна просушених, дуже палких, і ті дрóва скалками
Переложили сосновими; мусїли завше по черзї
Тутки рабинї скалки підкладати, що б сьвітло не гасло.
От Одиссей хитромудрий, рабинь спостерігши, сказав їм:
„Ну, ви рабинї царя Одиссея, котрий забарився
Довго так десь на чужинї! ідїть у сьвітлицю царицї
Та вкупі з нею прядїть там на кужелях нитки тоненькі
І розважайте її, або мички чешіте вовняні;
А вже оттут, для гостей буду сам я піддержувать сьвітло.
Хоч би вони до самої півночі схотїли сидїти,
То мене не переможуть, з нуждою давно я спізнався".
Зареготали рабинї, зиркнувши одна на другую.
І почала докоряти ёму краснощока Меланто,
Котру на сьвіт родив Долїй, а виховала Пенелопа,
Пестила мов свою рідну і навіть цяцьки купувала.
Але негідниця жалощів до Пенелопи не мала,
Тільки-от завш з Евримахом казилась та ґедзи пускала.
Ся-то й давай Одиссея корити лайкими словами:
„Ах ти старчук непотрібний! дурний ти, дурний, але хитрий:
Ти-от не хочеш іти, як і сьлїд, ночувати у кузню,
Або у коршму де-небудь, а тут підпускаєш баляси.
Зух ти великий перед женихами і сорому в тебе
Навіть нї крихти: вино тобі памороки геть забило,
А може ти і родився на сьвіт, нїсенїтницю верзти.
Чи дереш носа, що Іра-ото поборов волоцюгу?
Ой, схаменись, бо знайдеться тут хто-небудь луччий од Іра,
Трахне тебе кулачиськами по голові і геть к бісу
Викине з дому за двір, пику кровю тобі заюшивши".
А Одиссей, позиркнувши спідлобя, до неї промовив:
„Стій-же! поскаржуся я Телемахові, суко, на тебе,
Щó ти сказала, нехай тобі добре боки полатає".
Так він сказав, і жінки од сих слів ёго перелякались.
Кожную трясця напала, й од жаху вони із покоїв
Миттю побігли, бо думали, що він поскаржиться й справдї.
Той-же стояв собі біля кабиць та підкладував дрова,
На женихів позираючи пильно, а сам собі в думцї
Все те обдумував, що незабаром і склалося справдї.
А женихам загордящим Аѳина зовсїм не давала
Вдержуватись од дразливої кривди, що б тим іще більше
Ремсти і пімсти що раз набиралось в душі Лаертенка.

От Евримах Полїбенко почав женихам говорити,
Все з Одиссея глузуючи й дуже сьмішив товариство.
„Слухайте ви, женихи браві, славної вельми царицї,
Що б я вам виявив все, що велить менї серце сказати.
Сей чоловік не без волї богів появився в сїм домі,
Не од скалок таке сьвітло велике іде, а од нёго
І од ёго голови, бо вся лиса вона, як колїно".
І обернувшися до Одиссея, почав глузувати:
„Слухай-но! може б хотїв ти у мене за наймита стати?
Я б тебе взяв і поклав би на рік тобі добрую плату;
Ти б-от збірав в чагарах менї терен для плоту й високі
Верби садив би, а я тобі в волю харчів доставляв би;
Дав би тобі і одежину та й постолів зо дві пари.
Але, бач, ти не привик до роботи і певно не схочеш
Дїла глядїть: тобі б тільки-но вештатись завше по людях
Та жебрувати, що б було чим пузо напхать ненаситне".
І у одвіт ёму от-що сказав Одиссей хитромудрий:
„Ге, як би-от межи нами спереча зайшла об роботї
Лїтом, або і весною, коли-от днї довгі бувають,
У косовицю, та мав би я добрую косу гнучкую,
Та що б і ти мав такую-ж, і ми за роботу взялися
Зранку голодні до самого вечера на сїножатї;
А то як би і биків запрягти полових круторогих
Двох самих луччих, которі у волю трави напаслися
Рівної сили обох і обох до роботи звичайних,
Що б-ото виорать поле яке, цїлину в штири морґи.
О, ти побачив би, як би я в крок зборождив теє поле;
Або, як би Кронїенко нагнав нам войну звідки-небудь,
Хоч і сегодня, та мав би я щит і довженні два списи
Та і шишак мідяний, що б на лобі сидїв менї добре,
То ти побачив би, як я в самперед пустився б у сїчу,
І не колов би мене задаремне тим черевом клятим,
Що-ж! коли дуже глузуєш ти, й перемогти тебе трудно,
Ти удаєш з себе сильного й надто могучого тим лиш,
Що завше водився з людом мізерним, несьміливим овсїм,
А як прийде Одиссей, як достанеться в рідную землю,
То за-для тебе одного сї двері, хочай пак широкі,
Вузькими стануть, як будеш без огляду звідси втїкати".
Так він сказав, і розсердився знов Евримах та ще гірше,
І позиркнувши спідлобя, почав такі речі казати:
„Стій-же негіднику: вилїзе боком тобі отсе слово!

„Зух ти великий перед женихами, і сорому в тебе
„Навіть нї крихти: вино тобі памороки геть забило,
„А може ти і родився на сьвіт, нїсенїтницю б верзти?
„Чи дереш носа, що Іра ото поборов волоцюгу?“
Так — от сказавши, стільця ухопив, що б жбурнуть в Одиссея;
Та Одиссей, бач, од ляку пригнувсь до колїн Амфинома
Дулїхіосьця, і трахнув стілець виночерпія сильне
В правую руку: тут з брязком черпак покотивсь по підлозї,
А виночерпій то навзнак як сніп повалившись, застогнавши.
Галас великий тогдї підняли женихи у покоях,
А хтось із них сказав от-що, зиркнувши на свого сусїду:
„Ех, як би був сей нищук волоцюга та здохнув де-інде
„Перш, нїж прийти сюди, не наробив би нам бешкету стільки;
„Се-ж — от приходиться нам за старцїв сперечатись і бенкет
Шкереберть піде, бо бенкетом Пакость одна верховодить“.
Тут уже заговорила сьвята Телемахова сила:
„Ви навісні, показились і навіть уже не таїте,
„Що і нажерлись і поупивались, цькує вас на бійку
„Дідько якийсь-то. Забавились гарно, ну йдїть-же до дому
„Спати, хто хоче: я не виганяю із дому нїкого“.
Так він сказав, і замовкли усї, мов води в рот набрали,
Та дивувалися на Телемахові сьміливі речі.
Трохи вже згодом піднявсь Амфином і почав говорити
(Славний син Ниса, царя вельми мудрого, Аретієнка):
„Браття! нїхто-ж пак не гнївається на правдивеє слово
„І у одвіт за се самеє прикрих річей не говорять;
„Так не гонїть-же старого і не досаждайте нїкому
„Із челядинцїв, котрі суть в палатах царя Одиссея.
„Лучче нехай виночерпій вина у чарки нам нацїдить,
„І ми, вчинивши офіру, підем собі спати до дому;
„Сёго-ж старого покинем в палатах отсих Одиссея,
„Що б Телемах піклувався об нїм, бо він гість ёго дому“.
Так він сказав, і вподобилось всїм женихам ёго слово.
Зараз у кухві розбавив вина задля них звістник Мулій
Дулїхіонський, — ще змалку він джурою був Амфинома, —
Поналивав у чарки і обнїс всїх підряд; ті-ж, офіру
Богам блаженним вчинивши, самі почали частуватись.
І як скінчили офіру, та випили, скільки хотїв хто,
Порозпрощались, і кожний пішов до своєї господи.

Одиссеї Т.

ПІСНЯ ДЕВЯТЬНАДЦЯТА.

Бесїда Одиссея с Пенелопою Евриклея пізнає Одиссея.

А Одиссей богорівний зоставсь у тих самих покоях;
Вкупі з Аѳиною смерть женихам замишляючи люту,
Й зараз почав Телемахові речі крилаті казати:
„Треба тепер, Телемаше, сховати всю лицарську броню,
„А женихам, як зачнуть вони в тебе цїкаво питати,
„Нащо се ти заховав? тра мягкими словами сказати,
„Що, пак, од диму її поховав, бо не тою вже стала
„Броня, якою лишив Одиссей, од'їзжаючи в Трою:
„Пилом припала, поржавіла вся й почорнїла з окола
„Тай ще до того найбільш, — то мене якийсь бог надоумив —
„Що б часом ви, повпивавшись та сварку піднявши між себе,
„Не покалїчились, не осоромили б бенкету, дому
„Й сватання те-ж, бо залїзо-кортячка: само тебе тягне!“
Так він сказав; Телемах покорився слову милого батька
Й мамку свою Евриклею покликавши, так їй промовив:
„Мамко! іди та задерж менї всїх геть жінок у сьвітлицях,
„Поки-от я у ванькір повиношу усю отсю броню
„Батькову, котра без догляду тут так псується од диму:
„Ниньки-ж от хочу сховати, що б копоть на ню не сїдала“.
І ёму мамка на се, Евриклея шановна, сказала:
„Час би давно вже тобі, моє серденько, взятись за розум,
„Що б доглядати і дому й хозяйством усїм заправляти.
„Тільки тривай лишень, хто-ж тепер буде вам тутки сьвітити,
„Ти-ж отсе не позволяєш жінкам, що б прийшли та сьвітили“.
І Телемах вельми мудрий на се Евриклеї одвітив:
„Хто? отсей странник! без дїла у мене не буде сидїти

„Й харч задаремне збавлять менї, хто б і звідкіль не прийшов би“.
Так от сказав він і стало безкрилим для неї се слово *).
Зараз-ото вона позапирала всї двері в сьвітлицях,
І Одиссей з любим сином своїм Телемахом взялися
Геть все виносити: і шишаки, і щити пуповиді,
Й гострії списи; а їм от Паллада Аѳина, богиня,
Сьвїт золотим лїхтаром своїм ясний дивовне робила.
От Телемах здивувавшись почав говорити до батька:
„Батечку! чудо велике у нас, як я бачу, твориться:
„Стїни геть скрізь по сьвітлицях усїх і мережані гарно
„Сволоки, стеля соснова й стовпи камянії високі, —
„Все так і бє в вічі сьвітом, неначе б вогнем запалив хто,
„Мабуть тут бог якийсь є с тих, що небом широким владїють.“
І у одвіт ёму так-от сказав Одиссей хитромудрий:
„Цить! не давай свому розуму волї й не дуже допитуйсь:
„Вся отся справа єсть дїло богів, що Олимпом владїють.
„Лучче іди та лягай собі спати, а я тут зостанусь
„Підстерегати рабинь та і матїр твою-от розбуркать.
„Певно вона, що все плаче, про все мене буде питати“.
Так він сказав; Телемах покорився і вийшов з сьвітлицї
Спати в ванькір, де соснові скалки на кабицї палали,
Де спочивав він і перше, як сон було найде на нёго;
Тут-ото лїг він на постїль і спав до самої зірницї.
А Одиссей богорівний зостався в тім самім покою,
Вкупї з Аѳиною смерть женихам замишляючи люту.
Вийшла з сьвїтлицї своєї премудра жона Пенелопа,
Наче б сама-от Діяна, або золота Афродита.
Біля кріселка, де сїла вона, роспалили кабицю;
Сріблом мережане було кріселко й слоновою кісттю;
Майстер Ікмалїй зробив те кріселко, і стільчик під ноги
Вправив до нёго, оббивши мягеньким овечим кожушком.
Тут-то і сила, прийшовши, премудра жона Пенелопа.
І білорукі рабинї прийшли із своєї кімнати
Тай почали прибирати і хлїб, і столи, і килїшки,
Которими пили, ото женихи, і все дру́ге начиння.
Попіл с кабиць позгортали на землю і дров на кабицї
Нових наклали, що б то і сьвітило і що б було тепло.
Тут знов у другий раз на Одиссея напалась Меланто!
„Старче! а ти ще і досї тут, що б не давать нам покою?

*) гл. пісню Р. 57.

„Навіть і ніччю: ти мислиш жінок-ото підстерегати?
„Слухай-но ти, шолудивий, наївся ти вволю і випив;
„Геть-же скорійш відсїля, а то так і жбурну головнею.“
І, позиркнувши спід лоба, сказав Одиссей хитромудрий:
„Хай тобі біс! причепилась-ото, як оса неодвязна.
„Чи тобі злість, що брудний я і драна у мене одежа,
„Чи що жебрую по людях? нужда мене к тому неволить:
„Нищі однакові всюди — голодні, і голі, і босі.
„Й я-пак колись проживав між людьми у багатому домі,
„Те-ж був щасливим, заможним і часто давав неімущим,
„Всякому, хто б він не був і чого б не прийшов попросити;
„Було у мене тьма тьмуща рабів та і іншого всего,
„Чим-ото люде щасливо живуть і багатими звуться.
„Що-ж? коли Зевс Кронїон все забрав, то така ёго воля.
„От, через те-ж то і ти, необачна, не дуже впевняйся:
„Стратиш і ти всю красу свою, котрою так видаєсся
„Межи жінками тепер; зненавидить тебе й господиня
„Тай Одиссей пак прибуде, бо ще не пропала надїя.
„А коли він де загинув, й не вернеться більше до дому,
„То в домі єсть ёго син Телемах, котрий з божої ласки
„Виріс такий вже великий: з жінок челядинок і жадна
„Примх не сховає од нёго своїх, бо він вже не дитина“.
Так говорив він, і чула все те Пенелопа премудра;
На покоївку напала вона і сердито сказала:
„Завше ти, злючая суко, така язиката; я бачу
„Всї твої справи, зза них ти колись накладеш головою.
„Все отсе добре ти знала, бо чула од мене самої,
„Що я сама сего странника мала в сьвітлицї спитати
„Про чоловіка, бо завше і дуже за ним побиваюсь“.
І обернувшись до клюшницї, до Евриноми, сказала:
„Дай-но сюди, Евриномо, стільця нам з мягеньким кожушком,
„Що б отсей странник, присївши, сказав, де бував і що бачив
„Та і мене що б послухав: я хочу ёго роспитати“.
Так-от сказала; і клюшниця зараз стілець принесла їй
Тесаний гарно й застелений зверху кожушком мягеньким.
Сїв бідолашний на тому стільцї Одиссей богорівний.
Першою заговорила сама Пенелопа премудра:
„Ну, старий странниче! спершу сама я тебе запитаю:
„Що за людина єси? звідкіля? де твій го́род, родина?“
І у одвіт їй на сеє сказав Одиссей хитромудрий:
„Жено! не може нїхто в цїлім сьвітї с тобою змагатись;

„Слава твоя й до широкого неба уже досягає,
„Мов би якого царя безпорочного: богобоящий
„І над великим могучно царуючи царством, він завше
„Правого суду пильнує; у царстві ёго земля чорна
„Родить пшеницю й ячмінь, кишать дерева овочом всяким,
„Плодиться добра скотина, а море аж стогне од риби, —
„Все то з управи хорошої, — й добре живеться усїм там.
„Тим-то й мене тепер ти в своїм домі питай об чім хочеш,
„Та не нагадуй менї про родину й про рідную землю,
„Що б, спомянувши, ще більше менї нї наповнила серця
„Жалощами: я й без сёго вже досить наохавсь; негоже,
„Сидючи в домі чужому, все охати та голосити;
„А сумувати раз-в-раз вже й зовсїм нерозумнеє дїло;
„Що б не здосадувавсь хто с челядинок, або і сама ти,
„Та й зацокоче: „Залляв собі сьлїпи та с пяну і плаче“.
І у одвїт ёму так Пенелопа премудра сказала:
„Странниче! стан мій, лице та й красу мою всю загубили
„Боги блаженні с тієї пори, як Аргівцї поплили
„В Трою, а з ними і мій чоловік, Одиссей мій жаданий.
„Як би то він повернувсь та життя мого став боронити,
„Більше б я мала почоту і слави, тай все б було лучче.
„Ниньки-ж я мучусь, бо горя багато наддав менї демон
[„Скільки по осторовах тут навкруги є правителїв славних,
„В Дулїхіосї, у Самі, в Закинтї, порослому лїсом,
„Та скільки їх набереться і в самій Ітацї гористій,
„Всї мене заміж прохають за себе й добро моє нищуть]
„Але менї так байдуже, чи гість хто, чи просить защити;
„Я не вважаю й на звістників, котрих народ так шанує.
„Я тільки за Одиссеєм вбиваюсь і серденьком нужу.
„Ті-от з весїллям спішать, а я хитрощї їм витворяю.
„Демон мене надоумив, що б виткати-от покривало.
„Кросна великі в сьвітлицї поставивши, я стала ткати
„Довгу намітку тонку, а їм всїм то я от-що сказала:
„Хлопцї, мої женихи! Вже помер Одиссей богорівний;
„Ви підождїть поспішати з весїллєм, аж поки намітку
„Я поскінчу, що б основа моя не пропала задаром.
„Сяя намітка — Лаерту старому на смерть покривало,
„Смерть бо с косою стоїть невгамуща над лицаром славним,
„Що б Ахеянки по людях мене не змогли попрікнути,
„Що-от багатий та без покривала полїг в домовину.
„Так я усїм їм сказала, й вони всї повірили слову.

„От я по дню завше ткала, а ніччю всю тую основу,
„Скалку собі засьвітивши, до нитки раз-в-раз роспускала
„Цїлих три роки Ахейців я так облещала й водила.
„А як пішов рік четвертий і осїнь ото наступила
(„Місяців пак вже багато минуло, а днїв то ще більше),
„То от тодї мене через рабинь, через сук тих невірних,
„І запопали, прийшовши і галас всї разом підняли.
„Так я зробила по нуждї, бо шлюбу зовсїм не бажала
„А вже тепер утекти од весїлля не можу й другого
„Способу не приберу, а тут батько та мати неволять
„Заміж піти, та і синові не до вподоби; буркоче:
„Бачить як гине добро; а тепер він в таких уже лїтах,
„Що може править хозяйством, і Зевс ёму славу сплитає.
„Так-то. А ти от скажи про родину свою, звідкіля ти,
„Вже-ж не із дуба ти виріс сьвяченого та й не із скелї".

І у одвїт їй на сеє сказав Одиссей хитромудрий:

„Жоно шановна, дружино царя Одиссей-Лаертенка!
„Не перестанеш отсе ти мене про родину питати?
„Я і скажу тобі, хоч додаси менї смутку й зітхання
„Більш, нїж тепер-от я маю, така бачиш, завше вже справа,
„Як чоловік на чужинї забариться років на стільки,
„Скільки і я от скитаюсь по людях з бідою та з лихом.
„Та вже-ж нехай: роскажу тобі все, про що знати бажаєш.
„Крит єсть такая земля, посередині темного моря,
„Гарна, плодюча, криниць там багато і рік, а людей в нїй
„Не перелїчиш, живуть в городах, котрих девять десятків.
„Різна одна од другої там мова людей: єсть Ахейцї,
„Великодушнії Етеокрити, Кидоньцї, Дорийцї
„На три колїна роздїлені і богорівні Пелазги.
„Го́род великий в них є і зоветься Кносо́мом, і Минос
„Девять там лїт царював вже, великого Зевса коханець,
„Батько моєго те-ж батька, могучного Девкалїона.
„Девкалїон родив двох нас — мене й царя Ідоменея
„Ідоменей з Атрієнками вкупі на човнах загнутих
„В Трою поїхав широку, моє-ж імя славнеє Етон;
„Я є од нёго молодший, а він от і старший і дужчий.
„Там я й побачив, ото Одиссея й мінявсь з ним гостинцем.
„Бо аж до Криту пригнала ёго сила вітра бурхлива,
„Як він у Трою ще плив та зблудився при шпилю Малїї,

„Й човна спинив у Амнисї, де от Іліттії*) печера,
„В пристанї дуже поганій, на силу що втїк хуртовини.
„Зараз, у го́род прийшовши, спитав він про Ідоменея,
„Бо, — говорив, — то мій давний приятель і дуже шановний.
„А вже десятая чи одинадцята була зірниця,
„Як той на човнах загнутих поїхав у Трою широку.
„От, я в палати царя ёго ввів і гостив таки добре:
„Почастував щиро всїм тим, що тільки було на припасї.
„Тай товариству ёго, котре вкупі із ним от прибуло,
„Я по хатах назбирав сухарів і муки і смачного
„Девять барилків вина; звелїв різать биків задля їжи
„Днїв, памятаю, дванадцять у нас гостювали Ахейцї:
„Вітер Борей їх задержував, котрий дув так, що й на суші
„Вдержатись трудно було на ногах: якийсь демон сердитий
„Ним заправляв. Вітер спав у два тижнї й вони поплили-от".
Брехень багато таки говорив він на правду похожих,
А тая, слухаючи, лила слёзи і танула тїлом.
Як-ото снїг ростає на горах на високих, шпилястих,
Що понаносить Зефір, а пісьля ёго Евр розогріє,
І од поталого снїгу повнїють текучії річки;
Так само танули щоки в той час від плачу в Пенелопи
По чоловіку, котрий сидїв тут-же. Дивитись на слёзи
Жінчині сумно було Одиссею: ёму було жалко
Очі ёму стали рогом, або як твердеє залїзо:
Анї зморгнуть пак у віках, він втримував слёзи навмисне.
От, як наплакалась досить вона та і наголосилась,
Зараз такії слова Одиссеєві стала казати:
„Ну, тепер от-що: я думаю пробу зробить над тобою,
„Чи то пак правда, що ти з богорівним усїм товариством
„Там у палатах приймав чоловіка мого, як говориш.
„Ну, роскажи-ж-от, в якую зодягнений був він одежу
„Сам таки, та і товариші, що з ним туди приїздили".
І у одвіт їй на сеє сказав Одиссей хитромудрий:
„Так воно; але-ж подумай, коли то все дїялось; трудно
„Все пригадать, росказати: тому тепер рік вже двадцятий,
„Як чоловік твій поїхав звідтіль, із моєї отчизни.
„Але дарма: роскажу так, як розум мій припамятає.
„На Одиссею жупан був двійний волохатий срібнястий
„Застїбка була на нїм золотая пришита з гачками

*) Εἰλείθυια — дочка Зевеса і Гери, богиня родільниць.

„Те-ж золотими двійними; на полах таке мережанне:
„В лапах передніх собака держала мале оленятко
„Й гризла зубами; на те мережанне усї задивлялись,
„Що золоті та вдавали так дїйстно: собака оленя
„Грузла й душила, а той, вириваючись, лапами дриґав.
„Далї на нёму хитон я примітив с такої тонкої
„Пряжі, нїби с цибулевої зроблений був він шкарлупи,
„Дуже мягкий і такий тобі білий, що блискав, як сонце
„Часто жінки на хитон той приходили подивуватись.
„Тільки скажу тобі от-що, а ти заприміть собі добре:
„Я не довідався — чи Одиссей ту одежу мав з дому,
„Чи, мо', с товариством хто ёму дав як на човнї він їхав,
„Чи який-небудь приятель, було бо таки в Одиссея
„Сила приятелїв, як нї у кого другого з Ахейцїв.
„Дав ёму й я: мідну шаблю і довгий хитон аж по пяти
„Та і жупан те-ж двійний дарував ёму, гарний срібнястий
„Й випровадив у дорогу с почотом на доброму човнї.
„З ним приїздив ще і звістник, од него був трохи молодший.
„Я роскажу тобі зараз, яким був із себе той звістник:
„В плечах горбатий, брунявий з лиця, с кудерчавим волоссям.
„Імя ёму Евриват, поважав Одиссей ёго більше
„Над всїх товаришів других, бо той був однаких з ним мислей."
Так він сказав і розбуркав ще гірш до плачу в нїй охоту,
Бо Одиссей пороскazував їй геть всї певні прикмети.
І от тодї, як наплакалась досить та наголосилась,
Заговорила до нёго в одвіт вже такими словами:
„Ну, вже тепер-ото, странниче, хоч доси був ти і бідним,
„Будеш в сьвітлицях моїх ти і милим і завше в почотї,
„Тую одежу ёму я сама дала, котру ти бачив,
„Гарно зложивши і застїбку тую нашила блискучу,
„Що б за здобу ёму була. Єго вже менї не діждатись,
„Що б повернувся до дому у милую рідную землю.
„Ох, у недобрий-же час Одиссей сїв на човна прудкого
„Та і поплив подивитись на Трою оту ненависну!"
І у одвіт їй на сеє сказав Одиссей хитромудрий:
„Жоно, дружино шановна царя Одиссей-Лаертенка!
„Годї тобі вже губити красу свою, годї вялити
„Й серце риданнєм; але-ж попрікать тебе-нї, боронь боже!
„Бо за яким би то другим загинувшим жінка б вбивалась
„Мужем законним, с котрим у любові і дїток сплодила,
„Як-от не за Одиссеєм, щó богам небесним лиш рівня?

„Ну перестань-же ридати та речі моєї послухай:
„Я достоменно роскажу тобі, не втаю нїже йоти,
„Що-от почути прийшлось менї про возворот Одиссея:
„Жив він і близько відсїль в сторонї плодовитій Теспротів.
„Дуже великі богацтва й цїннїї везе він з собою,
„Що назбірав скрізь по людях; втеряв він товаришів милих
„С човном укупі прудким серед темного моря,
„Як-от з Тринакії плив ще, розсердились боги на нёго
„Зевс та і Гелїос, що-от товариші вбили й поїли
„Сему биків, і загинули всї у хвилястому морі;
„А самого филя викинула вкупі с килем на берег
„В землю Феаків, котрії родиною близькі з богами.
„Сї-то ёму наче богу якому почот учинили,
„Всїм надїлили і випровадить самі хтїли до дому
„В добрім здорові, як сьлїд і давно Одиссей уже був би
„Тут на Ітацї, коли-ж, бач вигоднїйш ёму показалось,
„Скрізь геть по землях блукати і всякі богацтва збирати,
„А Одиссей знав богацтвам цїну над усїх людей смертних,
„І нїхто в сьвітї в сїм дїлї не міг би з ним посперечатись.
„Так-от принаймнїй казав менї Фидон, владика Теспротів,
„Він менї сам за офірою, випроважаючи, клявся,
„Що вже і човна вони оснастили й готові вже люде,
„Що Одиссея провадити мають у рідную землю
„А мене перше одправив від себе, бо човен Теспротський
„Саме тодї і виходив у Дулїхіон по пшеницю,
„Він і багацтва показував, що Одиссеєм надбано:
„Стане їх певне й для правнуків навіть в десятім колїнї.
„Все те на схованку там Одиссей у палатах зоставив.
„Сам-же, казали, в Додону поїхав, що б там запитати
„Зевса й під дубом сьвяченим Зевесову волю почути,
„Як ёму лучче, через стільки років, в Ітаку вернутись,
„Чи то таки у одкриту, чи може як-небудь потайно.
„Я-ж і кажу, що він жив та здоров, і повернеться скоро;
„Довго не буде баритися він на далекій чужинї
„А що воно так і станеться, дам тобі ось-яку клятву:
„Хай-ото сьвідками буде Зевес, наймогучнїйший з богів,
„Й чесна господа царя Одиссея, в котрій я тепера
„Що непремінно все збудеться так, як отсе говорю я.
„Сего ще самого року прийде Одиссей, чоловік твій,
„Або у сїм таки місяцї, або лиш другий наступить.“
І у одвіт ёму знов Пенелопа премудра сказала:

„О, коли слово отсе твоє, странниче, збудеться справдї,
„То і почоту зазнаєш од мене ти тай подарунків
„Матимеш стільки, що хто б нї зустрінувся скаже: щасливий!
„Тільки-но от-що я думаю тай недаремне, здається:
„Нї Одиссей вже не вернеться, нї ти од мене не влучиш
„Проводів, бо вже таких заправителїв в домі немає,
„Як Одиссей був з людьми до кумпанїї: хто б не приїхав,
„Всякого він було ґрешно приймає й с почотом одправить.
„Ну, а тепер, покоєвки, помийте лиш странника сего,
„Гарну стїль постелїть, положіть жупана й простирала,
„Що б супокійно він спав, поки божа займеться зірниця.
„Завтра-ж уранцї, скупавши, натріть ёго маслом пахучим,
„Що б ёму було не соромно сїсти за стіл с Телемахом
„Та пообідать в сьвітлицї. І гірко прийдеться тому з вас
„Хто зобижать ёго сьмітиме чим: той і жадного дїла
„Тут вже не матиме; геть прожену хоть розсердиться й надто.
„Ну, а повіриш ти, странниче, що од жінок усїх других
„Я видаюся і розумом певним дотепним і серцем,
„Як я засмаглого, в драній одежі тебе біля себе
„Їсти за стіл посажу? а ми люде не пак довговічні.
„Хто-от жорстокий і сам і жорстокості тільки і знає,
„Того й живим проклинають усї і все зле ёму зичать
„Та і пі смерті знущаються всї як старі так малії.
„Хто-ж непорочен і сам-то і відає лиш непорочне,
„Славу про того широкую странники завше розносять
„Скрїзь геть по людях і кожен такого добром спомина€.“
І у одвіт їй на сеє сказав Одиссей хитромудрий:
„Жоно, дружино шановна царя Одиссей-Лаертенка!
„Правду сказать, то менї жупани і мягкі простирала
„Стали важкі від тодї, як я вперш оддалився од критських
„Гір снїгових і снувати почав по безкраєму морю;
„Я засну й так, як і досї проводив безсоннїї ночі;
„А переспав я багато ночей тих на ліжку жорсткому.
„Так-от бувало без сна й проваляється аж до зірницї.
„Зайвий зовсїм те-ж і митель ножний, щó так радує душу
„Всякому; не доторкнеться до ніг моїх жінка і жадна
„С тих молоденьких робітниць, котрі в тебе служать у домі.
„Тільки хіба як знайдеться в вас баба старенька та добра,
„Котра й сама перетерпіла стільки-же, скільки і я-от;
„Сїй-от старій доторкнутись до ніг моїх не збороню я“.
Й знов почала говорити ёму Пенелопа премудра:

„Странниче любий! менї ще такий чоловік не траплявся
„С тих чужестранцїв усїх, котрих стільки в нас перегостило,
„Що б говорив так розумно, як ти от говориш і мислиш
„Єсть тут у мене бабуня старенька, дотепная надто,
„Котра й ёго бідолашного ще с пелюшок годувала
„Й винянчила на руках с того самого дня, як родився.
„Ся тобі ноги умиє, хоч дуже пак дуже слабенька.
„Ке-лиш устань та ходи-но сюди, Евриклiє розумна,
„Ноги помий однолїтку хазяїна твого; напевне
„І Одиссей вже такий і ногами й руками — всїм тїлом.
„Бо у нуждї та в нещастї лихім люде скоро старіють".
Так-от сказала вона, стара-ж очі руками закривши,
Слёзи гіркі почала проливати і заголосила:
„Жалко менї тебе, любчику мій, та нїчого не вдїю:
„Ремстний на тебе Зевес, хоч ти серцем і богобоящий;
„Бо перед Зевсом, що в громах кохається, й жаден із смертних
„Стільки стеген не спалив, не офірував і гекатомбів,
„Скільки давав ёму ти при молитвах, що б він і щасливу
„Старість послав тобі та що б і виростив славного сина;
„Се-ж-от тепер, як я бачу, лишив тебе й дня возвороту.
„Так і над ним десь напевно знущається челядь жіноча
„Тих чужестранцїв, у славні палати, котрих він прибуде,
„Як отсе тут над тобою знущаються всї отсї суки
„Й ти од їх кривди втїкаючи та од паскудств їх великих,
„Вмити себе не даєш їм; менї-ж не без волї моєї
„Се загадала зробить Ікарівна; і я тобі зараз
„Ноги помию і ради-ото Пенелопи самої
„Та і тебе таки, бо моє серце взялося до тебе
„Жалощами, і повір мому слову, що я отсе мовлю:
„Перебувало багато тих странників тут бідолашних,
„Але-ж із них я не бачила й жадного, що б так похож був
„Станом і голосом на Одиссея, як ти-от подобний".
І у одвіт їй на сеє сказав Одиссей хптромудрий:
„Те-ж саме кажуть, бабуню, і всї хто но тільки очима
„Бачив обох нас, що ми з Одиссеєм один на другого
„Дуже подобні, як-от і сама ти подумавши кажеш."
Так він сказав; і стара унесла нову мідну лоханю,
Де ноги мила усїм, налила води трохи не повну
Спершу холодної, потім-же всипала вже і окропу.
Сїв Одиссей на кабицї й лице одвернув геть од сьвіту,
Бо ёму спало на думку, що б та, як почне ёго мити,

Шрама на нїм не пізнала, і тайна вся піде шкереберть.
Стала вона мить хазяїна свого і зараз пізнала
Шрам, що колись укусив ёго дикий кабан білим зубом,
Як він пішов на Парнас Автолика побачить з синами,
Дїда по матері славного, котрий між смертними всїми
Хитрощами видавався і клятьбою; так дав ёму бог сам
Єрмій; ёму-от за се, за спасибі, спалив він багато
І козинят і ягнят, а той все був до него прихильним.
Раз Автолик, на Ітаку приїхавши, вельми плодючу,
Новорожденного сина своєї дочки застав, внука;
Сего ёму Евриклея, на милі колїна поклавши,
Як він вечерять кінчав, по іменню назвала й сказала:
„Ну, Автолику, тепер найди імя і дай ёго сам вже
„Милому сину дочки, а для тебе він вельми жаданий.“
І Автолик у одвіт Евриклії на сеє промовив:
„Зять і дочка хай дадуть ёму імя, яке-от скажу я.
„Дуже сердитим на всїх я приїхав в сю землю плодючу,
„Як на жінок так і на чоловіків, що тут на Ітації;
„Хай через се він і зветься-ото Одиссеєм, Сердитим,
„А, як ввійшовши в лїта у великому матернім домі,
„Прийде туди на Парнас, де у мене хазяйство велике,
„Всїм надїлю ёго тай одпущу назад радим, веселим“.
Тим-то й прийшов Одиссей, що б дїд дав ёму славних
І Автолик таки сам та й сини Автоликові також [подарків;
Гарно ёго приняли й привітали словами мягкими,
Баба-ж ёго Амфитея, обнявши с плачем Одиссея,
Поцїлувала у голову і в ясні очі обоє.
Зараз оддав Автолик приказанне синам своїм славним
Добрий обід зготувать, і сини до роботи взялися:
От привели і зарізали зараз бика пятилїтка,
Оббілували ёго, на шматки росчинили усёго,
Смачно коріннєм приправили і, на спички настромивши,
Перепекли на печеню, і все на паї подїлили,
Потім цїлесенький день вони зранку до сонця заходу,
Бенькетували усї одинаково ївши і пивши.
А як-от сонце спочило і темрява вкутала землю,
Спати тодї положилися і сном солодким поснули
Тільки-ж лиш рання рожева Зоря сьвітова занялася,
Вийшли на влови сини Автолика, хортів всїх забравши,
В пущі та нетри, пішов з ними і Одиссей богорівний;
Стали карабкатись на круту гору Парнаса, покриту

Лїсом, і скоро дойшли до тїннявих яруг непроходних.
Сонце тим часом вже зазолотило роскошнії ниви,
Вставши ізза тихих вод та глибоких ріки Океяна
Стали-ото вже спускатись ловцї у байрак: попереду
Бігли собаки і нюхом шукали сьлїду, а позаду
Йшли Автоликові дїти і теж Одиссей богорівний
Біля хортів неподалеко, списом махаючи довгим.
Там-от у пущі зарившись лежав кабан дикий, великий,
В пущу ту не пробивалася нї сила вітрів холодних,
Анї палючеє сонце промінням в ту пущу не било,
Та не проходив нїколи і дощ, — така сильне густая
Пуща була; понападало листу в нїй купи великі,
До кабана гук ходи долетїв і людських і хортячих,
Як почали наступати ловцї; от кабан з логовиська,
Сторчки щетину піднявши, з яскравими страшно очима,
Вилїз і став перед ними. Тодї Одиссей у сам-перед
Кинувсь на него і виставив по перед себе спис довгий;
Вже проколоть-ото мав, та кабан, впередивши зубами
Вище колїна вкусив і багато таки вирвав зубом
Плоти, наскочивши з боку, а кости пак не доторкнувся.
Ще замахнувсь Одиссей, а в плече ёго правеє влучив
І наконешник блискучого списа пробився аж на наскрізь.
Хропнувсь об землю захрюкавши вепр, і дух виперло з нёго.
Любі сини Автоликові і кабана геть убрали,
І Одиссеєві, милому свому сестрінцеві, рану
Перевязали легенько, а чорную кров заговором
Остановили, і зараз пішли до господи до батька.
Там Одиссеєві і Автолик і сини Автолика
Рану загоїли і, надававши цїнних подарунків,
Радого вельми і радії вельми самі проводили
В милу Ітаку. Ёго там і батько й шановная мати
Стрінули радісно і почали про все чисто питати,
Як-ото він покалїчився, і той росказав достоменно,
Як на Парнасї на вловах кабан ёго зубом поранив,
Як він пішов-ото вкупі з синами-ото Автолика.
Шрам од тієї-то рани налапала баба й пізнала,
Миючи ногу долонями, й зараз пустила з рук ногу;
Впала нога у лоханю, і дзвенькнувши мідна лоханя
На один бік похитнулась: вода полилась по підлозї,
Разом взяли стару бабу і радість і жалощі; очі
В неї слїзми затягнуло і голос здушило в гортанї.

За підбородок взяла Одиссея вона і сказала:
„Ти-ж отсе єсть Одиссей, моє миле дитятко! а я-ж то
„І не пізнала тебе, поки-от не намацала шраму.“
Так от сказала, і на Пенелопу зиркнула очима,
Маючи в мислі сказать їй, що то чоловік її любий;
Та-ж засмученная всего того й непримітила навіть:
Їй збаламутила мислі Аѳина. І зараз рукою
Правою став Одиссей стару бабу душити за горло,
Лівою-ж близче до себе її притягнувши промовив:
„Мамко: ти за що-ж згубить мене хочеш? хиба-ж не сама ти
„Грудьми*) своїми мене згодувала? Тепер я, ти бачиш,
„Бід натерпівшись через двадцять років вернувся до дому.
А коли ти-от пізнала мене, з ласки богів напевне,
То вже мовчи, що б нїхто другий не постеріг сеї справи,
Я тобі от-що скажу, і воно таки збудеться справдї:
Коли-от бог менї дасть побороть женихів тих чванливих,
Я і тебе те помилую мамки моєї, як прочу
Челядь жіночу зачну у палатах своїх катувати.
І у одвіт ёму так Евриклея премудра сказала:
„Синку мій! слово, якеє крізь зуби тобі пролетїло?
„Знаєш ти й серце моє непоступне тай волю ту-ж саму,
„Буду такою я, як-от залїзо, або твердий камінь.
„Тільки-но от-що скажу тобі, й ти не забудь сего слова:
„Коли-от бог тобі дасть побороть женихів тих чванливих,
„Я по іменню назву тобі кожну с твоїх челядинок,
„Котрі тобі учиняють безчестє і котрі невинні!“
І у одвіт їй на сеє сказав Одиссей хитромудрий:
„Мамко! на що тобі їх називать менї? овсїм не треба:
„Я пак і сам їх довідаюсь добре і знатиму кожну.
„Тільки будь ласка, мовчи собі; препоручи усе богам“.
Так він сказав; і старенька пішла собі геть із сьвітлицї,
Що б принести-ото мителю, бо розіллявся той перший:
От як умила стара ёго й маслом пахучим натерла,
Зараз присунув стільця Одиссей до вогню трохи близче,
Що б то обсихнуть, а шрам над колїном полою закутав.
Тут почала говорити премудра жона Пенелопа:
„Странниче! маю тобі я ще трохи сказати од себе.
„От незабаром настане і милого час опочивку
„За для всїх тих, кого сон бере, і в лютім горі солодкий;

*) Груди plurale tantum.

„А менї бог послав тугу таку, що́ й сказати не можна:
„В день менї тільки й розваги, що плакати та голосити,
„І пильнувати роботи своєї й своїх покоєвок,
„А як настане ніч темная, і всїх обгорне спочивок,
„Ляжу на ліжко тай знов ото плачу, бо важко на серцї:
„Страшнії кло́поти, ду́мки й журба так і рвуть менї душу,
„Як-ото і Пиндарея дочка Аїдон-соловейко,
„Сидячи ранком у листях зелених, густих-непроглядних,
„Жалібне-гарно щебече, лиш тільки весна от настане, —
„Й тьохкає, переливаючись на всї лади голосочком —
„Плаче-ж вона за своїм милим Ітилом Зитовим сином,
„Котрого вбила сама-ж необачная — гострою міддю;
„Так-от і в мене сюди і туди розбігаються думки:
„Чи-то зостатись при синові й пильно всего доглядати —
„Й свого добра, і рабинь і широких високих палатів,
„Та не соромити мужнёго ліжка й людських пересудів,
„Чи піти заміж за того з Ахейцїв, который найлуччий
„Свататись буде до мене, принїсши найбільше посагу.
„Син мій-от, поки ще був нерозумна дитина маленька,
„Заміж іти не давав менї й кинути мужню господу;
„А-от тепер, як вже зріс і дійшов-ото лїт парубоцьких,
„Сам уже молить, що б вийшла таки я з сїєї господи,
„Гнївається за добро своє, що пожирають Ахейцї
„Дармо. А-ке лиш, старий, розтолкуй менї сон ти; ось слухай:
„Є в мене двадцять гусей; я даю їм пшеницю з водою
„Їсти оттут таки в сїнях і завше я ними любуюсь.
„Сниться менї, що великий орел з закарлюченим носом,
„Із-за гори нїби передушив усїх чисто; упали
„Покотом гуси у сїнях, а той собі линув у небо.
„І почала я нїби-ото плакать ві снї та ридати,
„То позбирались нїби і Ахеянки й теж стали плакать.
„Вкупі зо мною об тім, що орел всїх гусей менї стратив
„І нїби знов той орел прилетїв, сїв на стріху високу
„Та і почав язиком говорить чоловічим до мене:
„Годї вже плакать тобі, Ікарівно, за тими гусками.
„Се-ж бач не сон, але справжня ознака, що й збудеться скоро.
„Гуси отсї — женихи твої, а я — орел, правда, досї
„Птицею був, та тепер впять твоїм чоловіком прихожу,
„Котрий усїм женихам отсїм лютую смерть заподїє?
„Так-от сказавши він счез, а я з жахом прокинулась зараз,
„Я подивилась сюди, подивилась туди: мої гуси

„Біля корита пшеницю їдять, як і завш-ото їли.“
І у одвіт їй на сеє сказав Одиссей хитромудрий:
„Жоно шановная! нї за чим сна сего і толкувати
„Та вияснятн: ёго тобі розтолкував Одиссей сам,
„Як воно станеться: сном женихам він віщує погибель
„Всїм до одного, й нїхто не втече з них од певної смерти“.
Знов ёму мудра жона Пенелопа на сеє сказала:
„Правда, буває, що сняться і сни чудернацькі, химерні,
„Та і не завше сон кожний збувається для чоловіка.
„Двоє воріт єсть, которими входять безтїльні манячні
„Сони: одні роговії, а другі з слонової кості.
„І котрі сни входять в нас ворітьми із слонової кості
„Ті не збуваються і навіть доброго слова не варті;
„А котрі знов струганими ото роговими проходять,
„Ті задля кожного дїйсні, кому б вони там не приснились
„Але не з сих-то напевне воріт вийшов сон отсей, страшний,
„Що менї снивсь-от, хоч він і для мене й для сина жаданий.
„Я тобі друге скажу-от, і ти не забудь мого слова:
„Вже-от іде ненависна зоря, що мене з сего дому
„Вижене тим-то отсе я і хочу устроїти грище
„В кільця, которих покійник бувало в високій сьвітлицї
„Порозставляє дванадцять під ряд на прутах нїби віхи,
„Й ставши таки далеченько, усї так стрілою й пронижe.
„От, отсе грище тепер женихам я і думаю дати.
„Хто найскорійше із них і найлекше отой лук натягне
„І всї дванадцять ті кільця прострелить стрілою на вилет
„Не зачепивши, за того я й вийду й покину господу
„Мужа законного, гарну такую і повну богатства,
„Котру нераз менї прийдеться навїть во снї споминати.“
І у одвіт їй на сеє сказав Одиссей хитромудрий:
„Жоно, дружино шановна царя Одиссей-Лаертенка!
„Добре надумалась, і не одкладуй на дальш сего грища.
„Бо, я-ж то кажу, прибуде сюди Одиссей богорівний
„Перш, нїж вони отсей лук гарно тесаний взявши у руки
„І тетиву натягнувши прострелять залїзнії кільця.“
Знов у одвіт ёму так Пенелопа премудра сказала:
„Хтїла б я, странниче, що б ти сю ніч коло мене просидїв
„Й трохи розважив тодї і менї не захтїлось би спати;
„Але не можно пак людям, я знаю проводить не спавши
„Цїлії ночі, таку, бач, призначили кожному долю
„Боги безсмертні нам смертним по всїй геть землї плодовитій.

„Ну так піду-ж я отсе спочивать собі в верхню сьвітлицю,
„Ляжу на ліжку, котрéє зробилось менї ненависним*)
„Й завше слїзми закропляється с тої пори, як поїхав
„Мій Одиссей подивитись на Трою прокляту, негайну,**)
„Може й засну; а ти ляж собі тут таки в домі денебудь,
„Чи на землї постеливши, а то хай дадуть тобі ліжко.“
Так-от сказавши, пішла собі в верхню сьвітлицю тїняву,
Та не одна: вкупі з нею пішли покоєвки і другі.
І увійшовши з жіночою челяддю в верхню сьвітлицю,
Плакала по Одиссею, по милому мужу, аж поки
Сном не склїпила міцним їй очей синёока Аѳина.

---

*) στονόεσσα, **) κακόϊλος οὐκ ὀνομαστή.

Одиссеї У.

ПІСНЯ ДВАДЦЯТА.

Перед тим, як псвбивати женихів.

І положивсь спочивать Одиссей богорівний: у сїнях
Шкуру собі постелив він немяту волову, а зверху
Смушків мягких із ягнят, котрих різали що-дня Ахейцї.
Лїг Одиссей, і укрила ёго жупаном Евринома.
Там Одиссей, женихам замишляючи зло в своїм серцї,
Тільки лежав, та не спав, покоївки побігли з сьвітлицї,
Правда, не всї, а котрі з женихами казились і перше;
Всї заразом реготали й нїкчемні баляси точили.
У Одиссея од гнїву у грудях аж стукало серце;
Думав він довго, на різні лади міркував, що-б то вдїять:
Чи то схопитись та кожну безстиду на місцї укласти,
Чи так зоставить, нехай з женихами показяться ще раз,
Сей тільки раз ще останнїй, — а серце все гірш лютувало.
Як-ото сука, малих цуцинят охраняючи, злиться
На незнакомого й бреше та хоче ёго розірвати;
Так лютувало і серце ёго через їх непотрібства.
Вдаривши в груди себе, він сердито сказав свому серцю:
„Серце! терпи: ти колись-то ще гірші паскудства терпіло,
„Того-от дня, як Циклоп бузувір пожирав у печері
„Сильних товаришів, ти-ж все терпіло, аж поки хибета
„С тої печери не вивела, де ти вже думало й згинеш.
Так він вгамовував серце, котре лютувало у грудях;
Й серце послухалось того вмовляння: терпіло й терпіло
Вперше, а сам він не спав, повертавсь то на той, то на сей бік,
Так як-ото чоловік над великим вогнем на кабицї
Кендюх, начинений здором і кровю, раз-в-раз обертає

З боку на бік, що б скорійше і лучче той кендюх упікся;
Так-от і він з боку на бік ворочавсь, міркуючи нишком,
Як-то він буде справлятись з юрбою безстидних Ахейців
Сам-от один. Підойшла тут до него близенько Аѳина,
З неба спустившись, і постаттю зовсїм похожа на жінку.
Стала вона в головах і таке ёму слово сказала:
„Чом-же отсе ти не спиш, чоловіче ти бідний, нещасний?
„Се-ж твоя власна господа, твоя у господї і жінка,
„Та і синок те-ж, якого хотїв би усяк сина мати“.
І у одвіт їй на сеє сказав Одиссей хитромудрий:
„Та воно так і по правдї усе ти, богине, сказала;
„Але, бач, от-що велить менї серце як сьлїд зміркувати,
„Як-то я буду справлятись з юрбою безстидних Ахейців
„Сам-от один, а їх завше в палатах буває багато:
„Та ще найбільше й про те таки думаю я та гадаю,
„Як що побю я і справдї їх з ласки Зевеса й твоєї,
„Де я тодї заховаюсь? Об сїм-от прошу, ти й подумай.
Знов ёму так синёока богиня Аѳина сказала:
„Та і чудний ти! надїються-ж люди й на слабшого часом,
„Котрий і смертен та й стільки кебети і хисту не має;
„А я-ж богиня, котора тебе раз-у-раз охраняю
„В халепах всяких і бідах; скажу тобі й сей раз в одкриту:
„Як би-ото пятьдесять чоловік, або й більше, з засади
„Кинулись тільки на нас двох і хтїли б нас стратить війною,
„То і тогдї б ти заняв і биків їх і дрібну скотину.
„Але вже час тобі й спати: нездóрово й важко не спавши
„Цїлую нїч вартувать, а од бід ти вже збавився скоро“.
Так от сказала, і сном ёму вїї міцним засклепила,
Та і назад до Олимпу богиня з богинь полетїла.
Спить Одиссей сном міцним, що й сустави розґвинчує, й клопіт
Всякий забуть заставляє; не спить лиш одна Пенелопа,
Сївши на ліжко мягке, вона плаче і гірко ридає,
А як-ото вдовольнила плачем свою душу і серце,
Самперед так помолилась Діянї жона богорівна:
„Красна богине Діяно, Зевесова дочко! коли б ти,
„Серце менї простреливши стрілою, взяла з мене дух мій
„Зараз тепер, і затим хай би буря мене підхопила,
„Та хмаровою понїсши дорогою звідсїль далеко,
„Вкинула в бистрії води глибокі ріки Океяна,
„Так як колись-то дочок Пандарея вхопили теж бурі;
„Боги родителїв стратили їм і вони зосталися

„Сиротами у палатах; сама їх богиня Венера
„Сиром та медом солодким і смачним вином згодувала.
„Гера-ж сіромам дала, од жінок і дівчат всіх одмінно,
„Ум і красу, а гнучкий стан — дала непорочна Діяна,
„Гарні-ж роботи ручній справлять їх навчила Аѳина.
„І як Венера пішла на високий Олимп, що б дівчатам
„Випросить долю щасливу, і шлюб їм почесний та милий
„В Зевса, що в громах кохається, — відає тільки один він
„Все — як і долю, так теж і недолю усіх людей смертних —
„То-от тоді як раз Гарпії злії дівчат і вхопили
„Тай оддали ненавистним Еринїям в тяжку неволю.
„Так і мене невидимою хай би зробили Олимпці,
„Або нехай мене вбила б Діяна, що б я з Одиссеєм
„Бачилась, в царство підземнеє та ненавйсне спустившись,
„І осоружному мужу не мусїла тут догожати.
„Та пак і горе великеє терпиться легче, коли хто,
„Плачучи в день з неутїшною завше тугою на серцї,
„Ночи проводить у снї — чоловік той про все забуває —
„І про хороше й про злеє, як сном собі віки засклепить,
„А от менї то і сни посилає недобрії демон:
„Сеї от ночі хтось спав біля мене на него похожий,
„Чисто такий, яким був Одиссей, од'їзжаючи з військом;
„Билося радістно серце: не сон то був, але проява".
Так-от сказала, і зараз зійшла злототронна зірниця.
Плач Пенелопи й ридання почув Одиссей богорівний
Та і почав міркувати про себе, ёму бач здалося,
Що-от, пізнавши ёго, вона тут в головах і стояла.
Скинувши з себе жупан і кожушки забравши с постелї,
Все те поклав на стілець у сьвітлицї, а шкуру волову
Винїс на двір й помолившсь потім Зевсові, руки піднявши:
„Батьку Зевесе! коли вже мене ви й по суші й по морю
„В землю мою провели, як я бід натерпівся та горя,
„З дому нехай менї голос подасть, хто прокинеться перший,
„А спонад двору нехай менї з'явиться чудо од Зевса."
Так він моливсь, і благання совітоподáтель послухав
Зараз таки й загремів із Олимпа шпилястого громом,
С хмар піднебесних і дуже зрадїв Одиссей богорівний.
Першою голос ёму подала з дому мельничка-жінка
Зблизька, з будівлї одної, де жорна стояли хозяйські;
Коло тих жорен ходили по черзї дванадцять робітниць,
Дерли крупи та мололи ячмінну муку і пшеничну.

Другі робітниці всї спочивали, змоловши пшеницю,
Тільки одна ще не спала найслабша, кінчавши роботу.
Кинувши жорна, сказала в признаку хазяїна слово:
„Батьку Зевесе, людей всїх і богів безсмертних владико!
„Дуже ти щось загримів-от з високого зьвіздного неба
„Овсїм без хмар дощових: комусь чудо напевне в'являєш;
„Сповни-ж тепер і менї ти жаданнє, котре от скажу я:
„Що б женихи у останнїй вже раз і посьлїдний сегодня
„У Одиссеєвих пишних палатах побенькетували:
„Працею дуже важкою колїна свої я зморила,
„Мелючи безперестанно: обідають хай у останнє!"
Так-от сказала, і мило було Одиссею се слово,
Як і гримотня Зевеса: просила бо кари паплюгам.
От почали вже і другі рабинї збиратись в сьвітлицю
Та на кабицях вогонь незгасимий палкий розводити.
Вже й Телемах богорівний с постелї мягкої піднявся,
Гарно вдягнувшися, він причепив гостру шаблю до боку,
І підвязав під підошви міцні дуже гарні сандали,
Взяв в руки спис довгенястий з мідним наконешником гострим,
Став на порозї і так Евриклеї почав говорити:
„Любая мамко! чи странника ви вдовольнили, як треба,
„Їжою та і постїллю, чи спить може так без призору?
„Мати моя часом теж не доглядить, хоча й пак розумна.
„Часом нї за що нї прощо вона й волоцюгу споважить,
„Луччого-ж та осьвіченого так без почоту й одпустить."
І у одвіт ёму так Евриклея премудра сказала:
„Нї, ти не гань тепер, синочку, матери так безневинно,
„Пив бо вина чужестранець солодкого, скільки хотїв сам,
„Їсти-ж не їв, хоть просили; сказав пак, що він неголодний.
„І лиш про сон спомянув-ото та про спаннє мовив слово,
„Зараз сама повелїла рабиням ёму постелити;
„Але-ж пак він, як бездомець який, сїромах безталанний,
„Не захотїв спать на ліжку під білим мягким простиралом
„А на воловій, немятій ще, шкурі і смушках ягнячих
„Взяв тай заснув там у сїнях а ми жупаном ёго вкрили."
Так-от сказала; пішов Телемах богорівний з сьвітлицї
З списом в руках, а за ним і собаки прудкії побігли.
Він на майдан-ото йшов на пораду до славних Ахейцїв.
Крикнула тут на рабинь Евриклея, жона богорівна,
Мамка й порадниця Опа дочка колись Писиноренка:
„Ну лиш мерщій за роботу: сьвітлицї усї, покропивши,

„Позамітайте; стільці килимами червоними всюди
„Позастеляйте; столи добре губками й мілким пісочком
„Всї пошаруйте, поопорожняйте виновії кухви
„Та і килїшки дводонні помийте; пісьля за водою
„Йдїть до криниці, та тільки, глядїть — повертайтесь скорійше.
„Бо женихи пак недовго баритися будуть приходом:
„Завше вони дуже рано приходять, для них, бач, все праздник.“
Так-от сказала, й слухняні рабинї взялись до роботи.
„Двадцять пішло до криниці глибокої зараз по воду,
А усї другі в сьвітлицях гарненько геть скрізь прибирали.
От, надійшли челядинці Ахеан проворні і стали
Дрова рубати й колоти скалки, та й рабинї с криниці
Воду принесли; за ними у сьлїд і Евмей свинопас гнав
Трох кабанів молодих, самих луччих, що були в свинарнях.
Тих кабанів він пустив в загороду міцну до корита,
А сам бесїдовать став з Одиссеєм мягкими словами:
„Странниче! що-ж, тепер дивляться лучче на тебе Ахейцї,
„Чи пак глумляться й знущаються все-ж таки так, як і досї?“
І у одвіт ёму от що сказав Одиссей хитромудрий:
„О, коли б боги, Евмею, та вже відомстили за кривду,
„Котру оті безсоромні що дня необачно вчиняють
„В домі чужому і міри стиду нїякої не мають.“
Так от Евмей з Одиссеєм бесїдовали собі стиха.
Тут підійшов до них і козовод Долїенко Мелантій,
Він пригнав кіз, що були між козами в кошарі найлуччі,
Теж женихам на обід; за ним двох ще ішло козоводів.
Кіз попривязував він під повітку високу лунасту*)
А сам почав з Одиссея знов кпити і знов глузувати:
„Ти, старчуку, іще тут, що б жебрацтвом своїм не давати
„Людям спокою? ти може не знаєш, в які вийти двері?
„Нї, вже таки не обійдеться в нас із тобою, як бачу,
„Без кулаків, бо своїм ти жебрацтвом вже став осоружний
„Тут задля всїх, а єсть бенькети й другі у других Ахейцїв.“
Навіть і пари із уст не пустив Одиссей хитромудрий,
А покивав головою лиш мовчки, лютуючи в серцї...
От надійшов ще і третїй пастух самий старший, Филитій,
Яловицю женихам він привіз і пригнав кіз ще других.
Перевезли всїх сюди перевожчики, котрі і других
Переправляють людей, яким трапиться декуди їхать.

*) ἐρίδουπος.

Він попривязував тую скотину в повітцї лунастій,
А сам почав свинопаса питать, підступивши близенько:
„Що се за странник отсей, свинопасе, прибу́лий недавно,
„В наші палати? З якого він буде примірно народу?
„Де ёго дома, родина, родителї та і отчизна?
„Глянеш — сїрома нещасний, придивився — цар настоящий...
Боги бач іноді знищують і сїромах безталанних,
„Та де-коли і царів самих в халепу страшну забгають.“
Так говорив він, і ставши близенько подав Одиссею
Правую руку й почав ёму речи крилаті казати:
„Будь здоров, странниче батьку! що б ти з сёго часу й по вік свій
„Гараздував завше, ниньки-ж ти бідний такий та нещасний!
„Зевсе! нема більше злющого межи богами од тебе;
„Ти не жалїєш і тих людей навіть, которих создав сам
„Жити на сьвітї; байдуже тобі, що нї защо, нї прощо
„Страждуть вони. І тепер менї очі сьлїзми помутило,
„Лиш я уздрів тебе, странниче, та спомянув Одиссея,
„Певно і він, як от ти, теж обшарпаний бродить по людях,
„Як що ще жив та здоров, коли бачить ще ясний сьвіт сонця.
„А може пак і помер і тинається в царстві Аіда?
„Ох, Одиссею, царю непорочний! мене ти маленьким
„Постановив пастухом над товаром в землї Кефалоньцїв
„І наплодилося стільки волів та коров тих багато,
„Як нї у кого другого, хороших та широколобих.
„Що-ж? інші другі велять менї сюю скотину проводить
„Їм задля їжі; вони і на сина зовсїм не вважають
„Та не страхаються й божої кари; одно в них на мислі:
„Майно страчати хозяїна, що десь так довго бариться.
„Часто спадає на серце менї така думка: покинуть
„Край сей, і позабиравши худобу усю перебратись
„В іншу яку, нетутешнюю сторону, легше було б пак,
„Там, за товаром чужим доглядаючи, й горе терпіти,
„А тут нехай собі син заправляє хозяйством, як хоче.
„Стану в якого-небудь там хозяїна іншого в найми,
„Звідси утїкши, бо тут вже таке недоладне твориться.
„Але надїю ще маю, що мій бідолашний хазяїн
„Вернеться і женихів усїх вижене геть-то із дому.“
І у одвіт ёму знов так сказав Одиссей хитромудрий:
„Слухай, Филитію: ти не подобний зовсїм нї на злого,
„Нї на дурного: я й сам знаю добре і хист твій і розум,
„От через те-ж тобі от що скажу я й клятьбою завірю.

„Сьвідками з богів хай буде Зевес, ся гостлива трапеза
„Й чесна господа царя Одиссея, в котрій я сижу-от,
„Що Одиссей при тобі-ж таки явиться скоро в сїм домі;
„Й сам ти своїми очима побачиш, як що тільки схочеш,
„Вбитими всїх женихів, що́ зухвально оттут верховодять.“
Знов Одиссеєви став гуртоправ говорити й промовив:
„О, як би, странниче, се твоє слово справдив Кронієнко,
„Взнав би ти зараз, яка в менї сила, які й кулаки теж.“
Тут і Евмей свинопас теж молиться почав усїм богам,
Що б Одиссей велемудрий вернувся скорійше до дому.
Так-то вони усї троє балакали проміж собою,
А женихи Телемахові смерть замишляли й погибель.
Тут їм по лївую руку орел появився здоровий,
Він летїв високо і в пазурах тримав сизу голубку.
От, Амфином і почав женихам говорити й промовив:
„Браття! не справдиться наша умова отся і рішенець —
„Вбить Телемаха; давайте-но лучче приймемось за бенькет!“
Так-от сказав Амфином, і вподобалось всїм ёго слово.
Зараз-ото і пійшли у палати царя Одиссея,
Пороскладали свої жупани по лавках та кріселках,
І баранів позарізували здоровенних та товстих
Кіз, кабанів покололи, зарізали і яловицю,
Тельбухи з них попекли й роздїлили на долї, а в кухвах
Порозбавляли вина, свинопас всїм роздав по килїшку,
Хлїбом обнїс всїх Филитій, що над скотарами був старший,
В кошиках гарних, а смачним вином частував вже Мелантій,
Ті-ж на готовую страву лиш руки свої простягали.
А Телемах, щось мудруючи, посадовив Одиссея
Окрім біля виходних дверей, на камяному порозї,
Простий осліньчик ёму підкотивши і стіл невеличкий.
Тельбухів пай положив перед ним, і налив ёму повну
Чарку вина золоту і частуючись так ёму мовив:
„Тутки сиди тепер та пий вино з усїма женихами;
„Глуму на тебе я сам не допущу, одверну і руки
„Всїх женихів я од тебе, бо овсїм не єсть громадянський
„Дім сей, але Одиссеїв, а той ёго дав менї в спадок.
„Ви, женихи, од докору удержуйтесь, та не давайте
„Й волї рукам, що б не знялась яка часом сварка та бійка.“
Так він сказав, й од досади усї губи аж прикусили,
На Телемаха дивуючись, що він так сьміливо мовив.
Потім почав говорити до всїх Антиной Евпитенко:

„Хоч і тяженько воно, але-ж треба знести нам, Ахейцї,
„Річ Телемахову; дуже похвалко він з нами говорить.
„Зевс не велить, Кронїєнко, а то ми б ёго замовчати
„Зараз заставили, дарма що дуже так він балакливий.“
Так-от сказав Антиной, і байдуже було Телемаху.
Тою порою гоньцї через го́род вели гекатомбу:
Богам в офіру, за нею ішли кучеряві Ахейцї
В рощу тїняву далеко влучного митця*) Аполлона.
А женихи перепікши печеню, з шпичок поздіймали,
Породїляли на долї і бенькет значний учинили.
Та і перед Одиссеєм те-ж пай положили такий-же,
Як і самі вони заполучили, бо так приказав їм
Странника вволити сам Телемах, любий син Одиссея.
А женихам загордящим Аѳина зовсїм не давала
Вдержуватись од дражнивої кривди, що б тим пак ще більше
Ремсти і пімсти що раз набиралось в душі Лаертенка.
Між женихами находивсь один беззаконник великий,
Ктисипом звали ёго, а був родом він з острова Сами.
Сей-то, впевняючись надто на статок свій та й господарство,
Більш од усїх женихавсь до жони Одиссея, що довго
Бариться. Він ото й став женихам загордящим казати:
„Слухайте ви, женихи браві, що я вам маю сказати:
„Заполучив мяса долю однакову з нами і странник;
„Так воно й треба: бо кривда велика було б занедбати
„Котрого небудь з гостей Телемаха в ёго-ж таки домі.
„Отже нехай ёму буде й од мене гостинець, що б мав він
„Чим і за митель оддячити бабі старій, тай другому
„Дать кому небудь з рабів, котрі суть у царя Одиссея.“
Так-от сказавши, вхопив він із кошика ногу волову
Та і жбурнув нею у Одиссея; а той одхилився
Та головою припав до стїни й засьміявся злосливо
Сьміхом недобрим. Не влу́чила кістка, а бухнулась в стїнку.
От Телемах почав Кти́сипові говорить, дорікати:
„Ктисипе! маєш ти щастє великеє, що ти не влучив
„В голову страннику: він одхилився як раз саме в пору
„А то, єй Богу, я сам би тебе заколов отсим гострим
„Списом, і батько тобі замість шлюбу труну готував би
„Тут таки. Що б анї жаден із вас не посьмів в моїм домі

*) ἑκατηβόλου.

„З сеї пори верховодить; я знаю вже все розумію
„Як і хороше, так злеє, а досї я був ще дитина.
„І дуже важко дивитись було менї, як і скотину
„Різали дармо, як дармо збавляли вино та як жерли
„Хлїб мій; а трудно одному було проти стількох боротись.
„Так перестаньте-ж, благаю вас, зло учинять безневинно
„А як що ви і самого мене вже рішили убити,
„То задля мене ще й краще: менї буде лучче напевне
„Вмерти, нїж завше дивитись на ваші отсї непотрібства;
„І виганяють гостей з мого дому, і челядь жіночу
„Всю роз'ятряють в палатах пречистих царя Одиссея.“
Так він сказав, і замовкли усї, мов води в рот набрали.
Трохи вже згодом сказав Агелай до них Дамастеренко):
„Браття! нїхто-ж пак не гнївається на правдивеє слово
„І у одвіт за се самеє прикрих речей не говорить;
„Так не гонїть і старого і не досаджайте нїкому
„Із челядинцїв, котрі суть в палатах царя Одиссея.
„А Телемахові тай ёго неньцї я скажу од себе
„Слово братерське, як що воно прийдеться їм до вподоби:
„Поки ще мали обоє ви певную в серцї надїю,
„Що Одиссей велемудрий повернеться й справдї до дому,
„Доти нїякої кривди не було, що ми женихи всї
„Мусїли тут у палатах сидїти та ждати, бо лучче б
„Вийшло по вашому, як би ото Одиссей повернувся;
„Ну, а тепер воно ясно, що він уже більше не прийде.
„Ти от піди передай се все матері і накажи їй
„Вийти за того, хто луччий і хто дасть посагу найбільше,
„Будеш і ти собі радістно батьківщини доглядати
„Ївши і пивши, й вона буде другого дім пильнувати.“
І у одвіт ёму так Телемах вельми мудрий промовив:
„Заприсягаюся Зевсом тобі, Агелаю, і батьком,
„Котрий вже може й помер де, а може блука ще де небудь,
„Що не бороню я матері шлюбу, а овшім силкую
„Вийти за кого там хоче і посаг даю їй великий.
„Але боюсь проти волї із дому її проганяти
„Словом натужним, від сего нехай мене сам Зевс боронить!“
Так говорив Телемах, в женихах-же Паллада Аѳина
Сьміх пробудила великий і розум зовсїм помутила.
Вже пак і щелепами не своїми вони реготали,
І сирове покрівавлене гризли мясиво; в них очі
Поналивались слїзьми, а їх серце жалем защеміло.

Тут знов почав говорить до них Теоклимен боговидний,
„Страхополохи! яка се причинна вам сталася? Ніччю
„Голови вкутані ваші і лиця, тримтять в вас колїна,
„Репет жалібний піднявся, і щоки слїзми залилися,
„Кровю покрапані стїни й мережані сволоки гарні,
„Повні всї сїни почварів та повне од них і подвірє,
„Всї вони йдуть до Аіду у царство підземне, тай сонце
„З неба пропало і темрява страшна недобра нависла".
Так він сказав, і на се ёго слово усї засьміялись,
А Евримах Полибенко почав так до них говорити:
„От ще і другий дурний звідкілясь то явився тут странник!
„Але ёго таки зараз, панове, ви випхнїть за двері,
„Що б по майдану пройшовся, бо тут ёму ніччю все мрієв."
І у одвіт ёму знов сказав Теоклимен боговидний:
„Нї, Евримаче, не треба менї проводничих од тебе;
„Є в мене очі, є вуха та є дві ноги теж, а в грудях
„Серце, а в серцї є розум та ще не аби який — певний;
„З ними я й вийду за двері, бо бачу біда неминуча
„Йде на вас, і од тієї біди не сховається й жаден
„Із женихів, котрі в домі царя Одиссея глузують
„С кожного чесного та виробляють такі непотрібства."
Так-от сказавши, він вийшов з високих тїнявих палатів,
І до Пирея пішов, котрий крешно приняв ёго й щиро.
Тут женихи, подивившись оден на другого, нахрапом
Стали дражнить Телемаха та ізза гостей з него кпитись,
А хтось із них молодий та зухвалий сказав ёму ось-що:
„В сьвітї нема вже такого, що б худших гостей мав од тебе;
„Де ти, наприклад, отсего знайшов волоцюгу, который
„Хлїба лиш жебрає їсти та дудлить вино, а роботи,
„Де треба сили та хисту, не знає і топче даремне
„Землю сьвяту? А той другий пустивсь ще нам тут віщувати...
„Ех, як би ти та послухав мене, то було б воно лучче.
„Візьмем лиш та всїх гостей отсих кинувши в човен глибокий,
„До Сицилїйців пошлемо, великий бариш тобі був би."
Так женихи говорили, а він на ті речі байдуже!
Тільки на батька поглядував мовчки і ждав того часу,
Як ёму знак буде на женихів кулаки наложити.
Супроти-ж в темній окремній сьвітлицї на мягкім кріселку
Ікаріївна, премудра жона, Пенелопа сидїла
Й слухала кожнеє слово, котре говорилось в сьвітлицї

Добрий обід та смачний вони з сьміхом собі зготували
З різних потрав, бо багато зарізано було скотини,
Що-ж до вечері, то вже пак прикрійшої й бути не може,
Як-от їм скоро богиня сама з Одиссеєм укупі
Мала піднести; бо перші вони й непотрібства вчиняли.

Одиссеї Ф.

ПІСНЯ ДВАДЦЯТЬ-ПЕРША.

Заклад з луком.

І надоумила тут синёока богиня Аѳина
Гарную Ікаріївну, премудру жону Пенелопу,
Винести лук женихам і блискуче залїзо на заклад,
Що б на сперечу стреляли, що б був вже і вбійства початок.
От піднялась Пенелопа по сходах високих у верхню
Крайню сьвітлицю, узявши з собою ключ штучно загнутий,
Гарний, мідяний, а ручка була із слонової кости.
З нею пішли і жіночая челядь, її покоевки.
В крайній сьвітлиці поховані були богацтва хозяйські:
Золото, мідь і залїзнеє коване різне начиння.
Тут-же лежали і лук тугий, і сагайдак цьвяхований,
В сагайдаку було складено стріл смертоносних багато;
То подарунки були, котрі дав ёму гість чужестранець,
Стрінувшись в Лакедемонї по йменню Іфит Евритенко.
А пострічались обоє вони один з другим в Мессинї
В домі хисткого борця*) Орсилоха. Туди Одиссея
Ніслано було за дїлом і дїло було те громадське:
Бо із Ітаки Мессинськії люде, занявши забрали
На скороходних човнах своїх триста овець с пастухами.
От і поплив Одиссей посланьцем у далеку дорогу
Парубком ще, а послав ёго батько і другі старшини.
Іфит-же був там, шукаючи коней, которих пропало
В него дванадцять кобил і дванадцять теж мулів робочих,
Сї-то і стали для него причиною чорної долї:

*) ϑαΐφρων.

Ідучи, він загостив на день до Зевесенка Іракла,
Злого вельми чоловіка, дарма що дїла він великі
Часом робив; той і вбив свого гостя в своїм таки домі,
Злющий; нї божої кари не вважив, та й чесну трапезу,
Котру сам дав, осоромив. Так він-ото стратив Іфита,
А ёго коней держав собі міцнокопитних в палатах.
Так повстрічався Іфит з Одиссеєм і дав ёму лук той,
Щó перш носив сам великий Еврит, а потом свому сину,
Як померав у високих палатах, зоставив на спадок.
А Одиссей ёму дав гостру шаблю і списа важкого
Задля початку знакомства братерського, але-ж трапези
Братської не довелось їм вживати, бо раньш Зевесенко
Злий Евритенка Іфита убив, богорівного хлопця,
Щó дарував Одиссеєві батьківський лук; і нїколи
Лука того Одиссей богорівний не брав із собою
Ідучи в сїчу — лук завше лежав у палатах як спомин
Друга гостливого, — тільки носив ёго в рідному краю.
От як ввійшла в тую крайню сьвітлицю жона богорівна
Та на порозї дубовому стала, — щó тесля колись-то
Витесав вміючи та середвагою вирівняв добре,
Вставив одвірки тесові і двері навісив блискучі, —
Зараз лїнтвар розвязала, щó звязував дверні засови,
Поодсувала засови і ключ устромила у дірку.
Лиш повернула ключем, загули двері, наче бугай той,
Щó на левадї пасеться, — так двері залїзні гудїли
Од повертання ключа і у крок роспахнулися навстіж.
Спялась тодї на полицю високу вона, де лежала
Різна одежа пахуча — вовняна і з веби тонкої,
Зняла рукою тримтящою лука, що був на кілочку,
С піхвами, в котрих лежав він мов золото теє блискучий.
Сїла і лук той на милі колїна свої положила;
І одімкнувши ті піхви, слїзми залилася гіркими.
А як наплакалась досить і душу плачем вдовольнила,
В нижнї покої спустилась, де ждали її чоловіки,
Держачи лук у руках тугий як сагайдак цьвяхований,
В котрому було наховано стріл смертоносних багато.
З заду за нею ішли покоєвки і несли по тлумку,
В котрих лежало залїзне і міднее різне начиння.
До женихів у сьвітлицю ввійшовши, жона богорівна,
Біля стовпа зупинилися, що підпералась ним стеля,
Щоки закривши густою наміткою з веби тонкої,

А покоєвки то стали по правую руч і по лїву.
І почала женихам богорівна жона говорити:
„Слухайте ви, женихи мої славні, котрі в моїм домі
„Так забажалисьте завше даремно і їсти і пити,
„Як чоловік мій так довго збарився в чужинї; другої
„Справи, упину від збитків ви, бачу, не хочете знати?
„Вам лиш одно: мене сватать і конче узяти за жінку.
„Але стрівайте-но ви, женихи: перед вами от заклад.
„Я вам даю тугий лук Одиссея, мого чоловіка,
„Хто найскорійше натягне сей лук і найлекше руками
„І отсї кільця прониже, котрі тут стоять, не схибнувши,
„Я піду заміж за того, покинувши мужню господу,
„Чесну, законную, гарну такую і повну багацтва,
„Котру не раз може прийдеться навіть ві снї смоминати.“
Так-от сказала і дала приказ свинопасу Евмею
Лук женихам піднести і подать їм блискуче залїзо.
С плачем Евмей приняв лук і поставив перед женихами.
Тай гуртоправ теж заплакав як лук Одиссеїв побачив.
Тут Антиной їм почав докоряти словами й промовив:
„О мугирі ви дурні! про що денне в вас тільки і гадки.
„Дурбаси єсть ви обидва: чого ви розрумсались й жінцї
„Серце на що роз'ятрявєте в грудях? у неї й без того
„В жалощах серце вялиться, бо любого мужа втеряла.
„Цитьте-ж, сидїть собі нишком та їжте, або йдїть за двері.
„Й там собі румсайте, тутки покинувши лук свій і стріли.
„Нам женихам на спереч почесну, та трудну: не легко,
„Як-от я мислю, сей лук гладко тесаний та натягнути.
„Бо, сказать правду, між нами всїма чоловіка такого,
„Як Одиссей був, не маєє: я сам ёго бачив і знаю, —
„Я памятливий, дарма що тодї був ще хлопцем маленьким“.
Так говорив він, а в серцї для себе мав повну надїю,
Що він натягне на лукові жилу й прострелить всї кільця.
Правда, він перший мав спробувать лука із рук Одиссея,
Тільки-но бач не з жили, а з стріли, бо колись Одиссея
Він споневажав та ще наущав і товаришів других.
Тут почала говорити сьвята Телемахова сила:
„Горенько! Зевс Кронїон вкоротив менї розуму й справдї.
„Любая мати говорить менї, хоч розумна пак дуже,
„Що за другого піде і покине мене і ввесь дім сей,
„А я сьміюсь як дурний, веселю свою душу нїкчемну.
„Ну, женихи, за роботу: тепер вам спереча за тую

„Жінку, якої не має в Ахейському цїлому краю,
„Нї у Пилосї сьвятому, нї в Аргосї, нї у Мікенах,
„(Нї на Ітаці самій, нї по чорному скрізь суходолу)
„Та ви й самі добре знаєте: що́ менї матїр хвалити?
„Але одмовками ви не затягуйте справи над луком,
„Од натягнення ви нї не викручуйтесь, хай будем бачить.
„Я пак і сам отсе маю на мислі попробувать лука;
„І коли що натягну та прострелю дванадцять тих кільцїв,
„То мене мати шановна не зробить нещасним, не кине,
„І не піде з сих палатів за другим, бо я-от зоставлю
„Память по собі, що можу вже й сам слави батька здобути.“
Так-от сказавши, жупан із плечей своїх зняв він червоний,
Випрямивсь гордо і гострую шаблю геть кинув од себе.
Спершу поставив залїзнії дроти, дванадцять числом всїх,
В ямку глибоку вкопавши і вирівняв всїх їх по шнуру
Й землю втоптав округ кожного; гості вельми здивувались,
Як він так ловко їх вставив, а досї і сам він нїколи
Сего не бачив. Ступив на поріг і став пробувать лука.
Тричі він бився жилу натягнути на луку, і тричі
З рук випорсала жила, а він все не губив ще надїї,
Лук натягнути й прострелити всї ті залїзнії кільця.
Вже аж в четвертий раз він натягнув і то в силу велику,
Та Одиссей став кивать, і він нехотя вдержався стрельнуть.
Й знов почала говорити сьвята Телемахова сила.
„Що за напасть? пісьля сего я буду нїкчемним, безсильним?
„Чи що молодший і тим я не маю на руки надїї,
„Що б відомстить чоловіку, що́ перший мене так зобидив?
„В рештї-ж, беріться і ви, що́ хистчійші од мене і дужчі,
„Спробуйте й ви лишень лука, нехай поскінчим сю сперечу.“
Так-от сказавши, він лук опустив біля себе на землю,
До гарно тесаних, к дверам прибитих дошок прислонивши;
Тут-же і бистру стрілу притулив до замочної ручки,
Й зараз пішов та і сїв на тім самім стільцї, звідки встав був.
Потім почав женихам говорить Антиной Евпитенко:
„Нуте лиш, браття, вставайте по черзї всї с права на лїво,
„С того-от місця, відкіль виночерпій вином нас обносить.“
Так-от сказав Антиной, і вподобалось всїм ёго слово.
Першим піднявся і вийшов на кон Леодис Винопенко;
Він віщуном у них був і сидїв завше з самого краю
Біля винової кухви; ёму лиш одному противні
Глупства були женихів і на всїх їх він сердився дуже

Сей-ото перший узявся до лука з стрілою прудкою,
Став на порозї й почав той лук пробувать, що б натягнути
Та не натяг, тільки дуже стомив, натягаючи руки
Білі незвикші, і потім почав женихам говорити:
„Нї не натягну я, браття, нехай лишень візьме хто інший;
„Лук сей багато таки людей знатно славетних зажурить
„С поводу серця й життя; бо й справдї воно таки лучче
„Вмерти, нїж жить ошукавшися в тому, зза чого ми завше
„Тутки збиралися і що день божий в надїї кохались.
„Правда й тепер ще декотрі з нас мають надїю і хочуть
„Шлюб с Пенелопою взяти, жоною царя Одиссея,
„Але не перш, чим попробує лука і слави докаже;
„Потім яку небудь іншую із Ахеянок хороших
„Сватати стане й посагу ще більш добиватись, а ся-от
„Вийде за того, хто вдасть їй найбільше і прийде до мисли".
Так-от сказавши, він лук опустив біля себе на землю,
До гарно тесаних, к дверам прибитих, дошок прислонивши,
Тут-же і бистру стрілу притулив до замочної ручки,
І зараз пішов та і сїв на тім самім стільцї, звідки встав перш.
Тут Антиной став ёму дорікати та гримать на него:
„Ех, Леодисе! яке отсе слово крізь зуби ти мовив?
„Страшне й важке, — ёго чуючи дуже я гнїваюсь серцем.
Лук сей, ти кажеш, багато людей вельми знатних зажурить
„С поводу серця й життя, що не можеш ти лук натягнути?
„Нї не таким тебе мати шановна на сьвіт породила,
„Що б натягати тугії луки та пускати з них стріли,
„Отже-ж другії усї женихи браві зараз натягнуть."
Так він сказав і звелїв козоводу Мелантію встати:
„Встань лиш, Мелантіє, та розпали нам вогню тут в палатах,
„Добрий великий ослін постав, смушком ёго застеливши,
„Та принеси нам великеє кружало сала с комори,
„Що б ото ми, розтопивши те сало і лук намастивши,
„Всї натягнули, та разом скінчили б сперечу почесну."
Вчувши се, зараз Мелантій вогонь розпалив на кабицї,
Потім поставив великий ослін і покрив ёго смушком,
Далї принїс і великеє кружало сала с комори,
І молодїж розтопляючи сало, ним лук розмягчали,
Що б натягнути, а все таки й жаден нїчого не вдїяв.
Лиш Антиной ще не пробував та Еврімах боговидий,
Самі найстарші і самі найдужчі проміж женихами.
Двоє-ж один по одному і нищечком вийшли з сьвітлицї.

То був Филитій скотар з свинопасом Евмеєм укупі
А всьлїд за ними теж вийшов і сам Одиссей богорівний.
Вийшовши, за ворітьми повстрічались вони усї троє,
І Одиссей їм почав говорити словами мягкими:
„Слухай-но, стадниче, й ти, свинопасе! чи можна сказать вам,
„Чи то змовчати? а серце аж нудиться, що б розказати.
„Що б ви зробили, як би Одиссей, ваш хазяїн приїхав
„Знов сюди, як би його несподївано бог припровадив?
„Чи ви б стояли от за женихів, чи пак за Одиссея!
„Нуте-ж, скажіть тільки так, як велить вам і серце і розум".
І у одвіт ёму стадник Филитій на сеє промовив:
„Батьку Зевсе! коли б ти нам сповнив отсеє бажанне,
„Що б нам хазяїн прибув уже, що б ёго бог припровадив.
„Бачив би ти, яка сила у мене єсть та й кулаки теж!"
Тою-ж молитвою і свинопас помолився богам всїм,
Що б Одиссей вельми мудрий вернувся скорійше до дому.
І як ото Одиссей визнав певнії думки обох їх,
Зараз почав у одвіт їм крилатії речи казати:
„Та се-ж я сам, Одиссей таки, бід натерпівшись, вернувся
„Аж на двадцятому році у милую рідную землю.
„Знаю, що ви тільки двоє бажаєте мого приїзду,
„Двоє з моїх всїх рабів; а із других не чув нї од кого,
„Що б хто бажав із них, що б повернувся я знову до дому,
„Вам тільки двом я і скажу всю правду, що станеться потім.
„Як менї бог допоможе скарать женихів тих чванливих,
„Дам я обом вам по жінцї і всякого майна в придачу,
„Хати вам вистрою близько палат моїх, і аж до смерти
„Будете ви Телемаху товаришами і братами.
„Ке лиш погляньте: я вам ще і другу признаку покажу,
„Що б ви очима побачивши пісьля повірили й серцем,
„Шрам, що колись то вкусив мене дикий кабан білим зубом,
„Як я ходив на Парнас із синами таки Автолика".
Кінчивши він заголив убрання на нозї аж до шраму,
І ті обоє, побачивши шрам той, їм здавна знакомий,
Плакати стали, обнявши руками свого Одиссея:
І милували ёго й цїлували у голову в плечі
Поцїлував теж і їм Одиссей обом голову й руки.
І вони б плакали та голосили б до сонця заходу,
Як би то сам Одиссей не спинив їх такими словами:
„Та перестаньте вже плакать ридати, що б хто не побачив.
„Вийшовши часом з сьвітлицї, і піде та скаже усїм там.

„Йдіть лиш назад та один по одному, а не заразом всі:
„Перш піду я, а ви потім; а знак в нас такий нехай буде:
„Скільки-от там у сьвітлиці сидить женихів загордящих,
„Всі вони не дозволятимуть лука менї натягнути;
„Ти-ж, богорівний Евмею, візьмеш зараз лук з сагайдаком
„Тай подаси менї в руки, а потім жінкам ти прикажеш,
„Що б зачинили в жіночих покоях всі двері прицільно;
„І коли хто з них чи стогн який-небудь, чи геп но почує
„Між чоловіками в нашій запертій сьвітлиці, то в двері
„Що б не виглядували, а робили б роботу всі мовчки.
„Ну, а тобі, богорівний Филитіє, припоручаю
„Брами заперти на ключ і в засови пропхнути „сирицю."
Так-от сказавши, пішов в свої пишні тіняві палати,
А незабаром ввійшли і обидва єго челядинці
І увійшовши, сіли знов на тім самім стільці, звідки встав перш.
Перед вогнем Евримах держав лука в руках і вертів ним
Так, потім сяк, пригрівав на вогні, але все було марно:
Лука не зміг натягнути, і дуже стогнало в нім серце.
От він розсердившись лаятись став і кричав мов скажений:
„Хай ёму біс! мене жаль бере і за самого й за вас всіх.
„Тай не за шлюбом я стільки вбиваюсь, хочай пак і то жаль:
„Єсть-же і других богато Ахеянок гарних як в самій
„Нашій Ітаці, так і по другим городам нетутешним,
„Але мене бере злість, що ми всі мізерні і немощні
„Супроти сили царя Одиссея, що навіть не можем
„Лук натягнути, і сором нам буде в нащадках, як взнають."
Знов Евримаху почав говорить Антиной Евпитенко:
„Ні, Евримаче, не буде сего; ти і сам добре знаєш.
„Ниньки у нас на Ітаці бач празник стрілецького бога,
„Празник великий: хто-ж сьміє натягнути лука? Сховайте
„Лук, а прути нехай с кільцями так і стоять, бо нїхто їх
„Тут зачіпати не буде нї защо, як я собі мислю,
„Хоч би й прийшов хто в сей дім Лаертенка, царя Одиссея.
„Лучче нехай виночерпій вином обнесе нас в килїшках,
„А ми, створивши офіру, запрем се загнуте оружжя.
„Завтра-ж у ранцї скажіть козоводу Мелантію знову
„Кіз нам пригнати, котрі у кошарі єсть самі найлуччі,
„Що б, срібролукому ми Аполлону їх стегна спаливши,
„Лук натягнули та разом скінчили б сперечу почесну."
Так говорив Антиной, і вподобалось всїм єго слово
І почали-ото джури їм воду на руки зливати,

Слуги проворні вина у килїшки до верху налляли
І частували по черзї усїх, зачерпнувши із кухви.
І, як створили офіру і випили, скільки хотїв хто,
То Одиссей хитромудрий сказав, замишляючи зло їм:
„Слухайте-но, женихи браві, славної вельми царицї!
(„Що б я сказав, що велить менї серце у грудях сказати)
„Я Евримаха прошу й боговидого теж Антиноя
„Більш од усїх, бо отсеє він слово сказав нам до ладу:
„Ниньки нехай лука кине та припоручить усе богам;
„Завтра-ж у ранцї бог силу дарує, кому сам захоче.
„Дайте лишень і менї той лук тесаний, що б з вами вкупі
„Снаги в руках і я спробував, чи ще у мене зосталась
„Сила, якая колись-то була у хвіястих суставах
„Чи її вже загубили у мене блуканнє й нестаток".
Так-от сказав Одиссей, і всї згорда розсердились дуже,
Перелякавшись, що б часом він не натягнув лука й справдї.
А Антиной став ёму вимовлять, дорікати й промовив:
„Ах, волоцюго нїкчемний! нема в голові в тебе клепки;
„Мало тобі, що спокійно сидиш між вельможними нами
„І бенькетуєш з всїма на рівнї і що слухаєш вільно
„Всї наші речі і оповідання? а другий і жаден
„Жебрак, нищук речей наших і слухати навіть не сьміє.
„Смачне вино тобі баки забило, которе і других
„Надвережає, хто заздро ёго й без пуття уживає.
„Тож пак вино і Кентавра славетного Евритієнка
„В халепу вбгало в палатах могучного десь Пиритоя,
„Як до Лапитів прийшов він; вином собі баки забивши,
„Кручений бешкету доброго там наробив в Пиритоя:
„Лицарів злість узяла, і вони повскакавши за двері
„Виволокли ёго, вуха ёму окарнали косою
„Й носа одрізали, і наш Кентавр отуманений трунком,
„В ноги ударивсь, свій сором оплакуючи і безпутство.
„С тої пори у Кентаврів з Лапитами ремста повстала,
„І самого ёго самперед лихо од пянства спіткало.
„Так і тобі я велику пророчу біду, коли справдї
„Лука натягнеш; бо жалощів ти нї од кого не встрінеш
„В нашім народї, а візьмем тебе та на чорному човнї
„Одвеземо до Ехета царя, що людей всїх страчає,
„Тай продамо, звідтіля уже ти не спасесся; сиди-ж пак,
„Пий от вино і з молодшими ти не заходь у сперечу."
Тут знов ёму почала говорить Пенелопа премудра:

„Нї, Антиною: не гоже і кривда була б занедбати
„Котрого небудь з гостей Телемаха в ёго-ж таки домі;
„Думаєш ти, що як би сей старий натягнув Одиссеїв
„Лук величезний, на руки свої понадіявшись й силу,
„Взяв би мене у свій дім і я вийшла би заміж за него.
„Нї, сеї справи нї сам він нїколи не мислив влучити,
„Тай нїхто з вас ізза сего нехай свого серця не вялить,
„Тут бенькетуючи: се не пристало, зовсїм пе пристало.“
Знов у одвіт їй почав говорить Евримах Полибенко:
„Ікаріївно шановна, премудра жено Пенелопо!
„Ми і не думаєм овсїм, що б він тебе взяв: не пристало;
„Ми боїмось поговорів людських, а найбільше жіночих,
„Що б не сказав хто-небудь зовсїм худший по роду з Ахейців
„Дрантя, а все таки жінку вельми непорочного мужа
„Свата, а лука гнучкого зовсїм натягнути не вміє,
„А якийсь другий там жебрак, нищук, волоцюга прийшовши,
„Легко і лук натятнув отой та і всї кільця прострелив.“
„Так говоритимуть, і всї ті речі нам соромом стануть.“
І Пенелопа премудра на се ёму от-що сказала:
„Нї, Евримаче, не можно серед людей в славі вітати
„Тим, котрі марне псують чоловіка славетного майно
„Та і господу безчестять ёго, — отсе сором, так сором!
„Сей вже от странник і ростом високий і тїлом здоровий
„Та і не простого роду: вельможного батька дитина;
„Дайте попробувать тесаний лук і ёму, хай побачим.
„Я пак і то ще скажу, — і воно таки сповниться певне:
„Як що старий, Аполлона вмоливши, натягне нам лука,
„Я ёму дам і хітон і бекешу, одежу все пишну,
„Дам і загострений спис, од собак і злодїїв заслону,
„Дам ёму гострую шаблю, сандали хороші під ноги,
„В рештї-ж с почотом ёго одвезуть, куди серце бажає.“
Їй у одвіт Телемах вельми мудрий почав говорити:
„Мати шановна! не має нїхто права більше од мене,
„Як лука дати, кому сам захочу, так і не давати,
„Нї тії, котрі на нашій гористій Ітацї панують,
„Нї ті, що мешкають по островах в хлїбородній Елїдї,
„Жаден із них приневолить не зможе мене, як захочу,
„Хоч би й зовсїм сему страннику подарувать і всю броню.
„Лучче ти, нене, іди у сьвітлицю свою, і за кросна
„Сївши справляй с покоєвками всю свою певну роботу.

„А що до луків — то річ не жіноча, але чоловіча
„І перш од других моє, бо я єсть тут у домі господар.“
Дуже вона здивувалась, почувши од сина такую
Сьміливу річ і розумну, і вийшла повагом з сьвітлиці.
Вийшли за нею й рабині, і там вона довго і гірко
Плакала за Одиссеєм, своїм чоловіком, аж поки
Сна не наслала на ню синёока богиня Аѳина.
Взяв свинопас на оружжя гнучке і хотів було нести,
Та женихи, те побачивши, стали всї разом кричати,
А хтось із них молодий та зухвалий сказав свинопасу:
„Ге! а куди се несеш ти оружжя отсї, свинопасе,
„Дурбасе! скоро тебе розірве собачня та свинарська,
„Котру ти вигодував сам, як тільки нам милостив буде
„І Аполлон таки та і всї другі безсмертнії боги.“
Перелякавсь свинопас і оружжя на тім самім місці
Знов положив, бо всї галас великий підняли в покоях,
А Телемах теж собі почав гримати на свинопаса:
„Дїду! вперед неси лука й не дуже то так потурай всїм,
„Що б я тебе, хоч молодший, назад відтіля не спровадив
„В поле каміннєм, бо єсть я пак силою дужчий од тебе.
„О як би то і од всїх женихів, котрі суть у палатах,
„Був я руками і силою луччий і дужчий на стільки-ж,
„Я б ото зараз заставив усїх вибиратись негайно
„З нашого дому, бо дуже великі безпутства вчиняють.“
Так він сказав, і на сїм ёго слові теж зареготали
Всї женихи, але-ж сердитись з сеї пори перестали
На Телемаха. І впять свинопас, те оружжя забравши
Та підступивши з ним до Одиссея, подав ёму в руки.
Потім позвавши окрім Евриклею, сказав їй тихенько:
„Сам Телемах велить зараз тобі, Евриклеє премудра,
„Двері в жіночих покоях усї зачинити прицїльно,
„І коли хто з вас чи стогн який-небудь чи гупання вчує
„Між чоловіками в нашій замкнутій сьвітлиці, то в двері
„Що б не виглядували, а сидїли б всї мовчки при дїлї.“
Так от сказав він, і стало безкрилим для неї се слово *)
Зараз пішла і в сьвітлицях усїх двері позачиняла,
Нищечком миттю з сьвітлиці шморгнув і Филитій за двері
Та спонад двору і позамикав усї брами міцнії

*) Див. XVII. 57.

Там під повіткою здавна лежала човенна кодола
Личана; нею засов завязав і вернувсь до сьвітлиці.
А увійшовши, сїв знов на тім самім стільці звідки встав перш
Все позираючи на Одиссея; а той уже лука
Скрізь оглядав, повертав і сюди і туди, може черви
Ріг поточили де-небудь, як він на чужині тинявся.
А з женихів хтось промовив, зиркнувши на свого сусїду:
„Бачите, як оглядá: потайний він мастак у оружжу.
„Може і в него єсть в дома теж саме оружже, а може
„Лиш придивляється, що б і собі таке сооружити:
„Справно ним вертить сюди і туди волоцюга негідний.“
Другий-же хтось, молодвй та зухвалий додав ще глумливо:
„Хай собі завше він має в дїлах своїх вдачі на стільки,
„Як-от тепер ёму вдасться сей лук роговий натягнути.“
Так женихи насьміхалися; а Одиссей хитромудрий,
Тільки лиш лука свого оглядав на всї боки вважливо,
Як-ото лїрник; сьпівака дотепний, перш нїж засьпівати,
Легко і справно натягує струни на лїрні кілочки
Та із обох боків мацає скручену кишку овечу,
Так без труда натягнув Одиссей лук тугий та великий
Та і смикнув задля проби одним тільки пальцем за кишку;
І зацьвірінкала кишка зовсїм нїби ластівка тая.
Перелякалися дуже усї женихи, так що збліднли
Навіть з лиця; а Зевес почав страшно греміти в признаку,
І бідолах Одиссей богорівний зрадив дуже-дуже,
Що ёму чудо послав теє син хитромудрого Крона,
Взяв він прудкую стрілу, що була на столї недалеко
Винята з сагайдака, де лежали поховані другі
Стріли усї, котрих мали попробувать скоро Ахейцї,
Держачи лука в руках, притягнув до зарубини кишку,
І, наложивши стрілу та прицїлившись, так і торохнув.
Прямо з стільця, де сидїв, і влучив, не схибнувши у кільця
В саму середину, і стріла мідна, наскрізь пролетївши,
В стінцї застрягла; тогдї Телемахови так він промовив:
„Бач, Телемаче, тебе я нищук, хоч снжу тут в палатах,
„Не осоромив, попав добре в цїль, та не дуже то й лука
„Я турбувавсь натягати: знать сила ще добра у мене,
„І не така, що б оті женихи глузували так з мене.“
„Ну а тепер уже час зготувать і вечеру Ахейцям
„Поки ще видко, а послї інако почнем забавлятись

Сьпівами й лїрою, бо без музики і бенкет — не бенкет.
Так от сказавши, моргнув Телемаху; а той зараз шаблю
Гостру до боку вчепив, як догадливий син свого батька;
Взяв в руки спис з наконешником мідним тай постановився
Біля стільця пан-отцевого, взброєний мідним оружжом.

Одиссеї X.

ПІСНЯ ДВАДЦЯТЬ-ДРУГА.

Вбивство женихів.

А Одиссей хитромудрий узяв скинув з себе лахмани,
Скочив у крок на високий поріг з своїм луком роговим
Та с повним стріл сайдаком; потім висипав стріли прудкії
Долу, під ноги собі і сказав женихам загордящим:
„Ну, вже як бачите, ся суперечка почесна скінчилась:
„Іншу тепер я мету, у якую нїхто ще не мітив,
„Виберу, може і влучу, як бог Аполлон допоможе.“
Так-от сказавши, він гірку стрілу в Антиноя направив,
Сей-же тогдї саме опорожнити збірався золотую
Чарку дводонну і вже доторкався до неї губами,
Що б ото випити з разу, про смерть-же у него і гадки
Навіть не було, та й хто б таки думав, що б межи гостями
Стількома хтось там один, хоч і був би од всїх найсильнїщий,
Лютую смерть заподїє ёму та вготує і чорну недолю.
От Одиссей Антиною, примірившись, стрельнув в горлянку,
І кінцем гострим стріли пробив наскрізь ёму товсту шию.
Навзнїч подавсь Антиной, золотая з рук випала чарка,
Сам повалився, і зараз струмень чоловічої крови
Ринув здоровий із носа; той штуркнув ногою од себе,
Стіл перекинув і страви розсипались геть по підлозї.
Хлїб і печеня піском закалялися. Тут женихи всї
Галас підняли, побачивши вбитим товариша свого.
Зараз з стільцїв повскакали, забігали скрізь по сьвітлицї
Та поглядали кругом на широкії стїни міцнії,
Чи не знайдеться де-небудь щита, або списа важного.
І почали Одиссея корити гнївними словами:

„Странниче! зле ти стреляєш в людей; але в друге
„Вже ти не будеш стреляти: амінь тобі зараз тут певний,
„Бо ти убив чоловіка, що між усїма паробками
„Єсть що найлуччий в Ітаці: склюють тебе хижії круки.“
Так говорили вони, бо гадали, що він ненаро́ком
Вбив Антиноя, а того дурнії не відали овсїм,
Що й задля них ото всїх уже певна погибель настала.
От Одиссей хитромудрий, спід лоба зиркнувши, гукнув їм:
„А, пси! ви думали, що я уже не вернуся до дому
„С Трої, що нищили так безпутя мою власну худобу,
„Та де с котрими рабинями спати вкладались насильно,
„І як я жив ще, ви сватаєте і мою пак дружину,
„Не побоявшись нї богів, що небом широким владїють,
„А нїже помсти людської, котора прийде незабаром, —
„От-же тепер задля всїх вас погибель вже певна настала.“
Так він сказав, і напав всїх блїдий страх великий.
(Всяк позирав, що б втїкти куди-небудь й позбутися смерти).
Тільки один Евримах у одвіт ёму так-от промовив:
„Як що і справдї ти єсть Одиссей, що в Ітаку вернувся,
„То справедлива грізьба твоя, бо виробляли Ахейцї
„По́гани вельми багато в палатах а також й на полї.
„Але отой вже лежить мертвяком, хто причиною всёму:
„Се-ж Антиной, натякнувши, нас всїх підустив на сю справу;
„Не доконечне він шлюбу бажав того і добивався,
„Інше на думцї він мав, але того не сповнив Корнїон,
„Що б на Ітаці багатій над всїми людьми царювати
„Тільки самому, а сина твого хотїв вбити засївши
„Ну, і за се він спіткав свою долю, а ти над народом
„Змилуйсь твоїм: ми громадою послї за все тобі сплатим,
„Скільки і випито в тебе і з'їджено тут у палатах, —
„Кожний за все тобі в двадцятеро більш заплатить: волами,
„Золотом, міддю виплачувать будемо, поки аж серця
„Не заспокоїм тобі, а до того — не сердься, будь ласкав.“
І позиркнувши спід лоба, сказав Одиссей хитромудрий:
„Нї, Евримаче, хоч би ви і батьківщину віддали всю,
„Скільки її тепер єсть у вас та приложили б ще стільки,
„То і тогдї теж своїх я не вдержав би рук од убивства
„Поки б за кривду свою не помстився над всїма женихами,
„Вам зостається одно тепер з двох: або стятись зо мною,
„Або тїкати, коли хто од смерти втече і недолї;
„Отже шкода: не втече з вас і жаден од певної смерти.“

Так він сказав; в тих стремтїли колїна і тёхнуло серце
І Евримах знов у-друге почав женихам говорити:
„Браття! не здержить отсей чоловік своїх рук смертоносних,
„А коли взяв в руки тесаний лук та сайдак із стрілами,
„То вже і буде с порога стреляти, аж поки усїх нас
„Не перебє: треба нам доконешне подумать об сїчі.
„Шаблї виймайте із піхов, столи у-перед виставляйте
„Супроти стріл смертоносних, та кинемось всї ми на нёго
„Раптом, то може с порога зібєм ёго й випхнем за двері.
„Потім по го́роду підем та скрізь геть наробимо крику,
„І вже тогдї, як от стрельнув сей раз, то в останнє вже стрельнув."
Так-от сказавши, він вийняв із піхов свою мідну шаблю
Гостру з обох боків, та і накинувся на Одиссея
С криком та гуком, а в той самий крок Одиссей богорівний,
З лука спустивши стрілу, влучив в груди як раз біля цицьки,
І стріла бистра встромилась в печінках; у того-ж і шабля
Випала з рук: захитавшися він через стіл перекинувсь
Й гепнув до-долу, й розсипались страви геть скрізь по підлозї,
Впала і чарка дводонна; і бився той лобом об землю
З болещів в серцї, і в корчах страшенних ногами обома
Бив об стілець, а тим часом і очі заплющив на віки.
Вискочив тут Амфином і накинувся на Одиссея
В сїчах славетного, вийняв свою шаблю гостру і думав,
Чи не одступиться той од дверей; але тут Телемах вже,
Ззаду до ёго підбігши, ударив своїм мідним списом
В плечі промежи лопатки і геть пристромив ёму груди,
Той як колода бебехнув і тріснувся лобом об землю.
Зараз одскочив назад Телемах, навіть спис довгий кинув
У Амфиномовій спинї, боявся, бач, що б хто з Ахейцїв,
Як він вийматиме списа, наскочивши раптом на него,
Гострої шаблї ёму не встромив або в бік, або в спину.
Зараз ото дременув до дверей, де стояв милий батько,
Й ставши близенько почав ёму речі крилаті казати:
„Батеньку! я от піду, принесу тобі щит і два списи
„Й мідний шишак, прилаштований добре до лоба твоєго;
„Сам уберуся у броню, звелю й свинопасови вбратись
„Тай скотареві, бо всїм нам узброїтись буде безпечнїйш."
І Телемахові так Одиссей хитромудрий одвітив:
„Гайда, біжи та принось, поки єсть ще менї чим стреляти,
„Що б не зіпхнути мене од дверей, як один я зостанусь."
Так він сказав, Телемах-же послухався милого батька,

Взяв тай побіг у сьвітлицю, де славная броня лежала;
Вибрав він там межи зброєю штири щити, вісїм списів
Та шишаків штири мідних с хвостами із кінської гриви,
І поприносив все те до дверей, де стояв милий батько.
Насамперед він тут сим зодягнувся, у мідную зброю
Та повдягалися теж і обидва єго челядинцї,
І поставали всї в ряд з Одиссеєм своїм хитромудрим.
А Одиссей-ото, поки ще в нёго було чим стреляти,
Знай все стреляв та вбивав женихів одного по одному,
Добре мету беручи, і ті падали мов снопи рядом;
А як не стало вже стріл і не було чим більше стреляти,
Зараз він лук притулив до стовпа, підперав що пак стелю
Біля блискучих дверий, що з сьвітлицї виходили в сїни
А сам на плечі надїв собі щит, с чотирёх шкур волових
Зроблений, лоба-ж закрив шишаком із собачої шкури,
С кінським хвостом, що́-то страшно поверх шишака розвивався,
І взяв у руки два списи здорові, загострені міддю;
Тут-же в стїнї, од дверей недалеко, були й потайнії
Двері з високим порогом; виходили тими дверима
Просто на двір; як лучалася інколи в тому потреба.
Отсї то двері звелїв Одиссей свинопасу замкнути
І вартувати, а виходу другого більше не було.
Тут Агелей, обертаючись до женихів так сказав їм:
„Браття! а може б хто з нас потайними отсїми дверима
„Вийшов, що б крикнуть, нехай би зібрались сюди громадяне?
„Вже-ж пак отсей чоловік розстреляв свої стрїли останнї.“
Знов козовід що-найстарший Мелантій на се ёму мовив:
„Е, нї, не так, Агелеє, родино Зевеса; сї двері
„Просто ведуть на подвірє, і трудно пробратись тудою:
„Там і один чоловік всїх задержить, коли трохи сильний,
„Лучче давайте, я вам принесу із сьвітлицї всїм зброю
„Й ви уберетесь, бо там, як я думаю, а не де-інде,
„Зброю усю поховали вони, Одиссей з своїм сином.“
Так от сказавши пішов козовід що-найстарший, Мелантій,
Через віконце потайне полїз у ванькір Одиссеїв,
Вибрав дванадцять щитів у ванькирі, й дванадцять теж списїв
Тай шишаків мідних стільки-ж с хвостами із кінської гриви
Все те забравши принїс і почав женихам роздавати.
Тёхнуло серце тогдї в Одиссея, стремтїли й колїна,
Як він побачив, що ті узброїлись і страшно махали
Довгими списами: дїло ёму показалось недобре,

Й зараз почав Телемахові речі крилаті казати:
„Ну, Телемаче, напевне хто небудь з жінок там в сьвітлиці
„Їх наущає, що б билися з нами, а може й Мелантій."
І у одвіт ёму от-що сказав Телемах вельми мудрий:
„Ні, тату, я таки сам виноват, не хто другий в сій справі,
„Через недбалість я двері в ванькір в біганині замкнути
„Овсїм забув, а вони-от хитрійші од мене вдалися.
„Ке, лиш, Евмею, піди та замкни у ванькірі ті двері
„Й нишком довідайся, чи то з жінок хто все те виробляє,
„Чи Долїєнко Мелантій; ёго се, я думаю, штуки.
Так-ото нищечком в трёх між собою вони розмовляли.
Знов із сьвітлиці Мелантій шмигнув у ванькір кріз віконце
Зброї принести ще більш; постеріг свинопас тую справу
Й ставши біля Одиссея, сказав ёму нишком на вухо:
„О Лаертенку, родино богів Одиссею премудрий,
„Онде-ж і зрадник той самий, на кого і ми натякали,
„Крадеться знов у ванькір він по зброю; скажи-ж менї просто
„Чи ёго вбити, коли менї вдасться ёго побороти,
„Чи пак до тебе привести, нехай накладе головою
„За все те зло і ті кривди, що тут виробляв в твоїм домі."
І у одвіт ёму знов так сказав Одиссей хитромудрий:
„Ми с Телемахом у-двох будем вдержувать тут у сьвїтлиці
„Других усїх женихів, хай пручаються, скільки там хочуть;
„А ви с Филитієм вдвох тому зраднику руки і ноги
„Цупко скрутїть; привяжіть ёго задом до дошки, а потім
„Добрий просуньте мотуз і повісьте з дошкою на сволок
„Там-же таки в ванькірі, підопріть і колодами двері,
„Хай так і висить живим, поки здохне у муках пекельних."
Так він сказав, і ті сповнили зараз хозяйскеє слово.
Зараз обидва пішли у ванькір і сховались за двері
Стали один з них по правую руку, а другий по лїву і ждали,
Поки той нишпорив скрізь по кутках, набіраючи зброї.
Тільки ото появився Мелантій і став на порозї,
Держачи в правій руцї шишака с трома верхами з гриви,
А в лївій плетений щит здоровенний і пилом припалий
Лаерта ветхого, що завш носив ёго за молодих лїт,
А тепер щит той давно вже лежав, що й ремінне порвалось,
Зараз на нёго наскочили й, за чуб обидва вхопивши,
Гепнули так ним об землю, що навіть кістки захрумтїли.
Ноги звязали і руки скрутили цупким постронком,
І, як звелїв Одиссей Лаертенко, їх цар богорівний,

Так і зробили; просунули добрий мотуз межи руки
Та і повісили там-же таки у ванькірі на сволок
Вкупі із дошкою; двері-ж колодами попідпирали;
І ти, Евмею, глузуючи з нёго, ёму так промовив:
„Ну вже теперки, Мелантіє, будеш всю ніч вартувати,
„На сій легенькій постелі, яку ти давно заслужив сам,
„І не проспиш вже зірниці рожевої, як злототронна
„Буде зіходить вона з Океана ріки, і погониш
„Знов женихам на обід козенят, як і перше пригонив.“
Так і зостався Мелантій там висїти й муки терпіти;
А ті обидва, убравшись у зброю і двері замкнувши,
Вийшли назад у сьвітлицю, де був Одиссей с Телемахом.
Стали у гиїві великім вони в чотирёх на порозї,
А женихи всї юрбою тинялися скрізь по сьвітлицях.
От підійшла до них Зевса дочка синёока Аѳина,
Станом і голосом, постаттю всею на Ментора схожа;
Дуже зрадїв Одиссей, увидавши її і промовив:
„Менторе! визволь з біди, не забудь ти приятеля свого,
„Що-то не раз тобі стільки добра робив, ми-ж однолїтки.“
Так він сказав, бо почув своїм серцем, що бачить Аѳину.
А женихи те-ж собі почали усї разом кричати,
Й першим із них Агелай сказав слово їй, Домасторенко:
„Менторе! не вговорив би тебе Одиссей, отсей — хитрий
„Битися з нами всїма женихами й ёму помагати.
„Справа така буде в нас, як ми всї собі розміркували:
„Скоро лиш вбѣмо отсих непотрібних і батька і сина,
„То з ними будеш убитий і ти, за те саме, що́ мислиш
„Нам тут в палатах робить: накладеш головою своєю.
„А як поборемо вас та побѣм усїх гострою міддю,
„То усе майно, яке в тебе є, чи то в домі, чи в полї,
„Геть заберемо з добром Одиссеєвим вкупі, і навіть
„Анї синів не зоставим живими твоїх, анї дочок,
„А нїже жінки шановної, що б тут жила на Ітаці.“
Так він сказав, і Аѳина ще гірш розгнївилася в серці,
Та й почала дорікать Одиссеєві сими словами:
„Нї, вже шкода, Одиссею, нема в тобі сили й одваги,
„Що колись мав єси, як за Єлену оту білоруку
„Бив ся с Трояньцями безперестанно під ряд девять років;
„Скільки людей положив ти у сїчах кривавих; твоїми
„Хитрощами полонили Ахейці і город Приямів
„Як-же тепер отсе ти в своїм домі, в своїм господарстві,

„Плачеш перед женихами, що сили нїби б то не маєш?
„Йди-но, мій милий, сюди, біля мене тут стань та дивися,
„Як буде сьміливо Ментор Алкимид отсим супостатам
„Мститись за кривди тобі для твоїх добродїйств ради давних."
Так-от сказала, та тільки не зараз дала перемогу,
Перше дізнатись хотїла вона про відвагу і силу
Як Одиссеєву, та те-ж і сина ёго Телемаха.
І перекинувшись в ластівку, миттю шугнула тай сїла
На почорнїлому сволоку тут-же в сїй самій сьвітлицї.
А женихів підущав Агелай таки Домасторенко,
І Еврином з Амфимедоном й Димоптолемом
Полїкторенко Писандр і Полиб, забияка завзятий,
Бо вони силою й хистом од всїх женихїв визначались,
Котрі живі ще були і за душі свої потерпали.
А усїх інчих давно вже здолїли смертельнії стріли.
От і почав Агелай женихам усїм так викладати:
„Браття! вже скоро притомить отсей чоловік свої руки;
„Та вже і Ментор десь щез, наторочивши похвалок грізних,
„І зостаються вони в чотирёх тільки в дверях надвірних.
„І ви тепер не всї разом пускайте свої списи довгі,
„Перше пустїть тільки шість невеличких, то може Зевес нам
„І допоможе убить Одиссея і слави зажити.
„А про останнїх байдуже, лиш тільки отой уже здохне."
Так він сказав, і ті разом пошпурили кожний по спису;
Але даремною всю ту їх працю зробила Аѳина:
Бо із шістёх отих списів то інший улучив в одвірок,
Інший у лутцї віконній встромився або в дверях високо,
Інші-ж знов таки позастромлялись де-інде по стїнах.
І як-ото вони з ласки Аѳини спаслись так від списів,
То Одиссей богорівний до них так почав говорити:
„Браття! тепер, як я думаю, черга настала вже наша
„Списами кинуть в юрбу женихів, котрим хочеться дуже
„Нас повбивать, пісьля того, як стільки нам кривди вчинили."
Так він сказав і всї разом метнули по довгому спису,
Добре примірившись: і Одиссей в Димоптолема влучив,
А Телемах в Евріяда, Евмей свинопас у Елета,
А гуртоправ повалив своїм списом Писандра од-разу.
Всї вони раптом на діл повалились, зацїпивши зуби
А женихи всї останнї в окремний куток заховались.
Тїї-ж, підбігши с порога з мерцїв списи повитягали.
От женихи в них метнули знов кожний по гострому спису,

Й марною знову їх працю зробила богиня Аѳина:
Інший із списів тих гострих в одвірок улучив й зоставсь там.
Інший у лутцї, як перш опинивсь, а той в дверях високо,
Іншії-ж знов таки позастромлялись де-інде по стїнах.
Але тепер Амфімедон попав Телемаха у руку
Вище долонї і мідь ёму шкуру поранила злегка;
Тай свинопасові Ктисип поверх щита плече подряпав
Списом, котрий просвистїв через голову і впав на землю.
Знов Одиссей хитромудрий з своїм товариством голїнним
Раптом шпурнули в юрбу женихів свої гострії списи:
Й Евридаманта убив Одиссей, городів розоритель,
Амфімедонта вразив Телемах, а Евмей вбив Колиба,
А що-найстаршій скотар попав Ктисипа як раз у груди,
І таким вдатним прицїлом пишаючись, став говорити:
„Политерсенку, з усїх глузувати охочий! Тепер ти,
„Дурі своїй потураючи, більш гордувати не будеш.
„Лучче богам покорися, вони над усїх бо сильнїйші.
„Се за воловую ногу гостинець тобі, що́ ти кинув
„Ізза стола Одиссеєві і старчуку і волоцузї".
От-що́ сказав старий стадник биків крутороги;
Домасторенка убив Одиссей довгим списом на місцї,
А Телемах знов Леокрита Евиноренка вбиває,
Списом улучивши в крижі і гострая мідь простромила їх на́скрізь.
Сторч головою беркицьнув Леокрит й торохнувся лобом об землю.
От спід високої стелї Аѳина егиду спустила,
Пагубу смертних, і розум у всїх женихів помутився,
Бігали з-ляку геть скрізь по сьвїтлицї, мов ті-от корови
Бігають в спасівку по чередї, як їх ґедзї укусять,
Або й весною, як спека тай днї такі довгі бувають,
Або, як-от пазюристії кобцї з закрученим дзюбом
З гір налетївши високих, на зграю пташину наскочать,
Й птаство сполохане с хмар по долинї ховається в ростіч,
Кобцї-ж їх дзюбом вбивають і бідним нема нї захисту,
Анї способу втїкти і втїшаються люде такими
Вловами; так-ото били вони женихів у сьвітлицї
Де влучать; сто́гін та галас тодї тут здійнявсь незвичайний,
Бризкав скрізь мізок і крівью підлога уся заюшилась.
Тут Лаодис к Одиссею підбіг і обнявши колїна,
Став ёго слїзно благати й крилатії речі промовив:
„О, Одиссею, твої обіймаю колїна: ах, змилуйсь,
„Не убивай мене: не наущав я твоїх челядинок,

„Що б говорили, або що б робили яку небудь капость;
„Я й женихів зупиняв завжде, що б непотрібств не чинили.
„Що-ж? не послухали дурні і рук не вдержали од кривди,
„От і спостигла їх праведна кара за їх дурний розум.
„Я був у них віщуном тільки і не вчинивши нїчого
„Те-ж ляжу мертвим? так де-ж пісьля сёго і правда на сьвітї?“
І позиркнувши спідлоба на него, сказав Одиссей хитромудрий:
„Ге, коли так, коли хвалився ти, що у них віщуном був,
„То вже напевне не раз ти молився оттут у палатах,
„Що б повороту моёго кінець за для тебе був любий,
„Що б мою жінку узять та що б з нею і дїток придбати.
„От за се саме тепер не втечеш ти од лютої смерти“.
Так-от сказав, і рукою важкою підняв гостру шаблю,
Що́ недалеко лежала і випала з рук в Агелая
Вбитого, сёю-то він і рубнув ёго посеред шиї
І голова на підлогу скотилася, забелькотавши.
Спасся одначе од чорної смерти сьпівець Терпієнко,
Фимій, що то на бенькетах сьпівав женихам із принуки.
Боязько, мавши кітару в руках голосную, стояв він
Біля потайних дверий, і на двоє були ёго думки:
Чи вийти нишком з сьвітлиці і біля жертовника сїсти,
Що́ був збудований Зевсу заступнику, де-ото часто
Сам Одиссей Лаертенко пік стегна бичачі в офіру,
Чи, підступивши, обняти колїна й молить Одиссея.
Думав він, думав і ось-що ёму за найкраще здалося —
Впасти до ніг і колїна обнявши, молить Лаертенка.
То-ж він кітару свою голосную поклавши до долу
Межи виновою кухвою і цьвяхованим креселком,
А сам підскочивши до Одиссея й колїна обнявши,
Слїзно благав ёго і говорив ёму речі крилаті:
„О, Одиссею, молю тебе, зглянься на мене й помилуй
„Потім ти й сам пожалкуєш і каятись будеш, убивши.
„Так-от нї за що, сьпіваку, богам що́ і людям сьпіває.
„Я самоучка-сьпівець і боги менї й в мислі і в серцї
„Всякії пісні вкладають, я буду й тебе прославляти
„В піснях як бога, а ти не стинай голови менї с карку.
„Може сказати тобі й Телемах, любий син твій про мене,
„Що я по волї своїй не приходив в твій дім, не бажав теж
„І з женихами приходити, що б їм сьпівать на бенькетах,
„Брали мене вони силою, яко вельможні й заможні“.
Так він сказав, ёго вчула сьвята Телемахова сила

І почала говорить зараз батькові, що був близенько:
„Тату, стрівай! не вбивай ти мечем неповинного сёго;
„Треба спасти нам і Медонта джуру, що бач піклувався
„Завш об менї в нашім домі таки, як я був ще маленьким.
„Але пак де-ж він? не вбив ёго часом Евмей, чи Филитій,
„Чи, мо', як ти лютував, він під шаблю тобі підвернувся".
Так він сказав, і почув-ото Медонт се слово ласкаве;
Бо він, скоцюбившись з ляку, лежав під стільцем, загорнувшись
В здерту недавно воловую шкуру, що б збутися смерти.
Зараз-от він спід стільця вилїзає, скида з себе шкуру,
Потім, підскочивши до Телемаха й колїна обнявши,
Слїзно благав ёго і говорив ёму речі крилаті:
„Друже! я осьде; а ти пострівай, та скажи й панотцеві,
„Що б він могутний не страшив мене тепер гострою міддю,
„З ремства великого на женихів, що́ то марно пеували
„Стільки в палатах добра ёму, та і тебе зневажали".
І Одиссей хитромудрий всьміхнувшись промовив до него:
„Ну, ти, Медонте, не бійсь, а спасибі скажи Телемаху.
„Він тебе спас; памятай-же і сам та скажи і другому,
„Як-ото завш для людей добродїйство придатнїш злочинства.
„Йдїть-же собі ви обидва з сьвітлицї на двір та й сидїть там
„Дальше од смерти й убивства, і ти, і сьпівець наш славута,
„Поки тут в домі я впораюсь с тим, що менї іще треба".
Так він сказав і ті вийшли обидва з сьвітлицї повагом
Та при жертовнику Зевса, заступника странників, сїли,
Завш навкруги озираючись, та оглядаючи вбивства.
І Одисей озиравсь у сьвітлицї, чи не заховався
Може де-небудь, живим хто тїкаючи чорної смерти?
І постеріг він, що всї до одного упавши лежали,
Крівю зогижені й пилом мов риби, як витягнуть їх от
На піскуватий пак беріг рибаки, із пінного моря
Неводом часто-петельчатим, і без води всїх на сонцї
Та на гарячім піску скрізь по березї пороскидають,
Й Гелїос, сонце пекучеє, вперло дух з них останнїй;
Так-ото і женихи всї один на одному лежали.
От Одиссей хитромудрий тогдї Телемахові й каже:
Ти, Телемаче, тепер менї мамку поклич Евриклею,
„Маю я їй одно дуже цїкавеє слово сказати".
Так він сказав, і послухався син свого любого батька,
Й двері навстяж одчинивши, гукнув Евриклеї шановній;
„Йди лиш сюди, Евриклеє, бабуню старезна, котора

„За челядинками всїма в палатах отсих назираєш.
„Йди, панотець тебе кличе, щось має тобі він сказати“.
Так от сказав він, і сказано слово се їй не на дарма;
Двері усї вона поодчиняла в сьвітлицях жіночих
Й до Одиссея пустилась; ішов Телемах попереду.
Потім знайшли Одиссея посеред побитого трупу:
Крівю закаляний ввесь і мазкою стояв він, мов лев той,
Що-от вола гуртового строщивши, іде собі ситий веселий:
Все в нёго — груди і паща с того так і з другого боку,
Всюди заюшено крівю, що й глянути страшно на нёго.
Так в Одиссея було все заюшене — ноги і руки.
Як увидала вона тії трупи і крови потоки,
Хтїла була заридати, бо дїло великеє вздріла
Та Одиссей зупинив, хоч її пак і дуже кортїло,
Потім до неї почав говорити крилатії речі:
„С тиха радїй собі в серцї, стара, й не роби нам тут крику;
„Гріх бо над трупами вбитих свою виявляти пак радість,
„Хоч їх здолїли і божая кара й дїла непотрібні:
„Не поважали нїкого вони із людей, хто б не був він,
„Чи сїромаха бездомний, чи хто і господар заможний;
„От, через розум дурний свій вони й таку долю спіткали.
„Ну, а тепер назови ти менї челядинок по ймённю,
„Й тих, що́ безчестять мене, та і тих, які єсть неповинні“.
І у одвіт ёму так почала говорить Евриклея:
„Я тобі скажу, мій синочку любий, всю щирую правду.
„Єсть тут у тебе в палатах жінок пятьдесять челядинок;
„З них призвичаїли ми де-которих на всї рукодїлля,
„Вовну чесати і всяку роботу важкую справляти;
„А що дванадцять із них то притьмом ледащиці вдалися,
„І зневажають вони і мене і саму Пенелопу.
„От Телемах вже давненько пак в лїта ввійшов, але мати
„Не дозволяла ёму над жінками що б порядкувати.
„Ну, так піду-ж я у верхню сьвїтлицю про все розказати
„Жінцї твоїй; вона спить і не чує, яка в нас тут радість“.
І у одвіт їй на сеє сказав Одиссей хитромудрий:
„Нї не буди ти її; а скажи, що б прийшли сюди зараз
„Всї ті жінки, які тут непотрібства такії вчиняли“.
Так от сказав він і вийшла стара Евриклея з сьвітлиці

---

*) Див. XVII. 57. XXI. 386.

Волю сказати пак панську жінкам, що б скорійш всї зібрались.
А Телемах, гуртоправа покликавши і свинопаса,
Став їм обом, як ввійшли вони, речі крилаті казати:
„Трупи тепер повиносьте, кликнувши жінок челядинок;
„Потім стільцї і тесові столи всї гарненько водою
„Пообливайте і губками добре з піском пошуруйте
„Потім, як все в домі повимиваєте та спорядите,
„Виведїть всїх заразом челядинок на двір із сьвітлицї
„Та межи круглою шопою і барканом їх поставте,
„Що б їх мечами з обох боків гострими всїх заколоти;
„Вийміть із них їх негідній душі за блуд той, через що
„Дім оганьбили наш, із женихами лягаючи спати".
Так він сказав, і жінки челядинки зібрались всї разом,
Тай почали голосити і слёзи гіркі проливати.
Спершу ото повиносили трупи побитих з сьвітлицї
І поскидали всїх серед двора під повіткою в купу
Наче снопи або дрова; орудував справою тою
Сам Одиссей, підганяючи кожну, й та мусила слухать.
Потім стільцї і тесові столи всї пісочком з водою
Пошарували і губками до суха повитерали.
От Телемах з гуртоправом Филитієм та свинопасом,
Заступи взявши й лопати, долївку в сьвітлицї зстругали,
Землю-ж рабинї виносили та на подвірї зсипали.
І як упорались — вимили, позамітали, прибрали,
Вивели всїх заразом челядинок на двір із сьвітлицї
Та межи шопою і барканом у ряд постановили,
В тїсному дуже кутку, звідки трудно було вже спастися.
От і почав Телемах непотрібним жінкам говорити:
„Чесною смертю що б вмерти — вам, суки, того не діждати,
„Бо вєсте блудом своїм, беззаконним спанням з женихами
„Соромом голову вкрили менї й моїй неньцї шановній".
Так він сказав, і кодолу товсту з синеносого човна,
В шопі на крюк зачепивши одним кінцем і, натягнувши
Цупко та туго, другим привязав до стовпа камяного
Високо так, що б і жадної ноги к землї не торкались
От на кодолї тій він і повішав усїх челядинок.
І як дрозди довгокрилі, або сизокрилі голубки,
З лету попавши в сїльце тріпотять; так ото й челядинки
Затріпотали, як їм зашморгнули на шиї всїм петлї,
Тільки недовго: ногами подриґали трішки тай вмишкли.
Потім з сьвітлицї й Мелантія вивели теж на подвіря

Носа одрізали й шаблею вуха ёму одтяли теж,
Вирвали і срамоту чоловічу, а далї відтяли
Руки і ноги і все теє повикидали собакам.
Потім усї собі мителем руки і ноги обмивши,
В дім Одиссеїв вернулись, бо справа уся вже скінчилась,
І Одиссей своїй мамцї, старій Евриклеї, промовив:
„Сїрки, стара, принеси нам тепер та внеси і багаття.
„Що б покурити в сьвітлицї; а потім скажи Пенелопі,
„Що б вона зараз спустилась сюди, покоёвок забравши,
„Та і другиї рабинї, що б тут були всї безпремінно".
І у одвіт ёму мамка стара Евриклея сказала:
„Отсе то так, любий синочку: слово до ладу ти мовив;
„Але я перш принесу тобі чисту і луччу одежу,
„Бо не пристало тобі носить дрантя на плечах широких
„Се б то господарю власного дому — єсть гріх та і сором".
І у одвіт їй на сеє сказав Одиссей хитромудрий:
„Насамперед що б багаття тут зараз було у сьвітлицї".
Так він сказав, і шановная мамка, стара Евриклея,
Зараз принесла вогню і пахнючої грудочку сїрки;
І розпочав Одиссей скрізь курити, в сьвітлицї й на дворі.
А Евриклея стара почвалала в жіночі покої,
Що б поззивати мерщій пак до гурту жінок челядинок.
І незабаром ввійшли челядинки, с каганчиком кожна,
Та і накинулись на Одиссея, що б то привітати:
Руки обидві ёму цїлували, і голову й плечі,
І Одиссея великий взяв жаль од такого привіту:
Гірко сердешний заплакав, пізнавши усю свою челядь.

Одиссеї Ч.

ПІСНЯ ДВАДЦЯТЬ-ТРЕТЯ.

Одиссея пізнає Пенелопа.

З радощів мамка стара, мов дівча молоденьке метнулась
В верхню сьвітлицю, сказать господинї про дивну новину,
Про чоловіка; колїна подужчали, ноги аж скачуть.
Стала ото в головах Пенелопи і так їй сказала:
„Встань, Пенелопо, дитя моє миле, устань подивися,
„Власним своїм таки оком на те, чого довго бажала.
„Там Одиссей, хоч пізненько, а все-ж пак вернувся, приїхав;
„Поубивав геть до гáспида чисто усїх женихів, щó
„Нищили дім єго й марне, на злість єго сину псували".
І у одвіт їй на се Пенелопа премудра сказала:
„Мамко! мабуть тобі розуму отсе боги вкоротили,
„А вони можуть й найрозумнїйшого дурнем зробити,
„Й ёлопа певного розумом нагородити та хистом.
„То-ж і тебе зверединли, а досї була ти розумна.
„На що жалю завдаєш ти менї небилицею сею,
„На що збудила, на що менї сон перервала солодкий.
„Що от склепив менї віка, що я вже давно не стуляла
„С тої доби, як поплив Одиссей у ту капосну Трою,
„Що навіть доброго слова не варта, не те що б ще славить.
„Йди собі знову на низ й не баламуть мене задаремне,
„Як би яка-небудь інча з жінок, що менї услугують,
„Сю небилицю сплела та що б так, як от ти, розбудила,
„Я б їй дала прочухана такого, що б тямила по вік
„Ну, а тебе, Евриклеє, спасла твоя старість шановна".
Знов їй на сеє в одвіт Евриклея старезна сказала:
„Я не жалю завдаю небилицями, я кажу правду,

„Що Одиссей вже приїхав, сидить там в сьвітлиці, як кажу,
„Він то й есть чужесторонець, котрого так всї зневажали.
„І Телемах знав про нёго давно вже, що він пак приїхав,
„Але розумно таїв він од всїх, що то есть ёго батько,
„Доки б помстивсь Одиссей над препишними пак женихами".
Так Евриклея сказала, та-ж радісно скокнула з ліжка,
Шию руками старій обняла, і закапали слёзи
І почала їй крізь слёзи крилатії речі казати:
„Мамко голубко! скажи менї серце, всю щирую правду.
„Чи то і справдї вернувсь Одиссей, як отсе ти говориш?
„Як-же з юрбою безстидних отих женихів він упоравсь
„Сам один? їх-же пак сходилось завше в палатї багато".
І Евриклея шановна на се Пенелопі сказала:
„Я і не знаю й не бачила, тільки лиш чула стогнання,
„Кого вбивали; сидїли ми всї у окремній сьвітлицї
„В самім кутку, і були попідпирані дошками двері,
„Поки ото Телемах, любий син твій мене із сьвітлицї
„Та не кликнув, а покликать мене повелїв ёму батько.
„От я прихожу і бачу: стоїть Одиссей серед трупу
„Вбитих: лежали вони наче б дрова, один на одному.
„Скрізь по підлозї; ёго я побачивши, дуже зрадїла,
(А він увесь, мов пустельний той лев, був заюшений крівю)
„Але тепер уже всї ті побиті лежать на подвірї
„Купою. А Одиссей, розпаливши огонь у сьвітлицї,
„Сморід викурює сїркою й се пак прислав він по тебе.
„Йди-ж но мерщій, та порадуйтесь вдвох собі досить
„Та заспокойте і серце, бо лиха ви вельми зазнали.
„Сповнилось вже і твоє і ёго кількалїтнє жадання:
„Він повернувся живий та здоровий до власного дому,
„Сина й тебе при здоровю знайшов, женихам же злочиньцям
„Пімсту принїс і за кривду наклали вони головою".
Знов їй на сеє премудра жона Пенелопа сказала:
„Мамко голубко! не дуже лиш заздалегідь ти і радуйсь;
„Правда, ти знаєш, який він жаданий для всїх, а найбільше
„То за для мене і сина, що єсьмо із ним породили,
„Все-ж таки віри не йму я тому, що отсе ти говориш;
„Мабуть хто небудь з безсмертних побив женихів тих чванливих,
„Капости їх не стерпівши, пихи та і дїл соромицьких.
„Не поважали нїкого вони із людей, хто б не був він,
„Чи то нетяга бездомний, чи то і господар заможний;
„От через розум дурний свій і кару вони претерпіли.

„А Одиссей вже не вернеться, бо на чужині загинув“.
І у одвіт їй на сеє стара Евриклея сказала:
„Доню моя! Яке слово тобі пролетїло крізь зуби?
„Ти бач змагаєсся, буцїм от муж твій що́ там у сьвітлиці,
„По вік не вернеться. Ну, коли в сїм ти не ймеш менї віри,
„То я тобі скажу другу якусь і вже певну признаку,
„Шрам, що́ колись укусив єго дикий кабан білим зубом.
„Я, ёму ноги вмиваючи, постерегла і хотїла
„Зараз сказать тобі, отже він, рота менї затуливши,
„Навіть і писнуть не дав і тогдї-ж наказав, що б мовчала.
„Йди-ж лишень: я у заклад свою голову ставлю що правда,
„А коли збрешу тобі, то скарай мене лютою смертю“.
Знов їй на сеє сказала в одвіт Пенелопа премудра:
„Любая мамко! не можно тобі розгадати на певне
„Замисли богів безсмертних, хоч будь ти од всїх наймудрійша.
„Але ходїм лиш з тобою до сина, нехай я побачу
„Мертвих отих женихів та і того, который їх стратив“.
Так-от сказавши, спустилась по сходах, міркуючи в серцї,
Що їй зробить: чи то здалека ставши, єго запитати,
Чи підійти та у руку і в голову поцїлувати.
От увійшла, камяний поріг переступивши високий,
Та супроти Одиссея і сїла, вогнем осьвічена,
Біля другої стїни; до стовпа притулившись і очи
Вниз опустивши, сидїв Одиссей і чекав, що́ то скаже
Жінка славетна ёму, увидавши своїми очима.
Та-ж анї пари із уст, тільки в серцї давалася диву:
То ёму просто і сьміливо гляне у вічи, то знову
Не пізнавала, що драная дуже на нёму свитина.
От Телемах, по іменню назвавши, промовив до неї:
„Що се ти, мамо, мов мачуха так поглядаєш із пильна,
„Чом так далеко од батька сидиш, а не сядеш близенько,
„Не заговориш до нёго прихильно? Тобі чом байдуже?
„Інча то вже б не цуралася серцем таким не прихильним
„Свого таки чоловіка, що от, натерпівшися горя,
„Аж на двадцятому роцї вернувся у рідную землю.
„А в тебе серце й тепер іще пак од каменю твердїйше“.
Знову на сеє ёму Пенелопа премудра сказала:
„Сину мій! серце у грудях у мене здивоване вельми,
„І я не можу нї слова сказать ёму, нї розпитати,
„Навіть і глянути в вічи не можу. А що коли справдї
„Він Одиссей, що́ вернувся до дому, то зараз пізнаєм

„Ми один одного легко, бо єсть у обох нас признака,
„Що ми у двох тільки знаєм, а другий хто інший не знає".
Так-от сказала вона; усьміхнувсь Одиссей богорівний
І Телемахові став говорити крилатії речі:
„Хай, Телемаче, отсе твоя мати мене у палатах
„Пробує добре, а скоро вона заговорить щось лїпше.
„Я тепер брудно зодягнений, драна свитина на плечах,
„От через те-ж то вона мене не поважає і каже,
„Що се не я, поміркуєм-но, як би найлучче все сталось.
„Ти-ж таки знаєш, що хто і одного убє чоловіка,
„Хоч би той вбитий і жадного местника в себе не мав би,
„Вбивця тїкає, і родичів кида і рідную землю;
„Ми-ж повбивали с тобою отсе юнаків що-найкращих,
„Що́ на Ітацї; так-от нам і треба об сёму подумать".
І у одвіт ёму так Телемах вельмимудрий промовив:
„Ну, вже об сїм, милий тату, подумай ти сам: ти-ж говориш,
„Що нема в сьвітї, що б хистом й кебетою був хто над тебе,
„Що сперечатись с тобою нїхто у сїй справі не зможе
(„Ми будем теє робить, що велить нам і серце і розум;
„Нам нїякої не треба підмоги, в нас сили єсть досить").
„І у одвіт ёму так Одиссей хитромудрий промовив:
„Я тобі, сину, скажу, як здається менї саме лучче;
„Перше над всеє обмийтеся та повдягайте хитони,
„Та і рабинї нехай зодягнуться в хорошії сукнї:
„А богорівний сьпівець хай кітару візьме голосную
„Та хай до скоку веселого всїм тут танка вигравае,
„Що б і прохожий по вулиці та де-которі з сусїдів,
„Як спонадвору почує, подумав, що тут у нас грище.
„Треба, що б сумная звістка про смерть женихів загордящих
„Не розійшла ся по городу перше, нїж всї ми підемо
„Звідсїль на нашеє поле лїсисте, а там вже побачим,
„Там поміркуємо, що́ то нам Зевс Олимпійський дарує".
Так-от сказав Одиссей і вподобалось всїм ёго слово;
От вони пообмивались й в хитони хороші вдяглися,
Поодягалися те-ж і жінки, а сьпівець богорівний
Взяв голосную кітару й почав на нїй так вигравати,
Що всїм забаглось пісень засьпівати і потанцювати.
І почали забавлятись усї — і жінки й чоловіки,
Й так вибивали ногами, що скрізь у палатах гудїло.
От хтось знадвору почувши почав собі так говорити:
„Певне уже оженився хто-небудь на нашій царицї:

„Ох пустотлива! не хтїла діждатись законного мужа,
„Поки прийде та в домі великому порядкувати".
Так говорили сусїди, не відали, бач, що вчинилось.
А Евриклея тим часом взяла Одиссея до лазнї,
Мителем гарно обмила і маслом пахучим натерла,
В хитон тоненький його одягнула і в гарну хламиду
А синёока Атина його оздобила красою.
[Став він і вищий на зріст і товстїйший, як квіт гіяцинту,
Довгеє та кучеряве волосся спускалось на плечи.
Так як-от золото сріблом красить й вимережує штучно
Майстер мастак, що навчився в Гефеста й Паллади Атини
Штукам усяким, і гарнїї дуже роботи майструє;
Так Одиссея Атина красою всёго оздобила].
Вийшов із лазнї він, станом до богів безсмертних подібний.
І зараз сїв на тім самім стільцї, звідкіля і піднявся
Супроти жінки своєї, і так їй почав говорити:
„Дивна ти дуже: тебе лиш одну межи всїма жінками
„Серцем таким камяним надїлили Олимпськії боги:
„Інча то вже б не цуралася серцем таким неприхильним
„Свого-ж таки чоловіка, що-то, натерпівшися горя,
„Аж на двадцятому році вернувся у рідную землю.
„Ну, що-ж робити? ти, мамко, стели менї постїль; я ляжу
„Спати один, бо у неї у грудях залїзнеє серце".
Тут знов на сеє ёму Пенелопа премудра сказала:
„Дивний і ти, що так кажеш: не чваню ся я й не гордую
„Та і не дуже дивуюсь: я ще памятаю, яким ти
„Був, як поїхав з Ітаки на довговесельному човнї.
„Ну, так іди-ж, Евриклеє, постїль постели ёму гарну,
„Тільки не в тому ванькірі, що він сам зробив, а де-інде:
„Там ёму ліжко міцнеє постав, поклади і перину,
„Та кожушанок мняких і жупанів і ковдру тоненьку".
Так говорила вона, чоловіка дратуючи; той же
Вельми розсердивсь на жінку і так їй почав говорити:
„Жоно! ти слово велике і дуже вразливе сказала.
„Хто-ж винїс ліжко з ванькіра моє? ба і дужій людинї
„Трудно було б його здвигнути, як би не бог сам прийшовши
„Ліжка не винїс де-інде, лиш богу то легко зробити,
„А чоловікові, хоч би він був молодий і найдужчий,
„Трудно було б його здвигнути: була в тім ліжку потайна
„Зроблена штука, й ту штуку я сам змайстрував, не хто інчий.
„В нас на подвірї росла перш маслина рясная, висока

„Й товста така, що обнять не могли б її й трох чоловіка;
„Тую маслину я муром обів із тесаних каменїв,
„І, що б зробити ванькір, деревяним покрив її зверху
„Дахом, і двері дощаті зробив на залїзних завісах.
„Потім сокиру узявши, зрубав тую рясну маслину,
„А пень від самого кореню міддю навкруг обтесав бач
„Гладко і вмiючи, далї і шнуром ще вирівняв добре,
„Й пень основою ліжку зробивсь; просвердлив в нёму свердлом
„Дірки, і став собі ліжко витесувать, поки не скінчив,
„Золотом, сріблом і кістю слоновою все помережив,
„Й рампу ліжкову червоним ремінням пригнав до основи.
„От тобі ліжка мого всї признаки; але-ж пак не знаю,
„Чи теє ліжко стоїть, як і перше на місцї, чи може
„Вже ёго винїс хто, пилкою пень розпилявши маслинний".
Так він сказав, а у тої колїна стремтїли і серце
Тёхнуло, бо Одиссей розказав всї ліжкові признаки.
Ринули слёзи з очей, вона кинулась до Одиссея,
Поцїлувала, обнявши, у голову й так-от сказала:
„Ох, Одиссею, не ремствуй на мене: ти завше був добрий
„І над усїх розумнїйший; нам халепу боги послали:
„Заздрили на наші бач молодощі, і от їм не хтїлось,
„Що б дожили ми до старости в згодї і чесній любові.
„Ну, так не сердься-ж і не дорікай менї ниньки за теє,
„Що я не зараз, побачивши вперше, к тобі прихилилась.
„Завше, бач, серце в моїх білих грудях тремтїло й боялось,
„Що б який-небудь пройдисьвіт словами мене та не збавив,
„А єсть багато по сьвіту людей тих злодїїв зрадливих.
„От же і тая, Зевеса дочка, Аргівянка Єлена
„Не полюбила б того чужоземця і з ним не тїкала б,
„Як би то знала, що славні Ахейцї за нею прийдуть,
„Силою візьмуть і знов привезуть її в милу отчизну.
„Демон якийсь її зрадив вчинить непутящеє дїло:
„Раньше і в голову їй не приходила халепа сяя
„Й тая біда, зза котрої і нас таке горе спостигло.
„Ну, а коли ти отсе розказав менї ясні признаки
„Нашого ліжка, котрого нїхто із людей і не бачив,
„Тільки с тобою ми в двох і одним лиш одна покоёвка,
„Наша таки Акторівна, котру дарував менї батько,
„Як я йшла заміж, вона в ванькірі сторожила нам двері;
„То вже тепер ти впевняєш моє невгамучеє серце".
Так-от сказала і туги ёму завдала іще більше:

Гірко ридаючи, голову звісив бідака на груди
Любої, вірної жінки; і як-от побачивши беріг,
Радії єсть мореплавцї, котрим Посидон серед моря
Човна строщив, і гойдають ёго вітри буйні на хвилях,
І не багато отих мореплавців втече од хвортуни,
Й тванню солоного моря покриті по білому тїлу,
Раді виходять на беріг утїкши од певної смерти;
Так і вона була рада, ввидавши свого чоловіка
І не могла нїже-нї білих рук одірвати од нёго;
Так би с плачем вони і повстрічали рожеву зірницю,
Як би щось інше не вигадала синёока Атина:
Ніч задержала у небі надовше вона тай зірницю
Золототронную теж на ріцї Океанї і коней
Бистрих впрягать не дозволила, щó сьвіт на землю привозять
Се б Фаетона і Лампа, що служать за коней в зірниці.
От і почав говорить Одиссей хитромудрий до жінки:
„Жінко! та ми пак іще не дійшли до кінця наших бід всїх
„Й нашого горя: багато ще буде труда і роботи
Трудної, котру усю доконешне повинен я сповнить.
„Так, бач, менї вже душа й тїнь Тиресія спророкувала
„В той самий день, як ото я спустився колись до Аіда,
„Що б і про свій поворіт там провідати тай товариства.
„Але давай лишень, жінко, підемо та ляжем на ліжко
„Та сном солодким заснувши, сустави свої заспокоїм".
І ёму знов на се так Пенелопа премудра сказала:
„Буде готова тобі біла постїль, коли твому серцю
„Буде завгодно, як що уже боги тебе повернули
„Знову в палати роскішні твої і в твою рідну землю;
„А коли раз уже заговорив ти про божий рішинець,
„То розкажи про останню напасть; я, то правда, провідать,
„Можу і послї, але-ж тепер знать воно все таки лучче".
І у одвіт їй на сеє сказав Одиссей хитромудрий:
„Та і чудна-ж ти; кортить тебе пак про се знать доконешне?
„Ну, то і добре: скажу тобі все, не втаю нїже йоти.
„Тілько не радістно буде воно твому серцю, бо й сам я
„Тому не радий. Тиресій казав менї взяти у руки
„Довге весло і обходити з ним городів як найбільше,
„Поки-ото не прийду до людей, котрі моря не знають
„Тих людей, щó навіть завше і страву без соли вживають
„Котрі нїколи нї червонобоких не бачили човнів,
„Нї гнучких весел та довгих, щó крилами служать для човнів.

„Він менї ясну признаку сказав, — не втаю ї од тебе:
„Як що тобі повстрічається другий який подорожний
„Та запитає – яку се лопату несеш ти на плечах".
„То застроми тогдї в землю весло — говорив так Тиресій, —
„І Посидону владицї створивши сьвятую офіру
„І барана і вола і свиней розплодителя кнура,
„Вже повертайся до дому, а вдома вчини гекатомбу
„Богам безсмертним, которії в небі широкім панують,
„Всїм по порядку і смерть твоя прийде до тебе із моря
„Тихая і супокійная вельми вона то тебе і здолає,
„Як ти вже будеш лїтами старезний, народ же увесь твій
„Буде щасливий". Таке то менї напророчив Тиресій
І на се знов ёму так Пенелопа премудра сказала:
„О, коли старість хорошу такую пошлють тобі боги,
„То й єсть надїя, що буде визвіл од тих бід і напастей".
Так-ото в двох проміж себе вони розмовляли любенько.
Тою порою пішла Евринома із мамкою вкупі,
Постїль мнякую стелити при сьвітлї палких каганцїв їм
І як обидві вони зготували постїль проворненько,
То Евриклея пішла собі спати в жіночу сьвітлицю
А Евринома, стара покоївка, узявши каганчик
В руки, пішла провести у ванькір їх на ліжко мнякеньке,
А проводивши пішла собі спати, а тії обоє
В любощах та по старому звичаю лягли теж на ліжку.
Тут Телемах з гуртоправом Филитієм та з свинопасом
Всїм челядинцям звелїли, що б ті танцювать перестали
Та і самі б ішли спати в роскішні палати тїнняві.
Ті-же обоє, як нацїлувались та намилувались,
Любую бесїду стали вести проміж себе тихенько.
І богорівна жона говорила от, скільки вона перенесла,
Дивлячись на непотрібну юрбу женихів загордящих,
Що із за неї багато биків і дрібного товару
Різали, та і вина було випито кухов чимало.
А Одиссей богорівний розказував, скілько зробив він
Людям напастей, та скільки і сам претерпів по чужинї.
Все розказав він і жінцї було ёму слухати любо,
Навіть не брав її сон, поки той скінчив оповідання.
Він почав с того, як перше Киконьцїв побив і як потім,
Він с товариством приїхав у землю людей Лотофагів,
Що ёму Киклоп зробив і як він над ним добре поместився
За всїх товаришів, що пожер Киклоп безмилосердно

Як він прибув до Еола й як той повитав його ґречне
Й випровадив, але ба, не судилось ёму ще доїхать
В рідную землю, бо буря його підхопила страшенна
Та і носила, хоч він убивався, по рибному морю;
Як в Тилепил він приїхав, у город землї Лестригонів,
Котрі і човни побили ёму і товаришів славних
[Всїх, Одиссей лиш один тільки й спасся на чорному човнї]
Та розказав і про зраду Цирцеї, про всї її чари,
Потім сказав, як спускався він в темнеє царство Аіда
В чорному човнї, що б душу Тиресія там запитати
Про поворіт; як він душі усїх там товаришів стрінув
Й матїр, що пак породила його й годувала маленьким;
Як довелось ёму чути й Сиренів чарівнії сьпіви,
Як проїздив поуз скелї блудящі — страшної Харибди
Й Скилли, помимо котрих ще нїхто не проїхав безпешно;
Як товариство його бога-сонця корів повбивало
І як за сеє стрілою грімничою човна прудкого
Зевс потрощив їм в тріски, як пропали й товариші браві
Всї до одного, а сам він утїк од біди і од смерти;
Як він приїхав на острів Огигію к нимфі Калипсо,
Котра держала його, все силкуючи, що б був їй мужем
В гарних печерах і як годувала і як говорила,
Що його зробить безсмертним, що він не зстаріє нїколи,
Але дарма все те; перемогти не змогла його серця;
Як після того, біди натерпівшись, дістався до Феаків,
Котрі од щирого серця його поважали як бога
Й випроводили на бистрому човнї у рідную землю,
Обдарувавши одежею всякою, міддю і злотом.
Оповіданнє було се останнє: ёму сон солодкий
Віка склепив після сёго й сустави ёму заспокоїв.
А синёока Атина знов іншеє що загадала:
Тільки ото Одиссей мав надїю у серцї на ліжку
З жінкою вкупі полежать і сном підкрепиться солодким,
Як з океяна піднялася золототронна зірниця,
Що б людям сьвіт принести: Одиссей тогдї мусїв устати
З ліжка мнякого і так любій жінцї почав говорити:
„Жоно! уже ми с тобою наситились надто
„Всяких напастей: ти тут об менї об моїм поворотї
„Плакала, а мене боги, найбільше-ж Зевес на чужинї
„В путах держали далеко од рідного милого краю.
„Ну а тепер, як с тобою ми знов на жаданому ліжку,

„Ти доглядай менї всего багацтва, що тут у палатах,
„А про худобу, що збавили нам женихи загордящі,
„Я попіклуюсь: одно возьму сам я, а друге Ахейцї
„Будуть вертати, аж поки хлївів менї всїх не наповнять.
„Я от вдягнувся тай піду на наше лїсистеє поле
„Милого батька побачить, по менї що дуже сумує;
„Ти-ж, як розумная жінка, роби тут, що́ я тобі скажу:
„Тільки лиш сонечко встане, то зараз розійдеться чутка
„Про женихів, що ми їх повбивали оттут у палатах.
„Ти с покоївками підеш собі в свою верхню сьвітлицю,
„Там і сиди, не виглядуй в вікню й не розпитуй нїкого".
Так він сказав і на плечі надїв свою славную броню
Та розбудив Телемаха, Филитія і свинопаса;
Всїм їм звелїв в руки зброю узяти і в броню вдягнутись.
Ті ёго слова послухались, в мідную броню вдягнулись
Й вийшли з сьвітлицї крізь двері; ішов Одиссей поперед їх.
А вже сьвітало на дворі; і от синёока Атина,
Темною ніччю прикривши, їх вивела хутко за город.

Одиссеї Ω.

ПІСНЯ ДВАДЦЯТЬ-ЧЕТВЕРТА.

Офіри.

От і почав тут Киллинський Єрмис визивать к собі душі
Всїх женихів; він держав у руках золоту патерицю,
Гарну, котрою бувало всїм людям він очи счарує:
Зараз ото і приспить, а хто спить, того зразу розбудить.
Нею махнувши, він душі побитих повів за собою,
І тії, наче б то ті кажани, що́ лїтають у темній печері,
Та скриготять, ненароком, як хто одірве їх од скелї,
Де от сидять вони й держать ся цупко один за одного, —
Так скриготїли і душі убитих, йдучи за Єрмисом;
Він же собі супокійний, їх вів по смердячій дорозї.
От вже пройшли вони і Океан ріку й скелю Левкаду,
Вже й Гелїоса ворота минули і Сонів господу,
І опинилися всї заразом на латтачному лузї,
Де ото душі померших тиняються завше як мари.
Тут самперед вони душу найшли Пелїєнка Ахилла
Вкупі з душею Патрокла, затім непорочного тїнь Антилоха,
Та і Аякса, що був самий кращий і вродою й станом
Межи Данайцями всїма, окрім тільки лиш Пелїенка;
Всї Одиссея кругом обступили вони; трохи-ж згодом
Смутная вельми до них надійшла і душа Атрієнка
Агамемнона; за нею йшли душі усїх тих, которі
В домі Егіста сконали, там долю гіркую спіткавши.
Першою заговорила до нёго душа Пелїєнка:
„О, Атрієнку! здавалося нам, що ти завш був Зевесу,
„Котрий кохається в громах, над мужів усїх найлюбійший,
„Бо царював ти над всїма славетними, навіть царями,

„В Трої широкій, де стільки біди ми, Ахейці, зазнали.
„Але й тобі, як я бачу, судилося теж пострічати
„Злую недолю; її не втече, хто на сьвіт раз родився.
„Так і тобі довелось-от, позбувшись великої чести,
„Серед Троянського люду і смерть і недолю спіткати;
„Але-ж тобі пак могилу насипали там Панахейці,
„Й синові свому здобув ти великої слави на віки;
„А от теперки і ти попав в полон до лютої смерти.“
І на сю річ ёму так-от сказала душа Атрієнка:
„О, Пелієнку щасливий і рівний богам Ахиллесе!
„Вмер ти далеко од Аргоса в Трої; с тобою і інчих
„Вбито чимало синів як Троянських, так само й Ахейських
„Щó воювали за тебе, а ти ввесь обсипаний пилом,
„На півстадії розтягся, забувши про коней і сїчу.
„Ми-ж то цїлїсенький день воювали й були б таки овсїм
„Битися не перестали, як би був Зевес хуртовиною й вихрем
„Нас не розняв; потім ми тебе з сїчі принесли на човнї,
„Тай положили на марах, обмивши твоє біле тїло
„Мителем теплим і маслом змастили; багато по тобі
„Слїз пролили ми Данайцї, аж рвали на собі волося,
„Вийшла із моря і мати твоя с панночками морськими,
„Вість сю почувши, і галас великий по морю піднявся
„Межи Ахейцями: острах усїх їх узяв превеликий;
„І вони б певне побігли і сїли б на бистрії човни,
„Як би один із мужів не втримав їх, розумний, дотепний,
„Нестор, который і перше совітом над всїх визначався.
„Він то, добра всїм бажаючи, так їм почав говорити:
„Стійте, гей ви! не тїкайте, Аргівяне, і ви Ахейці!
„Ось ёго мати виходить з води с панночками морськими,
„Що б подивитись в останнє на свого померлого сина.“
„Так він сказав і забули ввесь страх свій Ахейці.
„Дочки-паняночки дїда морського кругом тебе стали
„І почали голосити, вдягнувши в нетлїнну одежу.
„Музи, всї дев'ять, по черзї, і ті своїм голосом дивним
„Плакали теж над тобою, і тут вже не міг слїз здержати
„Й жаден з Аргівців, — так голосно й жалібно плакали Музи.
„Так-от три тижні усї, як один, і у день та і в ночі
„Гірко ридали безсмертнії боги і смертнії люде;
„А на четвертий поклали тебе на вогонь і с тобою
„Ми попалили багато овець і биків крутороги.
„От і горів ти в одежі богів, ввесь намащений маслом

„Гарно пахучим і медом солодким; зібралось багато
„Мужів славетних Ахейських у бронях круг бурту твоєго,
„Піших і кінних і гомін великий носивсь по долині.
„І як в Рефестовім полумні тїло твоє все згоріло,
„То, Ахиллесе, ми вранцї, зібравши твої кістки білі
„Маслом облили й вином; твоя мати одначе
„Кухву дала золотую, Діониса то подарунок, —
„Мати сама говорила, — й робота дотепи Гефеста.
„От, Ахиллесе, в неї то, в тій кухві й лежать твої білії кости
„Вкупі с костями Патрокля померлого, Менитієнка,
„Але опріч Антилоха, котрого любив ти найбільше
„Над всїх товаришів милих своїх пісьля смерти Патрокла.
„Потім над ними насипали чесну й високу могилу
„Ми всї загалом — преславнеє військо Аргівських вояків
„Серед шпилястого берега понад самим Геллеспонтом,
„Що б було видко могилу ту людям, по морю що їздять
„Й тим, що́ тепер-от живуть, та і тим, що народяться потім.
„Мати, богів упросивши, зробила нам грище вояцьке
„Добре, почесне, на супереч всїм що найлуччим Ахейцям.
„Бачив і ти не раз грища, що часто справлялись по вмерлих
„Мужах, коли-от наприклад бувало умре який-небудь
„Цар, то усеє юнацтво зброїться й справляються грища;
„Але як би ти побачив ті грища, що́ були по тобі,
„Ти б здивувався, яких дорогих нагород надавала
„Нам сріблонога Тетида, бо був ти богам дуже милий.
„Так що й померши ти ймення не втратив; тобі, Ахиллесе,
„Слава великая буде од всїх людей з віку й до віку,
„Ну, а менї-ж от за те, що я в сїчах тих натурбувався,
„Втїха яка? по приїздї судив менї гірку погибель
„Зевс од руки пак Егіста й моєї зрадливої жінки.“
От, як вони проміж себе у двох вели речи такії,
Близько до них підійшов божий посланець Аргусовбивця;
Душі провадив в Аід женихів, Одиссеєм здоланих,
І здивувавшись пішли вони просто до душ, їх ввидавши;
І Атрієнка душа Агамемнона зараз пізнала
Любого сина Меланея, славного Амфімедонта;
Був то приятель ёго й на Ітацї мав власну господу.
Першою заговорила до него душа Атрієнка:
„Що́ з вами сталося, Амфімедонте, що вас однолїтків
„Самих добірних багато так разом під землю спустилось?
„Та же юнацтва такого як ви, то і в цїлій окрузї

„Не набереш, хиба що доконав Посидон вас на човнах,
„Бурю страшенну вітрову піднявши і довгії хвилї?
„Чи може на суходолї вас стратили вороги злії,
„Як ви займали биків їх на полї та іншу худобу,
„Чи полягли ви, боронючи город, жінок і родину?
„Ну-ж бо кажи, говори: ми-ж с тобою приятелї здавна.
„Не памятаєш хиба, як до вас приїздив я колись-то,
„Що б вговорить Одиссея й білявого теж Менелая
„Їхати вкупі зо мною на човнах глибоких під Трою?
„Ми цїлий місяць проїздили всї по широкому морю,
„Поки вдалось-ото нам вговорить Одиссея, що-б їхав.“
І у одвіт ёму знов душа Амфімедонта сказала:
„О, Агамемноне, сину Атрея, владико народів!
„Все отсе я памятаю, що́ ти, богорівний, говориш,
„І достоменно тобі та по правдї по щирій розкажу
„Нашої смерти кінець, яким побитом він учинився.
„Сваталисъ разом усї ми до жінки царя Одиссея,
„А Пенелопа не те що б не хтїла й не те що б хотїла
„Шлюбу: вона замишляла нам смерть всїм і чорну недолю;
„Хитрощі ось-які вигадала, що б то нас ошукати:
„Кросна великі в сьвітлицї поставивши, здумала ткати
„Довгу й тонкую намітку, а нам усїм от-що сказала:
„Хлопцї, мої женихи! вже помер Одиссей богорівний;
„Ви підождїть поспішати з весїллям, аж поки намітку
„Я поскінчаю, що б пряжа моя не пропала даремне;
„Сяя намітка — Лаерту старому на смерть покривало, —
„Смерть бо стоїть невгамуща над мужем славетним, —
„Що б Ахеянки по людях мене не змогли дорікати,
„Що от багатий ти без покривала поляг в домовину.
„От що вона нам сказала і ми їй повірили чесно.
„Що-ж с того вийшло? По дню вона ткала, в ночі-ж ту основу,
„Скалку собі засьвітивши, до нитки раз-в-раз розпускала.
„Цїлих три роки оттак облещала вона нас Ахейцїв;
„А як настав рік четвертий, одна із її-ж покоёвок
„Нам і одкрила ту тайність, — вона бач одна тілько й знала,
„Місяцїв досить минуло таки, а вже днїв, то ще більше.
„От ми й піймали її, як вона розпускала основу,
„Мусїла тут поневолї свою поскінчити роботу.
„Потім усїм нам вона показала ту дивну намітку,
„Виправши, білу й блискучу, мов сонечко ясне та місяць.
„А тут як раз якийсь дїдько й принїс Одиссея в Ітаку

„Просто на хутір в свинарню, де жив свинопас єго вірний.
„Та повернувся теж і Телемах, любий син Одиссея,
„Що́ був поїхав у Пилос пісчастий на чорному човні;
„От же вони то обидва, нам смерть замишляючи люту,
„І поприходили в город славетний на нашу погибель,
„Першим прийшов Телемах до нас, а Одиссей трохи згодом.
„І Одиссея привів свинопас у дрантивій одежі,
„Він старчуком пак пїкчемним здавався і згорбленим дїдом
(Дуже брудна та покаляна була на нёму одежа),
„Так що і жаден із нас не зумів єго зразу пізнати
„Навіть і ті, що́ і розумом були й лїтами нас старші.
„І почали ми єго допікати гіркими словами,
„Він-же, — який тобі хитрий, — в своїй-ото власній господї,
„Всї ті зневаги терпів, хоч було ёму й важко на серцї.
„А як єго додержавець Зевес ёму виправив розум,
„Він с Телемахом, у двох узяв батьківську мідну всю броню
„Та в ванькірі й поскладали і двері ключем всї замкнули.
„Потім і жінцї своїй, хитромудрий, сказав Пенелопі,
„Грище зробить женихам, що б у кільця стреляти із лука
„Нам сїромахам на гибель і що б був убивства початок.
„І ни́й один з нас не міг натягнуть на отім міцнім луцї
„Кишки, — не було у нас на сю справу потрібної сили.
„А як у руки великий той лук перейшов Одиссея,
„То й почали ми всї разом кричати та галасувати,
„Що б не давать ёму лука, хоч дуже об тому просив би;
„Та Телемах нам на зло звелїв сам ёму лука подати.
„От Одиссей богорівний узяв того лука у руки,
„Легко єго натягнув і прострелив залїзнії кільця;
„Потім пішов на високому постановився порозї
„Та і почав в нас стреляти і вбив нам царя Антиноя,
„Далї і в інчих почав смертоносній стріли пускати,
„Мету гаразд беручи й один по 'дному падали хлопцї.
„Видко було таки, що помагав ёму з богів хто-небудь.
„Бо як вони роздрочившись метнулись геть скрізь по сьвітлицях,
„То і вбивали геть всїх, де кого запопадуть; піднявся
„Стогін смертельний, і крівю була вся підлога залита.
„От, Агамемноне, як ми загинули; наші тїла всї
„Й досї лежать непоховані в домі таки Одиссея.
„Бо ще нїхто із приятелїв наших про те не провідав,
„Що б то прийти туди та з наших ран чорний порох позмити
„І поховати оплакавши, се-ж шана задля померлих.“

І ёму знов так на сеє сказала душа Атрієнка.
„О хитромудрий царю Одиссеє! родивсь ти щасливим:
„Ти собі маєш такую статечную вельми дружину.
„Що за розумна й яка непорочна твоя Пенелопа
„Ікаріївна! як довго і чесно вона памятала
„Мужа законного; слава про неї до віку не згине
„За її чесність складуть сьпіваки їй і пісьню чарівну,
„Й будуть по людях сьпівать-прославлять Пенелопу премудру.
„Овсїм не те учинила зрадлива дочка Тиндарея, —
„Мужа законного вбила й поганії пісьнї про неї
„Підуть по людях, і слава недобра про ню рознесеться
„Межи чесними жінками, що́ вірні були чоловікам.
Так-от вони і таке проміж себе у двох розмовляли,
Ходячи попід землею у темних оселах Аіда;
А Одиссей с Телемахом, з Евмеєм із го́рода вийшли
В поле на хутір Лаерта старого; той хутір був здавна
Лаертом куплений й їм же самим дуже гарно впоряжен.
Там і оселя була, барканом огорожена, були
Й інші селитьби, в которих сидїли раби і рабинї,
Спали і їли й господарські всякі роботи справляли.
Там же жила й Сицилянка бабуня, котора старого
Пильно раз-в-раз доглядала, бо той вже й ходити не здужав.
Там Одиссей Телемахові та і рабам сказав от-що:
„Ну-те тепер ідїть всї ви у чесну господу Лаерта,
„Гарний обід там зготуйте, забивши найлуччого кнура,
„А я піду та провідаю свого старенького батька,
„Чи то пізнає мене, як побачить своїми очима,
„Чи не пізнає, бо дуже я довго в чужинї барився.“
Так-от сказавши, віддав він рабам свою броню вояцьку;
Й тії не гаючись спішно пішли с Телемахом в оселю,
А Одиссей ще поспішнїйш пішов сад роскішний оглянуть;
Але ввійшовши в широкий садок, не знайшов там нїкого,
Анї садовника Долія анї синів ёго славних,
Анї рабів: вони в гай всї ходили тернину збірати
Задля тина, і старий з ними, що б показать їм дорогу.
Тільки лиш батька старого й найшов у саду-винограду,
Що́ молодії деревця підсапував в бруднім хитонї,
Зшитім не знати по якому, у постолах, у холошах
Зшитих із шкури волової од репяхів та будяччя,
А на руках рукавицї були од колючок ожини;
На голові-ж була шапка с козиної шкурки, потерта.

Лиш запримітив-ото неборак Одиссей богорівний
Батька й побачив, що той постарів так і був дуже сумний,
Став під гіллястою грушою та і почав слёзи лити,
І все пригадував та міркував, як то лучче зробити —
Чи то обняти старенького батька і поцїлувати,
Та розказати ёму, що вернувсь-ото в рідную землю,
Чи ще пак не признаватись, а випитать в нёго все чисто.
Думав він довго, і от-що ёму показалось найлуччим:
Перше речами жартливими трошки ёго подразнити.
Так порішивши, пішов Одиссей богорівний до батька,
Той нахилившись обсапував пильно якесь там деревце.
От підступивши близенько син славний почав говорити:
„Слухай, старий! як я бачу мастак ти в саду-винограду
„Поратись; в тебе садочок неначе той рай виглядає:
„Кожне деревце в нїм — і виноград, і смоквина, й маслина,
„Груша, і грядки с квітками підчищено гарно, уміло.
„Але я маю тобі щось сказати, та тільки не сердься.
„Дбаєш на сад, а про себе самого не думаєш овсїм:
„Ти вже старий і похилий, вдягаєсся-ж дуже погано.
„Вже-ж не за лїность твого твій господар не дбає про тебе,
„Тай придивитись до тебе, то ти не з рабів, не з робочих,
„Бо і лицем, та і станом зовсїм до царя ти подібний.
„Та із таких, котрі вимившись добре і в смак попоївши,
„Сплять на постелї мнякій, як то людям старим подобає.
„Але скажи лиш менї, дїдугане, по правдї по щирій —
„Чий єси раб і якого господаря сад доглядаєш?
„Я тебе прошу — скажи менї правду, нехай буду знати,
„Чи таки справдї отсе ми приїхали вже на Ітаку,
„Як то сказав чоловік якийсь, що менї стрінувсь недавно,
„Ти не привітний такий, що не хтїв менї й слова сказати
„І мене вислухать: мав я ёго розпитать про одного
„Мого приятеля давного, чи ще живе він на сьвітї
„Чи вже помер і спустився в обителї темні Аїда.
„Я тобї ось-що скажу, а ти річ мою вислухай вважно:
„Раз довелося приймати менї в моїй милій отчизнї
„Гостя одного, що в нашу господу прибув, а до того
„В нашому домі гостей чужоземців таких не бувало.
„Він то й хвалився, що родом він єсть із Ітаки; казав теж,
„Що єсть у него і батько Лаерт старий, Аркисієнко.
„От я заїзжого сёго узяв до господи своєї,
„Гарно ёго привітав і вгостив всїм, що було в господї,

„Дав і гостинців ёму, як то водить ся у товаристві.
„Золота кованого дарував я ёму сім талантів,
„Подарував срібну кухву ёму з золотими квітками,
„Дав ёму ковдр волохатих дванадцять і, стільки-ж хитонів,
„Та килимів й простирадел хороших тонких по дванадцять;
„Окрім того дав рабинь чотирох рукодільних, вродливих,
„Сих вже він сам собі вибрав, як мав виїзджати од мене."
І у одвіт ёму батько заплакавши став говорити:
„Ти таки й справді в тій самій землі, про котору питаєш;
„Люди вельми нерозумні і злії ті населяють
„І задаремне ти стратився на того заїзжого гостя,
„Бо як би був захопив ти в живих ёго тут на Ітаці,
„Певне тебе б він гостинцями теж дорогими оддячив
„Та і гостьбою почесною, звичай такий бач по людях.
„Ну, а тепер менї от-що скажи та по правді по щирій:
„Котрий тому буде рік, як приймав ти у себе отого
„Гостя, нещасного та безталанного сина моёго?
„Тож був він самий; ёго тепер може в далекій чужині
„Риби у морі пожерли, а може де на суходолі
„Став він здобичею лютого звіря і хижої птиці;
„Мати над ним не ридала, не плакав і я, ёго батько,
„Та і приданниця жінка ёго, Пенелопа премудра,
„Не голосила над мужем своїм, положивши на ліжко
„Й очі склепивши ёму, як то водить ся в людях на сьвітї.
„Ще-ж тебе прошу — скажи менї правду, нехай буду знати,
„Хто ти такий? звідкіля? де твій город, родителї милі?
„Де стоїть човен прудкий, на котрому прибув ти в Ітаку?
„Де твої славні товариші? Чи ти купець і приїхав
„Може на човнї чужому, котрий собі дальше поїхав?"
І у одвіт ёму от-що сказав Одиссей хитромудрий:
„Я тобі, дїду, скажу усю правду, не втаю нїчого.
„Родом я із Аливанта, де в мене єсть славні палати,
„Син я найстарший царя Афиданта Полипимоненка.
„Звусь я по йменню Еніритом; та, бач, мене якийсь демон
„Од Сиканії зблудив і прибуть у ваш край приневолив;
„Мій прудкий човен стоїть там за городом в полї далеко.
„А от, що про Одиссея, то буде вже певне пять років,
„Як він до нас приїздив і як виїхав з нашого краю
„Бідний! А як од-їзджав він, то добре лучилось знамено:
„Птиці по правую руку лїтали; ми були обоє
„Раді — і він од-їзджаючи, й я провожаючи; мали

„Ми з ним надїю ще бачитись і обмінятись гостинцем.“
Так-от сказав він, і жалощів чорная хмара
Вкрила старого: той пороху дрібного в руки набравши,
Голову ним свою білу посипав, зітхаючи важко.
Тёхнуло серце у сина і дух ёму сильний, могутний
Сперло в горлянцї, як він таку батькову тугу побачив.
Кинувсь ёму він на шию та поцїлувавши, промовив:
„Таточку! гість мій отой, то я сам, про котрого питаєш,
„От на двадцятому роцї вернувсь я у рідную землю;
„Ну, перестань же, не плач і слїзьми не вяли собі серця.
„Єсть у нас пильнеє дїло й з ним треба чим дуж поспішатись:
„Я повбивав отсе всїх женихів там у наших палатах,
„Що б їм віддячить за кривди великі, за їх дїла злії.“
І у одвіт ёму знову Лаерт так почав говорити:
„Як що ти справдї мій син Одиссей, що вернувся з чужини,
„Іншу яснїйшу признаку скажи менї, що б я був певен.“
І Одиссей хитромудрий на сеє Лаерту промовив:
„Сам-перед ти подивися на шрам мій своїми очима,
„Що на Парнасї зробив менї дикий кабан білим зубом,
„Як ви мене посилали, — і ти і шановная мати, —
„До Автолика, до дїда по матері, що б подарунки
„Взяти, що́ дїд обіцяв менї, як приїздив до нас в гостї
„Та і деревця покажу тобі всї у сїм таки саду,
„Що́ ти менї колись дав, бо вельми приставав я до тебе,
„Бувши ще хлопчиком, і за тобою все бігав по саду;
„Йшли ми повз тії деревця, і ти називав менї кожне.
„Груш менї подарував ти тринадцять та яблунь десяток,
„Сорок смоків, і казав, що даруєш менї й винограду
„Аж пятьдесять кущів і що усякий кущ родить що року,
„І на кущах тих усїх виноград ріс всїлякого сорту,
„Як ото лїтом їх зверху Зевеса дощі поливають.“
Так він сказав, і в Лаерта колїна зовсїм аж підтяло;
Бо Одиссей ёму ясно так виложив певні признаки.
Він положив свої руки на милого сина, заплакав
Тай і зомлїв, та піддержав ёго Одиссей богорівний.
От, як вернувсь він до памяти знову і став розуміти,
То і почав зараз речи такі Одиссею казати:
„Батьку Зевесе! ще праведні боги живуть на Олимпі,
„Як що і справдї за гордість й пиху женихів покарали.
„Все-ж таки дуже боюсь я, що б часом ото не надбігли
„Раптом усї Ітакійцї, що б певної звістки не дали

„Й по городах Кефалонців, що б швидче і ті йшли на поміч.“
І у одвіт ёму от-що сказав Одиссей богорівний:
„Будь супокоєн і овсїм, мій тату, об сїм не турбуйся.
„Лучче ходїмо в оселю, що тут недалеко від саду.
„Я Телемаха туди з гуртоправом та і з свинопасом
„Раніш послав, що б вони там обід нам скорійш зготували.“
Так-ото поговоривши обидва пішли до оселї.
Там у роскішній господї застали вони Телемаха
І гуртоправа Филитія та свинопаса Евмея,
Що́ розрізали печеню і в кухвах вино розбавляли.
Тут покоёвка стара Сицилянка Лаерта у лазнї
Мителем вимила гарно і маслом пахучим натерла,
Та в волохатий хитон одягнула ёго; а Аѳина,
Ставши потайно близенько, красою ёго надїлила:
Став він і ростом тепер уже вищий і тїлом товстїйший.
І як вернувсь-ото з лазнї, то син ёго любий аж ахнув,
Так ёго батько змінився і до богів безсмертних подібен.
От і почав син до батька крилатії речі казати:
„Певне тебе, тату, хтось із безсмертних зробив так зненацька
„Кращим з лиця й огрядніїшим по стану, ніж був ти недавно.“
І Одиссеєві знову Лаерт на се слово одвітив:
„О як би, батьку Зевесе, і ви, Аполлоне й Аѳино!
„Знов я зробився таким, яким був, як взяв Нирекон-го́род,
„Що́ там на твердій землї, з славним військом моїм Кефалонським]
„Як би і вчора явився я таким там у наших палатах,
„В броні на плечах, та став би тобі помагать одбиватись
„Од женихів, то у них розгвинтились би геть всї сустави
„Й жили порвались би, а ти дивуючись тільки б но ахав.“
Так-от вони і таке проміж себе у двох говорили.
А як Евмей свинопас з гуртоправом обід зготували,
То посїдали всї в ряд то на дзиґликах, то на фотелях,
І почали вже обідати, як увійшов у оселю,
З лугу вернувши ся, Долїй старий і з своїми синами,
Дуже втомились вони од роботи; ходила їх звати
Баба стара Сицилянка, котора їх всїх годувала,
А за їх батьком вельми піклувалась, бо дуже вже зістарівсь;
І як побачили та як пізнали-ото Одиссея,
Од дивовижі як вкопані стали, та як і стояли.
От Одиссей став до них говорити ласкавим пак словом.
„Годї, старий, дивуватись, сїдайте-но лучче обідать,

„Бо вже давно, як то кажуть, пора й червяка заморити,
„Вас піджидаючи, ми таки добре тут проголодались."
Так він сказав і пішов зараз Долїй вперед, простягаючи
Руки обидві, тай поцїлував Одиссея у руку
А привітавшись, почав ёму речі крилаті казати:
„Любчику! ти вже вернувся, а ми тебе так виглядали,
„Що потеряли й надїю, а боги тебе от принесли.
„Будь здоров в радість нам, хай тобі боги дадуть як найлучче!
„Тільки скажи менї от-що по правдї, нехай буду знати,
„Чи то й премудра жона Пенелопа вже знає про тебе,
„Що ти вернувся, чи треба послати до неї дать знати?"
І у одвіт ёму так Одиссей хитромудрий промовив:
„Знає, старий; але на що тобі турбуватись про сеє?"
Так він сказав і пішов ото Долїй, на тесанім гладко
Дзиґлику сїв, і сини ёго стали вітать Одиссея,
Щиро од серця обнявши, прихильними дуже речами,
Потім за стіл сїли в ряд біля Долїя, батька своєго,
І почали всї в гостливій господї Лаерта обідать.
В городї-ж тим часом вже поусюдная звістка ходила,
Осса, й про лютую смерть женихів городянам трубила.
Стали-ото городяне збігатись хто звідси, хто звідти,
З галасом, с криком жалібним к палатам царя Одиссея.
Стали виносити трупи і кожного з них хоронити,
А котрі були з других городів, тих носили до моря
Тай одсилали у рідную землю на човнах рибальских.
Потім пустились усї на майдан, на загальную раду.
І як зібрались ото на майданї і в ряд поставали,
Виступив першим між ними Евпит і почав говорити,
Смертію сина свого Антиноя вельми засмучений,
Котрого першим із лука убив Одиссей богорівний;
Плачучи гірко над сином, Евпит городянам промовив:
„Браття! богато біди починив Одиссей Ахеянам;
„Скільки він славних людей підманув, що б плисти з ним під Трою,
„Скільки втонуло нам човнів і скільки пропало народу
„А се приїхавши, всїх перебив Кефалонцїв найлуччих...
„Слухайте-ж: поки ще він не надумав у Пилос тїкати
„Чи у Ілїду сьвященну, де мешкають славні Епії;
„Підем на нёго гуртом, бо вже потім нам соромно буде,
„Кривда велика то есть, будуть знати і наші нащадки,
„Що ми за наших дїтей та за рідних братів душегубцям
„Не повдячили; та після такої наруги немило

„Й жити на сьвітї; я лучче бажаю скорійше померти.
„Ну, так ходїм же, що б часом вони нас та не ошукали.“
Так він сказав, проливаючи слёзи, і жаль взяв великий
Всїх Ахеян: підступив тут Медон і сьпівець богорівний.
Що із палатів прийшли Одиссея, в котрих ночували,
Стали в середнї радчику кожному на вдивовижу
І їм Медон, над усїх розумнїйший, почав говорити:
„Слухайте лиш, Ітакійцї, тепер і мене, що вам скажу!
„Цар Одиссей не без волї безсмертних вчинив отсю справу
„Бачив своїми очима я бога безсмертного, котрий
„Завше стояв біля нёго, обличчем на Ментора схожий.
„Сей-то безсмертний бог то було стане біля Одиссея
„Тай наущає ёго, то займе женихів та і гонить
„Скрізь по сьвітлицї, і падають бідні неначе-от мухи!“
Так він сказав і од жаху великого всї аж поблїдли.
Тут знов почав говорити до них Алиторс Масторенко,
Муж вже старий, котрий відав усе — що́ було і що буде.
Він то, добра всїм бажаючи, став говорити й промовив:
„Вислухайте-ж і мене, Ітакійцї, що́ й я от вам скажу.
„Склалося лихо отсе все за вашу-ж таки незичливість;
„Бо ви й мене не послухали й Ментору віри не йняли,
„Що б зупиняти синів ваших од непотрібства й дурницї,
„Котрі великеє дїло вчинили з дурного розсудку:
„Нищили майно, безчестили й жінку, к тому-ж чоловіка
„Самого луччого, — думали бач, що він вже не приїде.
„Ну, так принамнїй тепер нехай буде все так, як скажу я.
„Лучче не підем, що б часом не склалось нам лихо ще гірше.“
Так він сказав, і громади піднялося с криком великим
Більш половини, останнї-ж усї зосталися на місцї.
Бо не вподобалось тим ёго слово, а були по серцю
Речі Евпита і кинулись зараз до зброї вдягатись.
І як ото повдягались усї в мідноковану броню,
Вийшли за город і стали збіратись та в шик шикуватись.
Ними Евпит верховодив, втерявши остатнїй свій розум;
Помести бажав він за сина, але вже ёму не судилось
Звідти назад повернутися: там він і встиг свою долю.
А на Олимпі тим часом Аѳина Зевесу казала:
„О, Кронієнку паноче, владико й царю над царями!
„Маю тебе я спитати, які в тебе думки на серцї?
„Чи ти рішив їм уперту войну і крівавую сїчу,
„Чи може згоду й любов межи ними на віки поставиш?“

І у одвіт їй на се Зевес хмари збіраючий мовив:
„Дивно менї, що ти, дочко, мене про се дїло питаєш.
„А не сама-ж ти хіба своїм розумом здавна рішила,
„Що Одиссей покара' женихів деконешне, вернувшись?
„Як собі знаєш, так зробиш; а я рішив, що б було от що:
„Вже коли над женихами поместивсь Одиссей богорівний,
„То, погодившись з громадою, хай собі знову царює;
„А що дїтей їх убито і рідних братів, ми сю справу
„На забуття оддамо, і вони хай помирять ся знову
„Й знов, як і перш, нехай буде між ними тиша при багатстві."
Так-от сказавши, надїю подав нетерплячцї Аѳинї,
І та пішла собі, скоком спустившись з верхівя Олимпа.
А на Ітацї тим часом уже пообідали добре,
І неборак Одиссей богорівний почав говорити:
„Вийдїть хто-небудь поглянути, чи ще не йдуть Ітакійцї."
Так він сказав, і пішов син Долїя на двір подивитись;
Став на високім порозї й побачив усїх уже близько;
І обернувшись сказав Одиссею крилатії речі:
„Вже вони близько; давайте скорійше, вберемось у броню!"
Так він сказав; і усї повскакали і стали зброїтись:
Штири було з Одиссеєм та шість молодих Долїєнків;
Став і Лаерт та і Долїй садівник у броню вдягатись,
Дарма, що сиві були і старі, а потрібні вояки.
От, як вдягнулись усї в мідноковану броню міцную,
То і метнулись в крок ока на двір Одиссей у саперед.
Тут надійшла до них Зевса дочка, синёока Аѳинa,
Ментору уподобившися станом і голосом навіть.
Дуже зрадїв, увидавши її Одиссей богорівний,
Й зараз сказав Телемахові, любому синові свому:
„Ну, Телемаше, настав уже час і тобі зрозуміти,
„Що, коли люде воюють, то самі храбрійші повинні
„Буть на виду, а не соромом батькійський рід покривати.
„Сила й одвага була наша славна по всїх геть усюдах."
І Телемах ёму вельми розумний на сеє одвітив:
„Сам ти побачиш, як тільки захочеш, мій таточку любий,
„Що не покрию я соромом роду твого, як ти кажеш."
Так він сказав, і Лаерт, дуже радий, промовив:
„Боги мої милостиві! який менї день випав гарний!
„Син і унук один з одним спречаються про хист воєвитий."
Тут підійшла синёока Аѳинa й сказала Лаерту:
„Аркесієнку, з всёго товариства менї наймилїйший

„Ти, помоливши́сь Зевеса дочці́, сине́окій Аѳіні́,
„Зараз пускай довгим спи́сом своїм у лихих супостатів.“
Так-от сказавши, велику одвагу вселила у нёго,
Він, помоливши́сь дочці́ сине́окій великого Зевса,
Зараз пустив довгим спи́сом своїм у лихих супостатів
І у Евпита улучив, в шишак ёго, кований міддю.
Не оборонив тут од спи́са й шишак, пролетів спис наскрізь;
Хлопнувсь об землю Евпит, що аж бря́знула броня на нему.
Вже полягли і передовики: Одиссей з своїм сином
Шаблями їх перебили та спи́сами гострими дуже.
І непремінно усіх би вони положили на місці́,
Як би Аѳіна, дочка сине́ока великого Зевса,
Не закричала їм грізно, що б всі́ перестали вже битись.
„Годі́ вже вам воювать, Ітакійці́! покиньте сю сі́чу,
„Та розійді́ться до дому скорі́йше любенько, без крови.“
Так їм сказала Аѳіна, і ті аж поблі́дли од жаху.
Повипадали із рук у них гостріі́ шаблі́ і спи́си;
Все полеті́ло на землю, лишь голос богині́ зачувся.
Раптом без оглядки в город пустились, бажаючи жити.
Страшно тогді́ закричав неборак Одиссей богорівний,
Кинувсь вперед мов орел той, що́ в хмарах високо лі́тає.
Та Кронієнко Зевес громовою стрілою торохнув
З неба, і впала стріла та під ноги дочці́ сине́окій;
І от тогді́ Одиссею богиня Аѳіна сказала:
„Стій, Лаертенку, меткий, хитромудрий по вік Одиссеє!
„Годі́ тобі вже кохатись у війнах, забудь тую сі́чу,
„Що б Кронієнко Зевес всевидючий та вже й не розсердивсь.“
Так-от сказала Аѳіна, і їй Одиссей покорився
З радістю. Потім і мир Одиссею з народом вчинила
Зевса дочка, сине́ока богиня Аѳіна Паллада,
Ментору уподобившися видом і голосом навіть.

Кінець.

Важнійші помилки другої частини Одиссеї.

Пісьня XIII.

рядок	надруковано	треба
2	Вїх —	Всї —
15	дармувать	дарувать —
34	вік	він
77	Канат	капат —
85	Биви	Били
91	з зюдьми	з людьми
99	брехливих	бурхливих —
146	почруситель	потруситель
162	набзизивсь	наблизивсь
197	сгав	став
200	у вемлю	у землю
230	130	230
246	єї лїса	є і лїса
252	сноокоі	синеокоі
258	багатствами	багацтвами
374	реч	річ

XIV.

95	вона	вони
354	квиком	криком
426	ошмалили	осмалили
429	ячменю	ячною

XV.

550	сина	списа

XVI.

160	Сам же	Син же
218	не ще	ще не

XVII.

	в примітцї український	стор. 59 український
606	стола	стало

XVIII.

150	вступуть	вступить
188	сина	сону
257	рідною	рідную
296	ненече	неначе

XIX.

61	приберати	прибїрати
231	Грузла	Гризла
489	те	то
507	обсихнуть	обсохнуть

XX.

213	проводить	приводить
348	сирове	сирее
350	боговидний	боговидий
364	боговидний	боговидий

XXI.

236	прицїльно	прещільно
237	чи геп но	чи гомін

XXII.

93	пристромив	простромив
107	зіпхнути	зіпхнули
113	сим	сам
291	волоцузї	волоцюзї

B-98
1986

2004

336260

B 988/2